

Bitki

Mitosları

DENİZ GEZGİN

BİTKİ MİTOSLARI*

Deniz Gezin 1981 yılında İstanbul'da doğdu. Öğrenimini Ege Üniversitesi Protohistorya ve Önasya Arkeolojisi bölümünde tamamladı. Anadolu'nun değişik yerlerinde yürütülen arkeolojik kazılara katıldı. Uzun zamandır mitoloji konusunda çalışmaktadır. *Hayvan Mitosları* (Sel Yayıncılık, 2007), ilk kitabıdır.

***SEL YAYINCILIK**

Piyerloti Caddesi, 11 / 3 Çemberlitaş - İstanbul

Tel.: (0212) 516 96 85 Faks: (0212) 516 97 26

<http://www.selyayincilik.com>

E-mail: posta@selyayincilik.com

ISBN 978-975-570-335-0

***SEL YAYINCILIK: 328**

BİTKİ MİTOSLARI

Deniz Gezin

© **SEL YAYINCILIK 2007**

Birinci Baskı: Ekim 2007

Baskı ve Cilt: Şefik Matbaası

Marmara San. Sitesi, M Blok No: 291 İkitelli / İstanbul Tel: 0212 472 15 00

Bitki Mitoslari

Deniz Gezgini

*Mitoloji çalışmaya beni teşvik eden
ve her konuda desteğini esirgemeyen
İsmail Gezin'e tüm kalbimle
teşekkür ederim.*

İÇİNDEKİLER

Giriş 7	Dut Ağacı 48
Adaçayı 13	Ebegümece 49
Adamotu 13	Eğreltiotu 49
Akanthus 14	Ekmek Ağacı 50
Akdiken 14	Elma 50
Altınsuyu Çiçeği 15	Fasulye 57
Anason 15	Fesleğen 58
Arapsacı 15	Fındık 58
Ardıç 16	Gelincik 59
Armut 16	Gençlik Otu 59
Arpa 16	Ginseng 61
Asma 19	Gül 61
Ayva 27	Günebakan Çiçeği 63
Badem Ağacı 29	Günlük 63
Bakla 30	Hardal 64
Baldıran Otu 30	Haşhaş 64
Bambu 31	Havva Ana Eli 65
Biberiye 31	Hayat Ağacı 65
Böğürtlen 32	Hellenion Otu 68
Buğday 33	Hindistan Cevizi 69
Ceviz 37	Hıyar 70
Çam Ağacı 37	Hodan 71
Çarkifelek Çiçeği 40	Horozibiği 71
Çay 41	Huluppu 72
Çiğdem 41	Hurma 73
Çimen 42	Hünnap Ağacı 74
Çınar Ağacı 42	Hüsnüyusuf 75
Defne 44	İhlamur Ağacı 77
Dereotu 46	İlgın Ağacı 78
Devediken 46	İncir 76
Dişbudak Ağacı 46	Isırgan 80
Dulavratotu 47	Kabak 81

Kahve 82
Kaktüs 82
Kamış 83
Karpuz 84
Kavak Ağacı 84
Kayın Ağacı 86
Kekik 87
Kenevir 87
Kiraz 88
Kızılcık Ağacı 89
Koyungözü 89
Köknar 90
Kuşburnu 90
Kuşkonmaz 90
Lahana 91
Lale 91
Lotus 92
Mantar 93
Manyok Otu 93
Maydanoz 93
Menekşe 94
Mercanköşk 95
Mersin Ağacı 95
Meşe Ağacı 96
Mısır 97
Misk Otu 102
Moly Otu 103
Muz 104
Mürrüsafi Ağacı 104
Nane 106
Nar 106
Narteks 108
Nergis 108
Nilüfer 109
Ökse Otu 111

Palmiye 113
Pamuk 114
Patates 114
Pelin Otu 116
Pırasa 116
Pirinç 116
Portakal Ağacı 117
Radika 118
Safran 119
Sakız Ağacı 120
Sandal Ağacı 121
Sarmaşık 121
Sarımsak 122
Sedefotu 123
Sedir 123
Servi 124
Silphium 124
Soğan 125
Soma 125
Söğüt Ağacı 125
Susam 127
Süsen 128
Şakayık 129
Şeftali Ağacı 129
Şeker Kamışı 129
Tatula 130
Tütün 131
Unutmabeni Çiçeği 132
Yasemin 133
Yaşam Otu 133
Yer Elması 135
Yosun 135
Zambak 136
Zeytin Ağacı 137

GİRİŞ

Mitolojide bitkiler tanrıların insana verdiği en değerli armağan olarak ele alınmıştır. Özellikle semavi dinlerin yaratılış mitoslarında ilk insan yaratıldığında tanrı onu cennetine yerleştirmiştir. Buradaki cennet tasviri hemen her kültürde birbirine benzemektedir. Çoğunlukla bir cennet bahçesinden söz edilir. Üzerinde her renk çiçeğin açtığı ve her meyveden bolca veren ağaçlarla dolu bir cennet bahçesi. Bu günahsız insana verilmiş bir ödüldür. Tüm bitkiler insanın hizmetindedir. Ancak bunların yanında bir de iradeyi, nefsi simgeleyen yasak meyveden söz edilir. Bu meyveden yemek, cennet bahçesinde keyif çatan insana yasak edilmiştir. İnsan şeytanın aklına uyup da yasak meyveyi tadınca olanlar olur. Çıplaklık ve utanç artık insanın bildiği şeyler haline gelir. Bunlara cinsellik ve bedensel haz eşlik eder. Bu günah insanın ilk ancak en ağır günahıdır. Bu günah aynı zamanda tüm insanlığın yani gelecek nesillerin de günahı kabul edilir. Hazzın peşinde koşan ve kendisine verilen armağanların değerini bilemeyen insanın cezası cennetten kovulmak olmuştur. İnsan tüm çıplaklığı ve utancıyla yeryüzüne atılmıştır. İşte böylece insanın toprakla mücadelesi başlar. Artık hiçbir şey hazır olarak sunulmayacaktır. Cennette tattığı birbirinden tatlı meyveler, hoş kokulu, rengarenk çiçekler toprağa terini akıtana kadar olmayacaklardır. İnsan için umut topraktır. Doğuran ve besleyen Toprak Ana'dır. Bu sebeple insanın ilk kutsalı toprak olmuştur. Üzerinde dikenler bi-

ten, ayırık otlarıyla kaplanmış toprağa hükmetmek başlangıçta hiç de kolay olmamıştır. Bundan böyle insan ekmeğini topraktan çıkartacaktır.

İnsanın bitkileri yetiştirmeyi öğrenmesi kültürlenme sürecinin en önemli adımlarındandır. Mitoslarda tarımın insana tanrılar tarafından öğretildiği görülür. Mitolojide insanlara tohumları armağan eden ve onları ekmeyi öğreten ekin ve toprak tanrıları vardır. Bu tanrılar aynı zamanda bereket tanrılarıdır. Bunun yanı sıra mevsimlerin oluşumu da bu tanrılara bağlanır. Tarımın ilk ortaya çıktığı topraklarda Mezopotamya'da ekinlerin tanrısı Tammuz (dumuzi) dur. O küsüp de işini yapmadığında toprak kurur, ekin vermez. Hititlerde ise ekinlerle ilişkili Telepinu vardır. Yunan mitolojisinde insanlara tohum ekmeyi Tanrıça Demeter öğretmiştir. Roma'da Demeter, Ceres olarak isim değiştirir. Mısır'da toprağı besleyen İsis'tir. Azteklerde ise Qetzalcatl insanların karnını doyuracak besinleri göndermiştir. Çin'in toprak hakimi ise Şen-Nung olarak bilinmektedir. Mitolojide tarım ve bereket tanrıları haricinde yine bitkilerle ilişkili çok çeşitli varlıklar yer almaktadır. Ormanların, ağaçların koruyucusu periler vardır. Birçok kültürde bitkilerin ruhu olduğuna inanılır. Hatta bitkilerin ruhu ile iyi ilişkiler kurulmaya özen gösterilir ve onları küstürmekten kaçınılır.

İnsanlar bitkileri kontrol altına almayı başardıktan sonra yepyeni bir süreç başlar. Yaşamsal değeri üstün olan bitkiler daha da değerli kabul edilirler. Bu bitkilere atfedilen değerler mitoslara yansımıştır. Mitoslarda sıkça karşımıza çıkan yaşam otu ve yaşam ağacı insanın bitkileri ölümsüzlere yakın gördüğünün bir göstergesidir. Mitolojide insanlarla göksel varlıklar arasındaki iletişimin ulu kutsal ağaçlar yoluyla sağlandığı görülür. Yine pek çok kültürde tanrılardan bir şey dileneceği zaman bitkiler aracı olarak kullanılır. Örneğin bugün de devam eden bir gelenek olan ağaca bez bağlama gibi. Buna benzer bir diğer inanış ise bazı bitkilerin kötü ruhları def edeceği, şans getireceğine dair olanlardır. Evlere ve

özellikle kapılara asılan kurutulmuş nazar bitkileri vardır. Bitkilerin bir diğer önemi ise insanlığın en başından itibaren hastalıklara ve dertlere şifa getirmesidir. Neredeyse her türlü hastalığa iyi gelen bir bitki vardır. Tıbbın gelişmesinde bitkilerin önemi yadsınamaz. Geçmiş zamanların lokman hekimleri bitkilerden elde ettikleri ilaçlarla hastalara umut olmuştur.

Bitkiler mitolojide sembolik bir anlam taşırlar. İnsan doğayı gözlemlediğinde bitkilerin devinimi ve görünümlerinden büyük ölçüde etkilenmiştir. Bu sebeple insanlar kendi yaşantılarıyla ilgili deneyimlerini gelecek nesillere mitoslar yoluyla aktarırken bitkileri sembolik bir araç olarak kullanmışlardır. Aslında bitkilerle ilgili semboller yaşamdaki her şeyle ilişkilidir. Bazı meyveler görünümlerinden, dokularından veya tadıldığı zaman insanda uyandırdığı duygudan ötürü cinsellikle ilişkilendirilmişlerdir. Hatta cinsel organlara benzetilen pek çok meyve vardır. İnsanın cennetten kovulmasına sebep olan meyvenin elma olarak varsayılması elmayı cinsel suçun nesnesi yapmıştır. Tuhaftır ki o günahkar elma çok sonra Newton'un yer çekimi yasasını bulmasında ilham kaynağı olmuştur. Erkek egemen kültürün gözünde elma günahkar kadının suç aletidir. Elmayı yiyerek çıplaklığını fark eden insanlar yine bir bitkiden yardım alarak örtünmüşlerdi. Bu bitki incir yaprağıydı. İncir de buna bağlı olarak cinsellikle ve toplumdaki ayıp kavramı ile örtüşmektedir. Bir de aşk sembolü bitkiler vardır. Bugün en çok bilineni kırmızı gül olsa da görünümüyle aşk kadar güzel duygular uyandıran hemen her çiçek aşk çiçeğidir. Bitkilere verilen isimler de oldukça ilginçtir. Kimi zaman bir kahramandan esinlenilerek isim verilmiş (Hellenion otu, Hüsnüyusuf...), kimi zaman ise bitkinin görünümünden, renginden, fayda sağladığı konudan yola çıkılmıştır.

Sonuç olarak doğadaki tüm hayvanlar, bitkiler ve insanlar bir dengenin ürünüdürler. Ortak yaşam alanında birbirlerini tamamlarlar. Bazen yanlışlıklar olur ve bu denge bozulur. İşte o zaman koca doğa bir silkinmeyle her şeyi üzerinden atar ve yeni-

den düzenini kurar. İnsanlar çok eski çağlardan itibaren doğanın hareketlerine tanık olmuşlardır. Mitoslar bunun en iyi yansıtıcısıdır.

Bu çalışma mitoloji dünyasında çıktığım büyü ve heyecan verici geziden bir seçki sunmaktadır. Doğaya biraz daha yakından bakmak isteyen ve bitkilerin gizemli dünyasını mitosların dilinden okumak isteyen herkese...

a

ADAÇAYI. Adaçayı antiseptik özelliği çok eski çağlardan itibaren bilinen bir bitkidir. Öyle ki, Romalıların adaçayını kutsal saydıkları ve adaçayı toplama işini son derece önemseyerek bunu özel bir tören eşliğinde yaptıkları bilinmektedir. Ortaçağ'da da adaçayı önemli bir şifa maddesi olarak kullanılır olmuştur. Ortaçağ'da veba, kolera gibi bulaşıcı ve salgın hastalıklar özellikle nüfusun yoğunlaştığı merkezi bölgelerde büyük ölümlere sebep oluyordu. Adaçayı özellikle ateşli hastalıklara karşı bu dönemde kullanılan en etkili ilaçlardan biriydi. Adaçayının bu ünü zamanla farklı coğrafyalara yayılmıştır. Hatta Arap dünyasında, adaçayı yetiştiren kişilerin ölmeyeceğine dair bir inanç yaygındır (*Somer 2003*).

ADAMOTU. Bu bitki adını gövdesi, kolları ve bacaklarıyla tıpkı bir insana benzemesinden almıştır. Patlıcan ailesinden gelen bir bitki olup, daha çok büyülerde kullanılmasıyla tanınır. Yahudi toplumunda Adamotunun cennet-

te yetiştiğine inanılır. Türkler bu ota abdüsselamotu adını vermişler. İnanca göre, toprağa sıkı sıkıya bağlı olan bu otu sökmek için güçlü öküzlere ip bağlarmış. Ancak adamotunun sökülme işinde çalışan öküz kısa sürede gücünü yitirir ve hastalanırmış. Ayrıca Türkler, adamotunun kökünü kesince tıpkı insan kanına benzer kan aktığına inanırlar (*Yavuz 1990*). Yunan ve Roma dönemlerinde de bu otun büyü alanında kullanıldığı bilinmektedir. Adamotunun tılsımına pek çok toplum inanmıştır. Büyülerde aranılan bir bitki olmuş; bir kişinin aşık edilmesi, bir dileğin gerçekleşmesi, çocuğu olmayanlara ve tüm hastalıklara şifa olması için kullanıldığı bilinmektedir (*Hançerlioğlu 1993*).

Adamotu, uyuşturucu özelliği olan bir bitkidir. Bunun yanında bu bitkinin bereket getirdiğine, cinsel istek uyandırdığına inanılır. Bu sebeple "adamotu elması" ve "aşk elması" olarak da adlandırılır. İnanışa göre, adamotu elması topraktan koparıldığında acı için-

de ılık atar ve kendisini topraktan ayıran kişiye ölüm getirirdi. İşte bu inançtan ötürü adamotu elması köpeklere sktrlrd. Adamotu elmasını topraktan sken köpek kısa süre içinde ölürdü. Bir başka inanışa göre ise bahçesinde adamotu yetiştiren bir kişi mkafatlandırılırdı. Adamotuna verilen her şey iki katı olarak sahibine geri dönerdi. Bunların dışında bir de adamotunun geceleri tıpkı ay gibi ışıl ışıl parladığına inanılırdı (Mackenzie 1996).

Tevrat'ın Yaradılış bölümünde Yakub'un karısı Lea'nın adamotu yiyerek hamile kaldığı belirtilmektedir. Yakub, Lea ile evlenmişti; ancak Lea'nın rahmi tanrı tarafından mühürlenmişti. Lea'nın Yakub'a bir ocuk verememesi onun kadınlık değerini düşürmüş ve Yakub ikinci bir kadın olan Rahel'le evlenmişti. Ancak tanrı, Lea'nın Yakub'un gözünde ikinci kadın olmasından rahatsızlık duydu ve ona hamile kalması için adamotunu verdi. Böylece Lea Yakub'a altı erkek ocuk doğurdu. Adamotunun sırrını ğrenen Rahel, Lea'dan ısrarla bu otu kendisine vermesini istedi. Ancak Lea "kocamı elimden aldığın yetmedi mi? şimdi de adamotunu mu istiyorsun?" dedi. Bunun zerine Rahel adamotunu kendisine vermesi karşılığında o gece Lea'nın Yakub'la yatmasına müsaade edeceğini söyledi. Bunun zerine Lea adamotunu Rahel'e verdi ve geceyi Yakub'un koynunda geçir-

di. Böylece Lea Yakub'un sevgisini yeniden kazanmıştı

Birçok kültürde aşk elması olarak bilinen adamotunu cinsel gücü artırıcı etkisi nedeniyle Araplar "şeytan elması" olarak isimlendirmişlerdi. Hıristiyanlar ise şeytan tapımıyla zdeştirdikleri adamotunu cadıların bylerinde kullandıklarına inanıyorlardı (mythencyclopedia 2007).

AKANTHUS. Akdeniz dünyasının oldukça iyi tanındığı bir bitki olan Acanthus, antik Yunan mĩmarlıđında Korint düzeninde yapılmış sütunların başlığını süslemiştir. Bu mimari gelenek bir mitosa dayanmaktadır. Vaktin birinde herkesçe çok sevilen güzeller güzeli bir ge kız yakalandığı apansız hastalık sonucunda hayatını kaybetmiş. Dadısı ge kızını tüm özel eşyalarını doldurduğu bir sepetle beraber gömmüş. Kısa süre sonra kızın mezarının üzerinde Acanthus bitkisi yeşermiş ve tüm mezarı çevrelemiş. Bu hoş görüntüyü dönemin yetenekli mimarı Kallimakhos görünce çok etkilenmiş ve o dönemin sütun başlıklarındaki Acanthus yapraklarını süsleme amacıyla kullanmaya başlamış (mythencyclopedia 2007).

AKDİKEN. Roma'nın üzerinde kurulduğu Tiberis Nehri kıyısındaki kutsal ormanda yaşayan Carna adındaki nympa bakire kalmaya ant içmişti. Carna yüksek tepelerde ve ormanın derinlikle-

rinde avlanırdı. Birisi onu görüp begenecek olursa eğer Carna bu kişiyi peşinden ormana gelmesi için çağırır, sonrada gözden kaybolurdu. Onunla evlenmek isteyenler ormanın derinliklerinde kaybolan Nymphayı bir daha göremezlerdi. Ancak bir gün Roma tanrılarının en eskilerinden olan ve biri öne diğeri arkaya bakan iki yüze sahip tanrı İanus, Carna'ya aşık oldu. Carna, tanrı İanus'u da diğeri taliplerine yaptığı gibi peşinden ormana sürükledi. Ancak bir şeyi unutuyordu ki İanus'un diğeri tarafından farklı olarak çift yüzü vardı ve bu yüzden ondan saklanması kolay olmayacaktı. Nitekim de öyle oldu. Carna bir çalılık arkasına saklanacakken İanus onu gördü ve oracıkta kısırarak beka-retine son verdi. Böylece Carna'nın yemini bozulmuştu. İanus güzel Nymphanın üzülmesini istemediğinden ondan aldığı değerli şeyin karşılığı olarak ona bir güç verdi. Bundan böyle Carna kapıların menteşelerine hükmetme gücüne erişti. Bu görevin simgesi olarak İanus ona çiçekleri üzerinde bir akdiken verdi. Akdiken evlere gizlice giren kötülükleri defetmeye yarıyordu. Carna bu dikenle, kral Procas'ın oğlunu, yeni doğanların kanını emen yarı kuş görünümülü Strigalar'dan kurtarmıştı (Grimal 1997).

ALTIN SUYU ÇİÇEĞİ. Efsanevi bir çiçek olan altın suyu çiçeği adından da anlaşılacağı gibi altın-

danmış ve altın kadar değerli bir çiçekmiş. Bu çiçeği bulan kişinin çok zengin olacağına inanılmış. Ancak bu güne kadar bu efsanevi çiçeği bulan olmamış. Bu çiçek ilk bakışta diğeri çiçeklerden çok farklı görünmemiş. Onu bulmanın zorluğu da bu özelliğinden kaynaklanıyormuş zaten. Ancak ayın olmadığı gecelerde ve özellikle yağmurlu havalarda şimşek çakmasıyla altın suyu çiçeği yataındaki diğeri otlara, çiçeklere sürünerek bir kıvılcım çıkarır, bu şekilde kendini belli edermiş (Yavuz 1990).

ANASON. Günümüzde özellikle doğum günlerinde ve düğünlerde pasta yemek yaygın bir alışkanlıktır. Bu alışkanlığın temelleri Roma dönemine dayandırılmaktadır. Romalılar yemeklerini tatlandırmada bolca kullandıkları anasonu özel günlerde bayramlarda ve törenlerde hazırladıkları bir kekta kullanıyordu. Özel günlerde kek yeme böylece gelenekselleşmiş ve çeşitlenmiştir. O zamanlarda Romalıların anasonla hazırladığı bu baharatlı kek "mustaceus" adıyla biliniyordu (Somer 2003).

ARAPSAÇI. Arapsaçı yani rezene anason kokusundan dolayı kolay ayırt edilebilen bir bitkidir. Bu bitkinin Yunanca adı "marata"dır. Maraton ovasının dolayısıyla da maratonun adını bu bitkiden aldığı bilinmektedir. Ünlü antik yazarlar, Herodotos ve Ovidius M.Ö.

490 yılında bu ovada yapılan Pers-Yunan savaşında tüm ovanın arapsaçı ile kaplı olduğunu belirtmişlerdir (Somer 2003). Bugün Atina'da yer alan Maraton Ovasında M.Ö. 490 yılında Persler ile Yunanlılar arasında gerçekleşen büyük savaşta Yunanlılar, Pers ordusunu ağır bir yenilgiye uğratmıştı. Bu güzel haberi imparatora vermek için bir Yunanlı asker Maraton ovasında koşmaya başladı. Ancak 42 km boyunca koşan asker yorgunluktan daha fazla dayanamayarak haberi ulaştıramadan hayatını kaybetti. Bu sebeple maraton koşusu bu askerin koştuğu mesafe olarak yani kırk iki bin 195 kilometre olarak koşulmaktadır (Gezgin 2007).

ARDIÇ. Orta Asya Türkleri ardıç ağacını özellikle mezarlıklara dikerlerdi. Anadolu'da da ardıç ağacı bu önemini korumaktadır. Toroslarda ardıç ağaçlarının dağların en yüksek noktalarına değin tırmandığı gözlenir. Böyle ardıçlara "mıhlı ardıç" adı verilir. Orta Asya'da ardıç, arça olarak dillendirilir. Eski Uygur yazıtlarında ve Manas destanında ardıç ağacından söz edilmektedir. Kaşgarlı Mahmud da II. yüzyıl Türk şiirinde kızların benzetildiği ardıç ağacından söz etmektedir. Öyle anlaşıyor ki Türk şiirinde kızların yüzü ay halesine boyunları ise ardıç dalına benzetilmektedir. Ağaçla bir yaşamayı ilke edinmiş Türkler hem Orta Asya'da hem de Anadolu'da bu geleneği sürdürmüşler-

dir. Ağaçla olan bu yakın ilişki hayatın her alanına yansımış, kültürü ve dili beslemiştir. Buna verilebilecek güzel bir örnek ardıç ağacı ile ilgili bir deyiştir; "ardıcın kozu olmaz, yalancının sözü olmaz" (Ögel 2002).

ARMUT. Çin'ce "li" kerimesi hem ayrılık hem de armut anlamına gelmektedir. Bu sebeple Çin geleneklerinde dost ya da sevgililerin ayrılmamaları için bir armudu bölerek paylaşmamaları tavsiye edilirdi (Mythencyclopedia 2007).

ARPA. Yunan mitolojisinde ekinlerin tanrıçası Demeter yeryüzünde tarlaların bereketini sağlıyordu. Bir gün Demeter'in canından çok sevdiği biricik kızı Persephone ölüler ülkesinin tanrısı Hades tarafından yeraltına kaçırıldı. Hades, Persephone'ye aşık olmuştu ve onun güzelliğini seyretmek için hep yanında olmasını istiyordu. Ancak yukarıda işler hiç de yolunda değildi. Tanrıça Demeter kızının kaybolması üzerine deliye dönmüştü. Her yerde bıkmadan usanmadan kızını aradı. Ama hiç kimse tanrıçanın kızının yerini bilmiyordu. Ancak Güneş, Hades'in Persephoneyi kaçırdığına şahit olmuştu. Demeter'e gördüklerini anlattı. O zaman Demeter büyük bir öfke duydu. O kadar sinirlendi ki görevini yapmamaya başladı. Küskünlük içinde dünyada dolanmaya başladı. Tabii tanrıça kimse tarafından tanınmamak için kılık

değiştirdi ve fani bir kadının görünümlüne büründü. Eleusis'e gelen tanrıçayı burada kral Kleos ve kraliçe Metaneira en güzel şekilde ağırladılar. Hatta ondan yeni doğan oğulları Demophon için sü-tannelik yapmasını rica ettiler. Dadı Baubo tanrıçanın kederli halini fark edince keyiflensin diye ona arpa suyu ikram etti. Tanrıça arpa suyunu içer içmez doğum sancısı çeken kadınlar gibi büyük bir çığlık attı ve Eleusis mystrlarını yöneten tanrı İakkhos'u dünyaya ge-

tirdi (Graves 2004). Kısa sürede Demeter'in tanrıçalık görevinden uzaklaşması toprağa yansımaya başladı. Neredeyse tüm ekinler boyun büktü. Arpalar olgunlaşmadan ölmeye başladı. Toprak kurudu. İnsanlar büyük bir kıtlığın eşiğine geldiler. Bu durum Zeus'un araya girip sorunu bir anlaşılmaya bağlamasıyla son buldu. Her ne kadar Persephone ölümler ülkesinin meyvesinden yediğı için Ölümler ülkesinde kalmaya mahkum olduysa da Hades'in yu-

Sandro Botticelli, İlkbahar Alegorisi, 1478, Floransa Uffizi Galerisi. Eco, U. Güzelliğın Tarihi, Doğan Kitap 2006.

muşamasıyla yılın altı ayında an-nesi Demeter'in yanına gidebile-cekti (bakınız nar). Böylece De-meter kızının yanında olduğu bu aylarda neşe buluyor işlerine dört elle sarılıyordu. O zaman toprak-tan ürünler neşeyle fışkırıyordu. Bu altı ay mevsimlerden ilkbahar-dı. Ancak Persephone ile ayrılma vakti gelince tanrıçayı yine keder kaplıyordu. Demeter bu altı ayda tüm işlerini bir kenara bırakıp kı-zının yolunu hasret içinde bekli-yordu. İşte bu aylar ise toprağın ürünsüz olduğu kış aylarıydı (*Mavromataki 1997*).

Mısır'ın güneş tanrısı Ra, ken-disini memnun eden diğer tanrı-la-ra ödül olarak bir torba arpa verir-di. Eski Mısır'da arpa tanrılar dün-yasında para yerine geçiyordu ve en az para kadar değer görüyordu (*Hançerlioğlu 1993*).

Arpa'dan elde edilen en önemli kültür ürünü biradır. Mısır mitolojisinde bira, insanlığın tan-rıların öfkesinden kurtulmasını sağlayan kutsal bir içecektir. Mi-tosa göre, insanlar dünya işlerine öylesine yoğunlaşmışlar ki tanrı-lara şükretmeyi unutmaya başla-mışlar. Tanrılara saygısızca davra-nanların sayısı da bir hayli artmış. Güneş tanrısı Ra, bu duruma bir son vermek amacıyla tanrıça Hat-hor'u yeryüzüne göndermiş. Hat-hor, insanların yoldan çıktığına şah-it olmuş ve büyük bir öfkeye kapılmış. Tanrıça büyük bir felaket göndererek tüm insanlığı yok et-meyi planlamış. Ancak Ra insan-lara bir hak daha vermeyi düşün-

müş ve insanların tamamen yok olmasına razı olmamış. Hathor görevinin insanları yok etmek ol-duğunu düşündüğünden öfke içinde uygulamaya koyulmuş. Ra onu durdurmanın bir yolunu dü-şünmüş ve tarlaları dolduracak bollukta kırmızı bira ile göle çe-virmiş. Tanrıça Hathor kırmızı bir ayna gibi parlayan bu bira deni-zinde kendi yansımaları görmüş ve ilgiyle yaklaşmış. Sonunda da-yanamayıp biradan içince sızıp uykuya dalmış ve uyandığında ise insanlık için planladığı kötülük hafızasından uçup gitmiş. Böylece insan soyu Ra'nın gönderdiği bira sayesinde yok olmaktan kurtul-muş (*Bober 2003*).

Mezopotamya mitolojisinde arpa sapı kutsal bir simge olarak görülmektedir. Tarımla ilişkisi ol-duğu düşünülen tanrıça Şala tüm tasvirlerinde elinde bir arpa sapı tutar biçimde betimlenmiştir. Ta-kımyıldızı Virgo (bakire), tanrıça Şala ile ilişkilendirilir. Virgo'nun en parlak yıldızı Spica, buğday ba-şağı anlamına gelmektedir (*Black ve Green 1993*).

Cermen mitolojisinde birayı kemancı Gambrinus'un icat ettiği anlatılmaktadır. Gambrinus aşk acısı yüzünden tam kendini asarak hayatını sonlandırarakken karşısı-na şeytan çıktı ve onunla bir an-laşma yaptı. Anlaşmaya göre Gambrinus'a otuz yıllık eğlenceli bir zaman verilecek o bu zaman diliminde hem sevgilisinden inti-kam alacak hem de keyif çatacak-tı. Ancak otuz yılın sonunda ruhu-

nu şeytana verecek ve cehenneme gidecekti. Böylece yeni bir şans yakalayan Gambrinus birayı ve çanı icat etti. Bu yeni içkiyi tadıp çok beğenen Roma imparatoru, Gambrinus'u dük ilan etti. Gamb-rinus böylece fakir bir kemancı olduğu için onu terk eden sevgili-sinden de intikamını almış oldu. Böyle şanlı şöhretli tam otuz yıl geçti. Otuz yılın dolduğu gece şeytan adamlarından birine Gambrinus'u sabaha kadar ce-henneme getirmesi için görev verdi. Ancak şeytanın gönderdiği adam Gambrinus'un icadı olan bi-rayı tadıp ve sabaha kadar bu tat-tan vazgeçemeyince sızdı ve gö-re-vini yerine getiremedi. Uyandı-ğındaysa o kadar utandı ki cehen-neme geri dönecek yüzü olmadı-ğından gözden kayboldu. Bu sa-yede Gambrinus iki yüz yıl bo-yunca eğlenceli bir hayat sürdü. Ancak sonunda aşırı derecede bi-ra içmekten bir fıçıya dönüştü (Fiske 2002).

Özellikle İslam mitolojisinde ve daha pek çok kültürde Hızır'ın, (Hıdır) söylencesi yaygınlaşmıştır. Buna göre Hızır'ın ölümsüz oldu-ğuna ve derdi olan, yardıma ihti-yacı olan insanların yardımına ye-ttiğine inanılır. Bu sebeple Ana-dolu'da "Hızır gibi yetiştii" deyi-mi zor bir durumda beklenmedik bir yerden gelen yardım için kul-lanılır. Çünkü Hızır kalbi temiz olan insanlara hiç beklemedikleri bir zamanda yardım elini uzatabi-lir. Hızır'ın aksakallı bir adam ol-duğuna ve beyaz bir ata bindiğine

inanılır. Halk arasında bu atın uça-bildiği bile söylenir. Hızır'ın yar-dımını, bolluk ve bereketini arzu-layan insanlar kapılarının önüne bir kap içerisinde arpa bırakırlar. Böylece Hızır'ın o eve uğrayacağı ve atının bu arpadan yiyeceğine inanılır. Hatta sabah uyanıldığında kap eğer boşsa ya da en azından arpa eksilmişse Hızır ve atı o eve uğramış demektir. Bu gelenek Anadolu'nun pek çok yerinde vardır ve özellikle Hızır'ın deniz-lerden karaya geldiğine inanılan Hıdırellez günü yani 6 Mayıs'ta kutlanır (ayrıca bakınız gül mad-desi).

ASMA (Üzüm). Nuh peygam-ber'in tufandan korunmak için çeşitli hayvanlarla beraber bindi-ği gemisi tufan sonrasında karaya oturdu. Gemideki hayvanlar yiyecek bir şeyler bulmak için çevre-ye dağıldılar. İçlerinden bir keçi gemiye döndüğünde garip hare-ketlerde bulunarak diğer hayvan-lara sebep yokken toslamaktaydı. Keçiye neler olduğunu çözmek isteyen Nuh, ertesi gün keçi-yi takip etti. Sonunda gördü ki keçi ağaçlara dolanmış bir sarmaşık bitkisi olan asmanın meyveler-in-den yiyor ve sonrasında neşele-nip, sarhoş oluyordu. Asıl efsane bundan sonra başlar. Keçi saye-sinde üzüm suyunu yani şarabı keşfeden Nuh, ne zaman şarap iç-se neşelenip, keyfe dalıyordu. Nuh peygamberin bu neşe içinde-ki hali şeytanın canını sıkırmıştı. Nuh'un neşesinin şaraptan kay-

naklandığını anlayan şeytan, asma fidanlarının üstüne kavurucu nefesi ile üfleyerek, asmaların kurumasına neden oldu. Ancak sonradan şeytan bu yaptığına pişman oldu. Asmaları tekrar yeşertmenin tek bir yolu vardı. Eğer asmanın dibine yedi hayvanın kanı dökülürse asma tekrar hayata dönebilirdi. Bunun üzerine kuruyan asma fidanlarının toprağına aslan, kaplan, köpek, ayı, horoz, saksagan ve tilki kanı döküldü ve bir yıl sonra asmalar yeşererek yeniden ürün vermeye başladı. Bu söylenceden ötürü Ortaçağ'da, sarhoşların, kanlarıyla asmaya hayat veren yedi hayvanın özelliklerine büründüğüne inanılırdı. Sarhoş kişiler kendi mizaçlarına uygun hayvanın davranışlarını sergilerdi. Yani bir aslan gibi güçlü ve cesur, kaplan kadar yırtıcı, ayı gibi kuvvetli, köpek gibi kavgacı, horoz kadar gürlültücü, tilki gibi kurnaz ve saksagan kadar geveze olurlardı

Soloi sikkesi, M.Ö. 385-350. *Doğır Erşin, Antik Çağ'da Bağ ve Şarap. İletişim Yayınları, 2004.*

Nuh peygamberle aynı dönemlerde yaşadığı söylenen İran mitolojisinde adı geçen Cemşid'in (Işık Şahı) bin yıl yaşadığı rivayet edilirdi. Bu kahraman şarabın keşfinde başrolü oynamaktaydı. Cemşid bir gün kır gezintisi yaparken semada bir kuş dikkatini çekti. Kuşun ayaklarına bir yılın dolanmıştı. Cemşid derhal okçularına yılını vurmalarını ancak kuşa kesinlikle zarar vermemelerini buyurdu. Bu sayede kuş ayaklarındaki beladan kurtuldu ve nazikçe süzülerek Cemşid'in yanına yaklaştı. Kuş gagasında taşıdığı küçük tohumları minnet borcu olarak kurtarıcısına bıraktı. Tohumlar toprağına ekildi ve bir süre sonra topraktan asma filizleri yeşermeye başladı. Bu asmalar güzel tatları olan üzümler verdi. Bu üzümlerin suyunun sıkılarak içilmesi adet oldu. Ancak henüz daha şarap keşfedilmemişti. Çünkü beklemiş üzümlerin suyunun zehirli olduğu düşünülmekteydi ve bu inançtan ötürü kimse bu tadı denememişti. Ancak bir gün Cemşid'in genç cariyelelerinden biri yaşamına son verme isteğiyle uzun süre bir kaptan unutulup beklemiş üzüm suyunu içti. Cariye bu sıvıyı içince sarhoş oldu ve kendinden geçti. Ertesi gün ayıldığında içtiği şeyin kendisinde yarattığı etkiyi Cemşid'e anlattı. Böylece Cemşid bu keyif verici içeceğin müptelası olup çıktı.

Mezopotamya'da asmanın adı "hayat ağacı" anlamına gelen "Ges-tin" olarak bilinmekteydi.

Dünyanın yedi harikasından biri olan Babil'in Asma Bahçeleri Fırat kıyısında yer almaktadır. Yeni Babil kralı Nabukadnezar tarafından inşa ettirilen yedi katlı bu bahçe kemerler üzerinde durmaktaydı (Doğer 2004).

Asma, üzüm ve dolayısıyla da şarap konusu söz konusu olunca ilk akla gelen mitolojik kahraman elbette ki Yunan tanrısı Dionysos olmuştur. Bu tanrıya Bakkos da denir ve Roma'nın eski tanrısı olan Liber Pater ile bir tutulabilir. Dionysos, şarap, bağ ve ilham tanrısıdır. Onun kutsal bitkisi asma dır. Tüm tasvirlerde tanrı asma dallarıyla betimlenir. İnsanlara şarap yapımını öğreten tanrı Dionysos'tur. Dionysos, mitolojide iki kere doğan tanrı olarak bilinir. Dionysos'un doğum miti ilginçtir. Zeus ve Semele yasak bir aşk yaşıyorlardı. Zeus sevgilisine değişik kılıklarda görünüyordu ondan tanrısal kudretini saklıyordu. Çünkü Zeus'un tanrısal yıldırımlarının karşısında bir ölümlünün dayanmasına imkan yoktu. Ancak Semele Zeus'tan kendisine tüm varlığıyla ve tanrısal gücüyle görünmesi için ısrar etti. Zeus istemese de sevgilisini kırmamak adına, tanrısal gücüyle ona göründü. Semele, Zeus'un kudretine dayanamadı ve yıldırımlara çarpılarak öldü. Ancak genç kadın ölürken Zeus'un çocuğuna altı aylık hamileydi. Zeus, Semele'nin karnındaki bebeği hemen çıkartarak kendi baldırının içine dikti ve doğum günü gelinceye kadar onu burada

korudu. Sonunda bebek dünyaya gelmeye hazır olunca Zeus onu baldırından doğurdu. Mucizevi bir şekilde babasının baldırından ikinci kez doğan bu bebek tanrı Dionysos'tu. Zeus yasak aşkından doğan oğlunu kıskanç tanrıça Hera'dan korumak istedi. Onu Hermes'e emanet etti. Hermes de, Dionysos'u Orkhomenos kralı Athamas ve karısı İno'ya emanet etti. Zeus'a dadılık yapan İno, Hera çocuğu tanımasın diye Dionysos'a kız giysileri giydirdi. Ancak Hera bu kurmaca oyunu fark ederek İno ve Athamas'ın akıllarının kaçmasına yol açtı. Bunun üzerine Zeus, Dionysos'u doğuya Asya veya Afrika dolaylarına yolladı. Burada Dionysos'a Nymphalar sütannelik yaptılar. Dionysos ergenlik çağına gelince üzümü ve ondan şarap yapmayı keşfetti (Grimal 1997; Christou P. Pastamis K. 1988).

Yunan mitolojisinde Kalydon kralı Oineus'un ismi Grekçe şarap kelimesiyle yakınlık göstermektedir. Kral Oineus ile ilgili pek çok şarap miti bulunmaktadır. Şarap tanrısı Dionysos, Oineus'un karısı Althaia'ya aşık olmuştu. Tanrının karısına duyduğu hisleri fark eden Oineus, Althaia'yı Dionysos'a ödünç verdi. Kral Oineus'un bu cömertliği Dionysos tarafından takdirle karşılandı ve Dionysos krala üzüm yetiştirmesi için Yunanistan'da dikilmiş ilk asma fidanını armağan etti

Kral Oineus'un babasının adı "bitki" anlamına gelen Phyt-

os'dur. Aitolia kralı Oretheus'un köpeği doğum yapmış ve bir odun doğurmuştu. Oretheus bu mucizenin bir anlamı olduğunu düşünerek odun parçasını toprağa gömdü. Bir süre sonra gömdüğü yerden harika üzümler veren bir asma kütüğü çıktı. Bunun üzerine Oretheus doğan oğlunun ismini

Tanrı Dionysos adına düzenlenen törenlerde sunuda bulunan bir rahibe, M.Ö. 4. yüzyıl Yunan amphorasından ayrıntı. Paestum (İtalya), National Museum. Christou, P.- Papastamatis, K. *Greek Mythology Gods and Heroes. The Trojan War, The Odyssey, And The Aeneid.* Bonechi, 1988.

Phytios koydu. Tesadüf budur ki Phytios'un oğlu olan Oineus da şaraba ismini veren kral oldu (Grimal 1997).

Oineus'la ilgili bir söylenceye göre bir gün Staphylos adındaki çoban sürüden bir keçinin kaybolduğunu ve bir süre sonra şaşkıncı bir neşeyle geri döndüğünü fark etti. Bir dahaki sefere Staphylos keçinin peşinden gitti ve onun bir bitkinin meyvelerinden yediğini ve sonra da neşelenip oradan oraya koştuğunu izledi. Bu gördüklerini hemen kral Oineus'a anlattı. Kral ona keçinin yediği meyvelerin suyunu sıkmasını emretti. Bu meyvelerin suyundan yapılan içkiye kral kendi ismini çağrıştıran Oinos yani şarap adını verdi. Şarap için kullanılan meyve demetine ise Staphylos yani Salkım adı verildi. Bir mitte Staphylos'un adı şaraba su katmayı keşfeden kişi olarak da geçer.

Başka bir mitte ise tanrı Dionysos Atinalı İkarios'un evine konuk olmuştu. Bu sırada Dionysos, İkarios'un kızı Erigone'yle bir aşk yaşadı ve bunun sonucunda Erigone Staphylos'u dünyaya getirdi. Dionysos, İkarios'a sevdiklerine sunması için bir tulum şarap armağan etti. İkarios tanrıdan aldığı bu değerli hediyeyi çobanlarla paylaştı. Ancak şaraptan içen çobanlar sarhoş oldular ve sarhoşluklarından korkarak İkarios'un kendilerini zehirlediğini düşündüler. Çobanlar birlik olup İkarios'u oracıkta öldürüp kaçtılar. İkarios'un ortalıkta kalan ce-

sedinin yerini köpeği Maira Erigone'ye havlamalarıyla yoldaşlık ederek gösterdi. Babasının kanlar içindeki cesedini gören Erigone, İkarios'un cesedi yanındaki ağaca kendini astı. Dionysos aşık olduğu kadının ve babasının başına gelenleri duyunca çılgına döndü ve Atina'ya bir lanet gönderdi. Bu lanetle Atina'da genç kızlar delirerek kendilerini ağaçlara asıyorlardı. Çaresiz kalan Atinalılar Delphoi kahinine başvurdular. Kahin onlara İkarios ve Erigone'nin ölümlerine yol açan katillerin cezasız kalması nedeniyle Dionysos'un bu belayı gönderdiğini söyledi. Bunun üzerine katil çobanlar bulunarak öldürüldü ve masum Erigone ile İkarios anısına bayram ilan edildi. Geleneksel olarak kutlanan bu bayramda Erigone ve İkarios anılıyor, genç kızlar ağaçlara asılıyordu. Söylenceye göre kendini asan masum Erigone, başak burcuna dönüştürülmüştü.

Ampelos, bir Satyros (yarı at yarı insan olan Dionysos kültürünün hizmetkarları) ile bir Nymphanın (peri) oğluydu. Bu delikanlı tanrı Dionysos tarafından çok sevilip, beğeniliyordu. Ampelos ismi "bağ kütüğü" anlamına geliyordu. Dionysos, Ampelos'a küçük kara bir ağacın dallarına dolanmış bol salkımlı bir asma hediye etti. Ampelos karaağaca dolanmış asmadan salkımları toplamak istedi ve ağaca çıktı ancak dengesini kaybederek düştü ve öldü. Dionysos bu gencin ölümüne çok üzüldü ve

onu yıldız burcuna dönüştürdü

Staphylos (Salıkım)'un kızı olan Roio (Nar) Apollon'la aşk yaşadı ve tanrının çocuğuna hamile kaldı. Ancak Roio'nun babası Staphylos kızının Apollon'dan hamile kaldığına inanmayıp onun sıradan bir ölümlüyle yasak bir ilişki yaşadığına inanıyordu. Bu yüzden kızını bir sandığa kapatarak denize bıraktı. Sonunda Apollon'un yardımcılarıyla kurtulan Roio tanrı tarafından Delos adasına götürüldü. Apollon doğan oğlu Anios'a kehanet yeteneği bahsetti ve ona adanın yönetimini verdi. Anios bir süre sonra Dorippe ile evlendi ve üç kızı oldu. Bu kızlara "Bağcılar" deniyordu. Kızlardan birine Oino (şarap) adı verildi.

Kuşların uçuşunu yorumlayan, geçmiş ve geleceği görebilen çok ünlü bir kahin olan Kalkhas'a bu üstün yetenekleri Apollon tarafından verilmişti. Söylenceye göre Kalkhas kutsal Apollon koruluğuna bir asma dikmişti. Ancak rakip bir kahin Kalkhas'a bu asmanın üzümünden yapılacak şarabı Kalkhas'ın asla içemeyeceğini iddia etti. Kalkhas kahinin bu sözlerine gülüp, geçti. Günler geçti ve bir zaman sonra asma üzüm verdi ve üzümlerden şarap yapıldı. Kalkhas şarabın tadımı için özel bir davet düzenledi ve çevrede oturanlarla birlikte rakibi olan kahini de davet etti. Kalkhas keyif içinde şarabı kupasına doldurdu ve tam içmek için ağzına götüreceken kahin kendisine yine şara-

bin tadına bakamayacağını söyledi. Kahinin bu sözleri Kalkhas'ın çok komiğine gitti ve kahkahalarla gülmeye başladı. O kadar çok güldü ki sonunda katıldı ve öldü. Üstelik elinde tuttuğu kupadaki şaraptan bir yudum dahi içememişti (Grimal 1997).

Orkhomenos'ta kral Minyas'ın üç kızı vardı. Bu kız kardeşlere Minyadlar denmekteydi. Dionysos'un bayramında Orkhomenos'ta yaşayan tüm kadınlar dağlara çıkar, ormanlarda şarkı söyle-

yip, dans ederek kendilerinden geçerlerdi. Ancak bu üç kız kardeş Dionysos bayramlarına katılmıyorlardı. Evde oturup yün eğiriyor, nakış işliyorlardı. Dionysos tüm kadınlar kültürüne katılırken Minyadların katılmayışını küstahça buldu. Tanrı Minyadlara ceza olarak büyük bir lanet gönderdi. Minyadlar kendilerini eve kapatmış yün eğirip, nakış işlerlerken birden oturdukları iskemleleri üzüm asmaları sarmaya, evin tavanından süt ve şarap akmaya

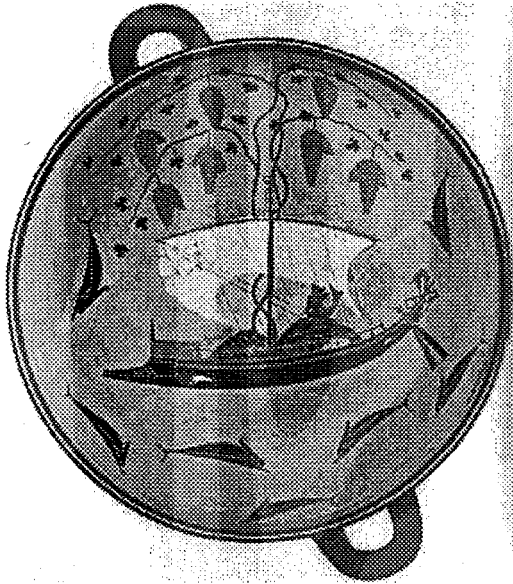
Dionysos ayininden bir rahibe. Kırmızı figürlü kraterden bir ayrıntı, M.Ö. 340, Lipari (İtalya) Arkeoloji Müzesi. Christou, P. Papastamatis, K. *Greek Mythology Gods and Heroes. The Trojan War, The Odyssey, And The Aeneid*. Bonechi, 1988.

başladı. Minyadlar lanetin etkisiyle bir tür deliliğe kapıldılar. Onlar artık kendilerinden geçmişlerdi ve bu haldeyken yeğenleri küçük Hippiasos'u bir geyik gibi görerek onu parçaladılar. Minyadlar iyice sarhoş bir hal içine girerek evden çıktılar ve dağlarda bayram kutlayan kadınlara katıldılar. Bir rivayete göre bu deliliklerinin sonunda tanrı bu üç kız kardeşi yarasaya dönüştürdü (*Gezgin, D. 2007*).

Zeus, Ganymedes adındaki genç delikanlıyı çok beğenmişti. Tanrı delikanlıya öylesine hayran kaldı ki onu Olympos'ta yanında görmek istiyordu. Bu istekle Zeus

Ganymedes'i kaçırarak Olympos'a getirdi. Ganymedes burada Zeus'a sakilik yapıyor, kupasına nektar koyarak hizmet ediyordu. Zeus, Ganymedes'i kaçırınca babasına bir armağan vererek gönlünü aldı. Bu armağan tabii ki Zeus gibi yüce bir tanrının şanına yakışır cinstendi; altından bir üzüm fidanıydı (*Grimal 1997*).

İtalya'da bağlar tanrı Jüpiter tarafından korunmaktaydı. Bağların iyi ürün vermesi adına yılda iki kez Jüpiter için bayram (Vinalia) düzenlenirdi. İlk bayram asma çiçek açtığı dönemde düzenlenirdi. İkincisinde ise yılın ilk ürünü tadılır ve teşekkür amacıyla tanrı Jü-

Ressam Exekias tarafından yapılmış siyah figürlü içki kabı, Tanrı Dionysos'un üzüm salkımlarıyla süslü gemisi. *Johns, C. Sex or Symbols? Erotic Images of Greece and Rome. The British Museum Press, 1989.*

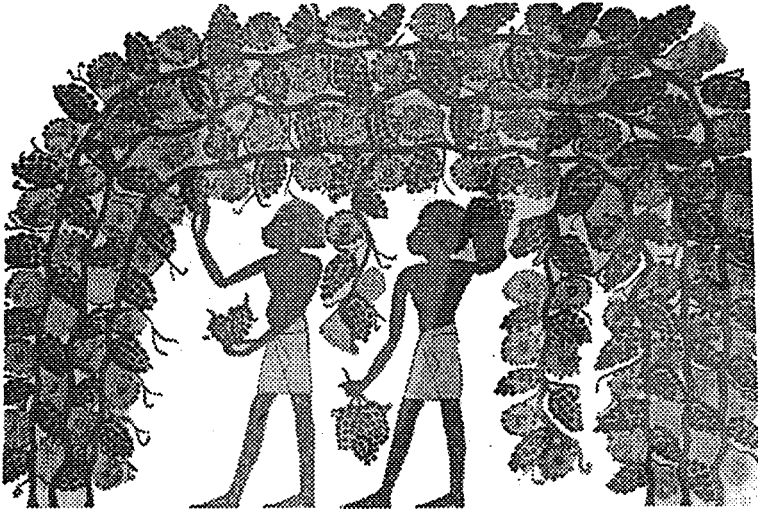
piler'e sunulurdu. Bu bayramda düzenlenen törenlerde rahip baş tanrıya dişi bir koyun kurban eder ve ardından bir salkımın suyu sıkılarak tanrıya sunulurdu. Tüm bağcılar tanrıya dua ederek iyi ürün temennilerinde bulunurlardı. Bağ bozumunda bol bol şarap içilir, sabahlara kadar süren müzik ve dans eşliğinde eğlenceler düzenlenirdi (Doğer 2004).

İslam'da Mutezile mezhebinin kollarından biri olan Hamarriye inancına göre Tanrı hep iyi olanı yaratmıştır. Kötüyü ise insan yaratmıştır. Tüm iyi hayvanları Tanrı yaratmıştır ancak insan bir et parçasını dışarıda unutup kokutmuş ve kurtçukları yaratmıştır. İnsanın yarattığı kötü şeylerden birisi de şaraptır. Üzümü Tanrı, şara-

bı ise insan yani şarapçı yaratmıştır (Hançerlioğlu 1993).

İskenderiyeli Clement İsa için "büyük üzüm salkımı, bizim uğru-muza ezilmiş olan Logos" betimlemesini yapar (Gaster 2000).

İsa öleceğini anladığında on iki havarisini toplar ve onlarla "Son Akşam Yemeği" yer. Bu çok özel bir yemektir. İsa ekmeği ve şarabı kutsadıktan sonra bunları havarileri arasında bölüştürür (trans-substansiyalizm). Sonra onlara ekmeğin kendi bedeni ve şarabın da kanı olduğunu söyler. İsa havarilerine tanrının hükümdarlığında tazesini tadıncaya dek bir daha "bu bağın ürünü"nden içmeyeceğini söyler. O günden sonra İsa tutuklanıp çarmıha gerildi. Askerler Golgota'da İsa'ya ekşi

Mısır'da bağbozumu, M.Ö. 1390. Nakth'in mezarından bir duvar resmi. Doğer Ersin, *Antik Çağ'da Bağ ve Şarap*. İletişim Yayınları, 2004.

şarap uzatarak onunla alay ettiler. Ancak İsa “o bağın ürünü” asla tatmadı (*Markos 14: 22-26, Markos 15: 33-41*).

Lut peygamberin kavmi cinsel sapkınlığa kapılmıştı ve toplum içinde her türlü ahlaksızlık yapılyordu. Bunun üzerine tanrı Lut’a bir haber gönderdi ve ona ülkesi Sodom’u yerle bir edeceğini soyundan olanları toplayıp kaçmasını emretti. Bunun üzerine Lut iki kızını da alarak orayı terk etti ve ıssız bir dağa çıktı. Lut’un kızları bu ıssız dağda evlenip soylarını devam ettirebilecekleri, babaları haricinde hiç erkek olmadığından yakındılar. Bunun üzerine kızlar yaşlı babalarına bir gece şarap içirdiler. Büyük kızı sarhoş olup sızan Lut’un koynuna girdi. Ertesi gün Lut olan bitenin farkında değildi. Şarabın etkisiyle hiçbir şey hatırlamıyordu. Kızları o gece de Lut’a şarap içirdiler. Lut sızınca bu kez de küçük kızı onunla yattı. Lut ne yattığını ne de kalktığını biliyordu. Sonunda iki kız da hamile kaldı. Büyük kız Moab adında bir oğlan doğurdu; bu çocuk Moablıların atasıdır. Küçük kız ise Ben-ammi adında bir oğlan doğurdu. Bu çocuk ise Ammonların atasıdır (*Tekvin 19*).

Asma dalı, erkeklik organı ile benzeştirilir. Arapça “zubr” ve İbranice “zemorah” asma dalı anlamına gelirken yan anlamında penisi işaret etmektedir (*Gaster 2000*).

AYVA. Yunan mitolojisinde genç Akontios’un kurnazlığı sayesinde elde ettiği aşk efsane olmuştu. Akontios yaşadığı Keops adasından Delos’taki şenliklere katılmak üzere ayrıldı. Delos’ta tanrılara ibadet için toplanmış bir kalabalık vardı. Akontios bu kalabalık arasında çok güzel bir kız gördü. Kız dadısıyla birlikte dolaşıyordu. Akontios bu güzeller güzeli kızın etkisi altında kaldı ve onu takip etmeye başladı. Bu genç kız oldukça iyi bir aileden gelen Kydippe’ydi. Kydippe, dadısı ile Artemis tapınağındaki kurban törenlerini izlemek üzere bir köşeye oturdu. Bu sırada Akontios’un aklına bir kurnazlık geldi. Cebinde taşıdığı bir ayvayı çıkararak bıçağıyla üzerine “Akontios’la evleneceğime Artemis tapınağı üzerine yemin ederim” yazdı ve ayvayı Kydippe’ye doğru fırlattı. Genç kızın dadısı ayvayı aldı ve Kydippe’ye verdi. Ayvayı eline alan Kydippe bir anlık boşlukla üzerinde yazanları yüksek sesle okudu. Böylece farkında olmaksızın Artemis tapınağında, tanrıçanın önünde bir bağlılık yemini vermiş oldu. Bu olayın ardından Akontios ülkesine döndü. Burada sürekli Kydippe’yi düşünüyor ve onunla evleneceğine emin olarak hayaller kuruyordu. Kydippe ise babası tarafından uygun bulunan bir kişiyle evlendirilecekti. Ancak bu evlilik öncesi planlanan nişan merasimi bir türlü gerçekleştirilemiyordu. Çünkü ne zaman nişan hazır-

lıkları başlasa Kydippe aniden rahatsızlanıyor ve sonra yine aniden iyileşiveriyordu. Onun bu hastalığı uzaklara Akontios'a kadar ulaştı. Bu haberi alan çılgın aşık derhal soluğu Kydippe'nin yanında, Atina'da aldı. Onunla her dakika ilgileniyor, üzerine titriyordu. Bu aşk çok geçmeden tüm ülkede dillere destan oldu. Bu arada Kydippe'nin babası kızının gizemli hastalanmalarına bir çare bulmak amacıyla Delos'a gitti. Burada tanrılara danıştı. Oradaki kahinlerden kızının yeminine karşı gelerek bir başkasıyla nişanlan-

masının tanrıça Artemis'i öfkelen-dirdiğini öğrendi. Tanrıça Kydippe'yi bu sebeple hastalandırıyor böylece başkasıyla evlenerek yemini bozmasını önlüyordu. Kydippe'nin babası olayın aslını öğrendi ve Atina'ya döndü. Artık kızını bir başkasıyla evlendiremeyeceğini anlamıştı. Bunun üzerine Akontios hakkında bir araştırma yaptırdı; gördü ki bu genç hiç de fena bir damat adayı gibi gözüküyordu. Böylece baba ikna oldu ve genç aşıklar muradlarına erdiler (*Grimal 1997*).

b

BADEM AĞACI. Tanrıların en büyüğü olan Zeus bir gün bir düşün gördü ve bu düşün etkisiyle fıskıran dölü toprağı suladı ve buradan hermafrodit (çift cinsiyetli) Agdistis doğdu. Tanrılar onu alarak hadım ettiler. Agdistis'in kesilen erkeklik organının düştüğü yerden badem ağacı çıktı. Irmak tanrısı Saggarios'un kızı bir gezinti sırasında bu ağaçtaki bademlerin güzelliğine dayanamayıp bir badem kopardı ve daha sonra yemek üzerine göğsüne koydu. Bu badem kızı hamile bıraktı ve Attis doğdu. Ancak doğar doğmaz terk edildi. Onu bebekken bulan bir teke, sütiyle besleyerek büyüttü. Attis büyüdüğünde çok yakışıklı bir delikanlı oldu. Agdistis onu gördü ve yakışıklılığına çarpıldı. Ancak Attis'e anne babalık yapan çift bunu bir tehlike olarak gördü ve Attis'i Agdistis'ten kaçırdılar. Onu Pessinous'a götürdüler ve kralın kızıyla evlendirmek istediler. Ancak tam düğün merasimi sırasında Agdistis ortaya çıktı. Attis onu görürünce büyüüne kapıldı ve çıldırarak erkeklik organını kesti. Açı-

lan yara onun ölümüne sebep oldu. Agdistis bu ölüme çok üzüldü ve Attis'in kusursuz bedeninin hiç bozulmamasını sağladı. Söylenceye göre Attis'in ölümüne dayanamayan Pessinous kralının kızı da intihar etti. Kızın mezarından bir badem ağacı çıktı (*bu efsanenin diğer versiyonları için bakınız nar ağacı, çam ağacı ve menekşe maddeleri, Grimal 1997*).

Troya'dan dönen bir gemi şiddetli fırtınanın etkisiyle Trakya kıyılarına vurdu. Gemiden kıyıya çıkan prens Demephon, kral Phyleus tarafından büyük bir misafirperverlikle karşılandı. Demephon bu ülkede konuk olduğu sırada ülkenin kralının kızı Phyllis, prene aşık oldu. Demephon da genç kızın aşkına kayıtsız kalmayarak sonsuza dek birlikte olma sözü verdi. Ancak prens sevgilisinden bir müddet izin istedi ve ülkesine dönerek yarım kalan işlerini tamamlayacağını ardından da bir daha ayrılmamak üzere Phyllis'in yanına geleceğini söyledi. Phyllis sevgilisinin sözüne güvenerek ona müsaade etti. Ayrıca genç kız ya-

kısıklı prenze yanında götürmesi için bir sandık verdi. Phyllis, sandığın içinde Reia kültüne ait kutusal eşyalar olduğunu söyledi ve Demephon'dan sandığı bir tek koşulda, geri dönme ihtimali kalmadığı zaman açmasını istedi. Demephon sandığı yanına alarak sevgiliyle vedalaştı ve ülkesine doğru yol aldı. Phyllis geçen günlerde sevgilisine kavuşacağı ve evlenecekleri günleri dört gözle bekliyordu. Kararlaştırdıkları günde Phyllis, Demephon'un gemisini görebilmek amacıyla limana kadar yürüdü. Ancak görünürde hiçbir gemi yoktu. Phyllis, bekleyişi esnasında liman yolunu tam dokuz kez gidip gelmişti. Onun bu yolculuğu anısına bu yola "dokuz yollar" adı verilmiştir. Sonunda Phyllis, geçen uzun süre sonunda Demephon'un geri dönmeceğini anladı ve üzüntüsünden kendisini astı. Efsaneye göre genç kız meyve vermeyen ve yeşermeyen bir badem ağacına dönüştü. Phyllis kendini astığı sırada çok uzaklarda bulunan Demephon, Girit'e yerleşmiş ve burada evlenerek çocuk sahibi olmuştu. O gün Phyllis'in kendisine verdiği sandığı hatırlayarak artık onu açabileceğini düşündü. Demephon sandığı açar açmaz içinden bir hayalet çıktı. Demephon'un atı hayaletten ürkünce ani bir hareketle irkildi ve Demephon atın hareketlerinden dengesini şaşırınca kılıcının üzerine düşerek öldü. Mitin bir başka versiyonunda ise Demephon,

Phyllis'in intihar ederek bir ağaca dönüştüğünü öğrendi ve büyük bir suçluluk hissetti. Hemen yola çıkarak Phyllis'in ülkesine geldi. Phyllis'in dönüştüğü kuru badem ağacını görünce pişmanlık içinde gövdesine sarılarak ağlamaya başladı onun gözyaşları ve sarılması sonucunda badem ağacı yeşerdi ve çiçeklendi. Söylenceye göre badem ağaçları Phyllis'in öldüğü mevsimde yapraklarını dökerdi (*Grimal 1997*).

BAKLA. Roma'da ölülerin hayaletlerine "Lemurler" adı verilir. Lemurlere saygı göstermek ve yıl boyunca onları çevreden uzak tutmak amacıyla her yıl 9, 11 ve 13 Mayıs gecesi Lemuria bayramı kutlanırdı. Bu bayramda Lemurlere dua edilirdi. Evin babası ellerini memba suyunda yıkadıktan sonra çıplak ayakla yürümeye başlar ve yıl boyunca hiç arkasına bakmadan bakla tanelerini yola bırakırdı. Bunu yaparken dokuz kez "bu baklalarla kendimin ve ailemin zekatını ödüyorum" diye tekrarlardı. Son olarak Lemurlardan, artık gitmelerini saygıyla dilerdi. Bu şekilde Lemurların baklaları topladıklarına ve gelecek yıla kadar onları rahatsız etmeyeceklerine inanılırdı. Ekinlerin tanrıçası olan Demeter bakla yetiştiriciliğinin öğreticisi olarak görülür (*Grimal 1997*).

BALDIRAN OTU. Çok eski çağlardan beri tanınan bir bitki

olan baldıran otunun meyveleri Antik Yunan döneminde ağrı kesici olarak tıp alanında kullanılıyordu. Ancak bu bitki daha çok zehir özelliğiyle bilinir ve bu sebeple dahili kullanımı sakıncalı bulunmuştur (Baytop 1999). Anadolu'da da yetişen bu bitkinin zehir etkisi sebebiyle "baldıran zehri içmek" deyimini dile yerleşmiştir. M.Ö. dördüncü yüzyılın başında "bildiğim bir şey var o da bir şey bilmediğim" sözlerinin sahibi ünlü Yunan filozofu Sokrates'in ölüm sebebi olarak baldıran zehri gösterilmektedir. Düşüncelerinden dolayı Atina meclisi tarafından yargılanan Sokrates'in baldıran zehri içerek ölmesi kararı verilmiştir. Ancak Delos'tan gelecek kutsal gemi Atina limanına gelmeden bir kişinin idam edilmesi mümkün değildir. Bu sürede hapiste tutulan Sokrates'i arkadaşları kaçırmak istemişler ancak Sokrates buna karşı gelerek ölümü beklemeye koyulmuştur. Zamanı geldiğindeyse baldıran zehri içerek M.Ö. 399'da hayata veda etmiştir.

BALIS OTU. Lydialı bir kadın kahraman olan Moria, kardeşi Tylos'la Hermes kıyılarında dolaşırken kardeşi yanlışlıkla bir yılanla dokundundu ve yılanın yüzüne saldırması sonucu öldü. Büyük bir dehşete kapılan Moria panik içinde Yer'in oğullarından olan Damesen adındaki devî yardıma çağırdı. Damesen gücü sayesinde

yakındaki bir ağacı kökünden söktü ve Tylos'u öldüren yılanı bununla ezdi. Ancak bu esnada Moria bir şey fark etti. Ölen yılanın dişisi hızla ormana girerek buradan ağzında bir otla geri döndü. Adı balis olan otu ezilen yılanın burnuna sürttü ve yılan o anda dirildi. İki yılan hızla oradan uzaklaştılar. Bu gördüğüne inanamayan Moria hemen etrafına bakınarak bulduğu ilk balis otunu kopardı ve kardeşinin cansız vücuduna sürttü. Tylos da tıpkı yılan gibi dirilerek yaşama geri döndü (*Gri-mal* 1997).

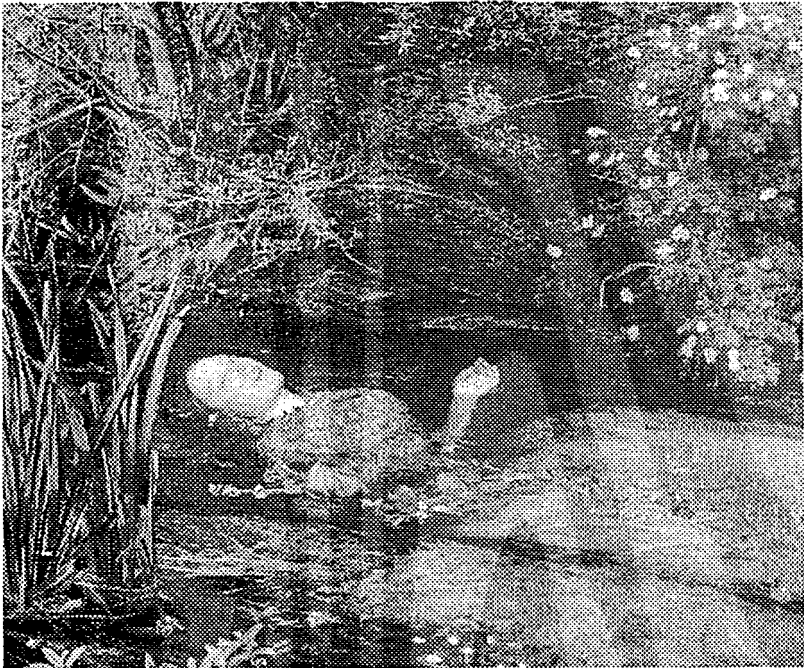
BAMBU. Asya kültürlerinde büyük önem taşıyan bambunun dört mevsim yeşil ve son derece dayanıklı olması, onun özellikle Çin kültüründe uzun yaşam sembolü olmasına yol açmıştır. Hint Okyanusundaki Andaman adalarının yaratılış mitolojisinde ilk insan bir bambu sapının içerisinde dünyaya gelmiştir. Filipin adalarında ise geleneksel olarak bambuyla çevrili olan tarlaların bereketli olacağına inanılır (*mythencyclopedia* 2007).

BİBERİYE. Biberiye bitkisinin zihni açtığı ve hafızayı güçlendirdiği eski çağlardan itibaren bilinmekteydi. Antik Yunan'da öğrencilerin biberiye yapraklarından yaptıkları saçları başlarına takarak veya bu bitkiden ördükleri halkaları boyunlarında taşıyarak zihinlerini diri tuttukları yazarlar tara-

findan aktarılmaktadır. Eski Yunan ve Roma'da çok sevilen bu bitki sadakatin simgesi olarak benimsenmiştir. Antik çağda düğün ve törenlerde sembolik olarak kullanılmıştır. Shakespeare'in ünlü eseri Hamlet'te, Ophelia Hamlet'e bir biberiye dalı uzatarak "işte biberiye, unutulmamak için." demektedir. Biberiye Latince "rosmarinus" "denizin çiğ damlası" anlamına gelir. Bugün bile uğur getirdiğine ve koruduğuna inanılan biberiyenin evlerin çevresine dikilmesi pek çok kültürde yaygındır. Hatta yakışıklı prensin, Uyuyan Güzeli biberiye dalı saye-

sinde uyandırdığı rivayet edilir (Somer 2003).

BÖĞÜRTLEN. Yunan mitolojisi-nde gün içerisinde üç renge dönüşen bir inek vardır. Gün başında beyaz olan bu inek daha sonra kırmızıya en sonda siyaha dönüşüyordu. Hiç kimse bu ineğin rengini doğru bilemiyordu. Girit kralı Minos'un sevimli ve yaramaz oğlu bir gün fare kovalarken bal dolu bir küpün içerisine düşünce boğularak öldü. Kral Minos kahrını gizlemeden ağıtlar yakıyor, oğlunun ölümünü kabullenemiyordu. Kral oğlunu tekrar diriltecek bir

John Everett Millais, *Ophelia*, 1851-1852, Londra, Tate Galerisi. Eco, U. Güzelliğin Tarihi, Doğan Kitap 2006.

kişi arıyordu. Kahinler renk değiştiren ineğin rengini doğru bilen bir kişinin çocuğu diriltebileceğini söylediler. Yani ineğin rengini bilmek ne kadar imkansızsa çocuğun diriltilmesi de o kadar imkansızdı. Ancak kral yine de tüm kahinlere haber saldı. Hatta uzak ülkelere bile elçi gönderdi. Böylece zekasına güvenen pek çok insan Girit'e gelerek kralın sınavına katılmak üzere toplandılar. Ancak hiç kimse karşılarına çıkarılan ve renkten renge giren esrarengiz ineğin rengini doğru bilemedi. Beyaz diyecek olsalar inek kırmızı oluyor, kırmızı deseler az sonra siyah oluyordu. İşte bu değişken renkli ineğin doğru rengini sadece bir kişi kahin Koironos'un oğlu Polyeydos verdi. Polyeydos ince zekasını kullanarak ineğin böğürtlen renginde olduğunu söyledi. Çünkü böğürtlen de başlangıçta beyazken bir süre sonra kırmızı, iyice olgunlaştığındaysa siyah rengini alırdı. Böylece Polyeydos küçük Glaukos'un cesediyle bir odaya kapatıldı. Ancak Polyeydos bir ölüyü nasıl diriltebileceğini bilmiyordu. Neyse ki odada görüldüğü bir yılan ona yol gösterdi. Polyeydos'un küçük çocuğa zarar vermesin diye öldürdüğü yılanın yanına gelen başka bir yılan ağzında tuttuğu bir otla ölü yılanı diriltti. Polyeydos yılanın ağzındaki otu kaptığı gibi Glaukos'un ölü bedeninde dolaştırdı. Böylece küçük çocuk dirilerek, yaşama geri döndü. (Grimal 1997)

BUĞDAY. Ekili toprağın tanrıçası Demeter aynı zamanda buğday tanrıçasıdır. Buğday ekilen tüm Hellen topraklarında tanrıçaya özel kült alanları tahsis edilmiştir. Demeter tasvirlerinde buğday başağıyla sembolize edilir (Grimal 1997).

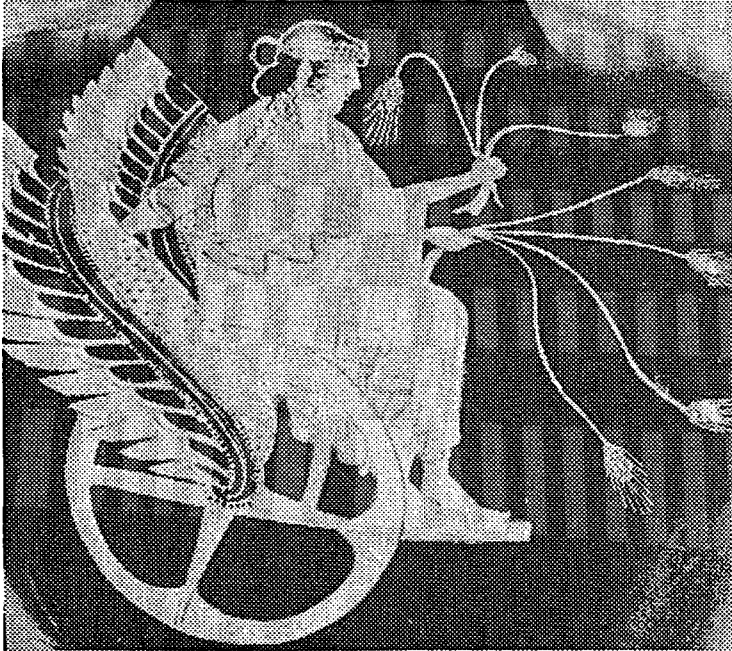
Zeus titanlarla savaşıp zafere ulaştığı günlerde bereketli bir yağmur kılığına bürünerek Rodos'lu bir nympha olarak bilinen Himalia ile diğer bir adıyla "değirmenci kadın"la birleşmişti. Bu birleşme sonrasında Himalia tanrıdan hamile kaldı ve üç erkek çocuk doğurdu. Bu çocuklara sırasıyla buğdayın geçirdiği evrelerin ismi verildi. Buna göre çocuklardan ilki Spartios (ekici), ikincisi Kronios (olgunlaştırıcı) ve üçüncüsü de Kytos (ekmekçi) adını aldı.

Roma'da, ağaçları kesmeye yarayan balta, tahılın döküntülerini temizlemeye yarayan süpürge ve buğday tanelerini öğüten dibek tokmağı, tarımın sembolleri olarak görülürdü. Adını bu sembollerden alan bazı tanrılar bulunmaktaydı. Roma tanrısı Pilumnus'un adı dibek tokmağından, tanrıça İntercidona'nın adı balta darbelerinden, tanrıça Deverra'nın adı ise süpürge den geliyordu. Bu tanrılar kötü ve vahşi Daimon Silvanus'a karşı insanları koruyorlardı. Silvanus'un yeni doğan çocuklara musallat olmasını önlemek için yeni bebek gelen evin kapısına balta darbeleri vurulur ve kapı önü süpürülürdü (Grimal 1997).

Roma'da Robigo ve dişi eşi Robigus'a atfen 25 Nisan'da bir bayram kutlanırdı. Bu çift bir çeşit Genius'tu. Bu geniuslar buğday tarımıyla ilişkilendirilirlerdi ve "pas" hastalığına yol açarlardı. Bu genius'lar için Roma'nın kuzeyinde kutsal bir orman tahsis edilmişti (Grimal 1997). Genius, doğadaki her şeyin kendine ait olan özü, bir nevi kodudur. Bugün bir bilim konusu olan genin adını buradan aldığı düşünülürse Genius'ların anlamı daha net kavranabilir.

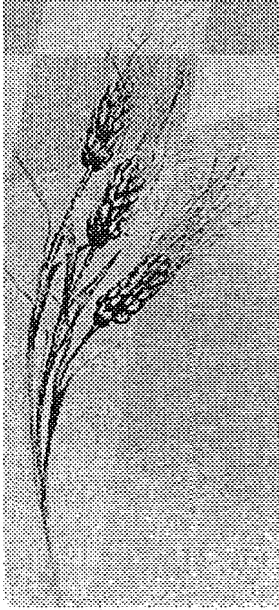
Tanrıça Demeter, kızı Persephone'nin yeryaltına kaçırıldığı günlerde tüm işlerini bırakıp yeryü-

zünde tebdili kıyafet geziniyordu. Tanrıçanın Eleusis'te kaldığı günlerde burada kral Keleos ve kraliçe Metaneira onun tanrıça olduğunu bilmedikleri halde, kendisini çok iyi ağırlamışlardı. Ancak tanrıça kendisine uzatılan naneli arpa suyunu içindeki yangını söndürsün diye bir dikişte içince kralın küçük oğlu Abas onunla alay edip, kahkahalarla gülmüştü. Tanrıça sinirini bu çocuktan çıkardı ve kendisiyle alay ettiği için onu bir kertenkeleye dönüştürdü. Fakat Demeter bu yaptığına pişmanlık duydu. Ne de olsa kral ve kraliçe ona evlerini açmış, yardım etmişlerdi. Tanrıça suçunu kapat-

Triptolemos, kırmızı figürlü vazo, M.Ö. 5.yy. Boardman, J. Rotfigurige Vasen aus Athen. Philippe von Zabern 1975.

mak için kralın yeni doğan oğlu Demephon'u ölümsüz kılmaya karar verdi. Bunun için gece gizlice çocuğu baş aşağıya çevirerek ateşe tuttu. Ancak tam o sırada kraliçe Metaneira içeri girdi ve çocuğun yandığını görüp tanrıçaya engel oldu. Böylece sihir yarım kaldı. Zavallı küçük Demephon öldü. Kral ve kraliçe iki çocuklarının birden ölümü üzerine yasa boğuldular. Tanrıça o zaman kral Keleos'a ölen çocuklarının yerine üç oğlan vereceğine yemin etti. Üstelik bu oğlanlardan Triptolemos'a kralın acısını unutturacak güçte yetenekler verdi. Demeter,

Buğday başağı şeklinde altından yapılmış küpe, M.Ö. 2.yy. Boardman, J. Greek Art. Thames and Hudson 1985.

Triptolemos'a buğday ekimini öğretti. Tanrıça, Triptolemos'a kanatlı dragonların çektiği bir araba ve buğday tohumları verdi. Tarım kültürünü yeryüzüne yaymayı başarıyla gerçekleştiren kahraman daha sonra ölümler ülkesine yargıç olarak atandı (Graves 2004; Gezgin, D. 2007).

Apollon'un çocuklarından olan Ainos'un bağcılar olarak isimlendirilen üç kızı vardı. Bunlar Elais (Zeytinyağı), Spermo (buğday tanesi) ve Oino (Şarap) idi. Bu kızlar Troia Savaşına Yunanlara yardım etmek amacıyla gönüllü olarak katılmışlardı. Ancak uzun süren savaştan usanan Bağcılar Troia'dan kaçmışlardı. Sonunda peşlerine düşen Yunanlardan tanrı Dionysos sayesinde kurtulmuşlardı. Dionysos bağcılarını birer güvercine dönüştürmüştü (Gezgin, D. 2007; bu mitin ayrıntıları için bakınız asma ve nar maddeleri).

Boioia'lı kral Athamas, ilk olarak Nephele ile evlendi ve ondan Phriksos adında bir oğlu ve Helle adında bir kızı oldu. Bu evliliğin ardından Athamas ikinci evliliğini de İno ile yaptı. İno'dan da iki oğlan çocuğu oldu. Ancak İno, Athamas'ın ilk evliliğinden olma çocuklarını kıskanıyordu ve varlıklarını istemiyordu. Bu yüzden büyük bir kurnazlık düşündü. Ülkenin kadınlarına o yıl ekilecek buğdayları kavurmalarını emretti. Erkekler ekim zamanı gelince bu buğdayları ektiler. Ancak geçen zaman içinde toprak bir tane dahi

filiz vermedi. Bu kıtlık yüzünden endişelenen Athamas Delphoi kahinine danışmanın faydalı olacağını düşündü. Bu sebeple bir elçi gönderdi. Ancak İno elçiyi de ayartarak ona tembihler verdi. Bunun üzerine elçi İno'nun istediği gibi Athamas'a ilk evliliğinden olma çocuklarını tanrılara kurban etmezse ülkeyi büyük bir felaketin beklediğini söyledi. Çaresiz kalan Athamas tam çocuklarını kurban verecekti ki Nephele ona Hermes'in armağanı olan Altın boynuzlu koçu gönderdi. Böylece Athamas çocuklarını kurtarmış oldu (*Grimal 1997*).

Kafkas mitolojinde suların koruyucu ruhu dişi olarak benimsenmiştir. Bu dişi ruh Zizlan olarak isimlendirilir. Bu ruha sadece namuslu kadınların tapınması uygun görülürdü. Kadınlar doğum ve evlilik için Zizlan'a dua eder, doğumdan sonra da kadınlar Zizlan'a buğday kurabiyesi sunardı. Bu merasim yapılmaz ise Zizlan kadının su almasına engel olurdu. Kadınlara özel olan bu törenler sırasında yetişkin veya çocuk fark etmez herhangi bir erkek bulunması kesinlikle yasaktı. Eğer bir erkek bu törene şahit olursa Zizlan o erkeğe hastalık salardı. Ebe-ler Zizlan'a hizmet eder, doğum yapan kadını yönlendirirdi (*Dumézil 2000*).

Nil nehri, Mısır'ın hayat kaynağıdır. Bu sebeple Mısır mitolojisi-nde Nil önemli bir yer tutar. Nil nehri, mitolojide Hapi adıyla tanrılaştırılmıştır. Tanrı Hapi, tasvirlerinde elinde buğday başağı tutar. Nil'in taşkınlarıyla tarlalar yaşam bulur, bolluk ve bereket yaşanır. Bu sebeple Nil, tarımla yakından ilişkilendirilmiştir ve buğday başağı ona adanmıştır (*Hooke 1993*).

Bir sufi efsanesinde Kul Hartun adında yoksul ancak çok merhametli bir genç vardı. Bu genç değirmende çalışıyordu. O kış çok soğuk geçmiş baharda ise toprak bir damla yağmur görmemişti. Bölgede çok büyük bir kuraklık baş gösterdi. İnsanlar ellerinde avuçlarında ne varsa saklıyorlardı. Kimse kimseye yardım etmiyordu. Varlıklıların karnı doyuyordu ama önceki kıştan erzağı olmayan fakirler açlıkla pençeleşiyordu. İşte bu zor günlerde iyi kalpli genç Kul Hartun da fakirlere değirmenden bedava un dağıtıyordu. O günlerde Hz. Ali bir gece Salmaslı Kul Hartun'un rüyasına girdi ve ona fakirlere dağıttığı unlardan yapılmış bir ekmek uzattı. Kul Hartun Ali'nin uzattığı ekmeği yedi ve başladı şiir okumaya. O günden sonra Kul Hartun bir halk şairi oldu (*Kalafat 2004*).

C

CEVİZ. Lakonia kralı Dion ile Amphithea'nın üç kızı vardı. Bu kızlar Orphe, Lyko ve Kayra idi. Apollon, Lakonia'ya ziyarete geldiği zaman Amphithea, tanrıyı kusesursuz bir incelelikle ağırlamış ona gönülden hizmet etmişti. Bu konuk severlik karşısında Apollon ailenin üç genç kızına kehanet yeteneği verdi. Ancak onlara kesin bir dille tanrılara karşı koymamayı ve işlerine bulaşmamayı şart koştu. Apollon'un ziyaretinden kısa süre sonra Lakonia'ya Dionysos ziyarete geldi ve Dion'ların evine konuk oldu. Dionysos, Dion'un kızlarından Karya'ya aşık oldu. Karya da tanrının aşkına karşılık verdi. Ancak Karya'nın kardeşleri Dionysos'un tanrısal işlerini merak edip öğrenmeye çalıştılar. Apollon onları uyardı ama bu genç kızların davranışlarını değiştirmede. Sonunda Apollon ve Dionysos genç kızları kayaya dönüştürdüler. Ancak Karya, bol meyveli bir ceviz ağacına dönüştürüldü. Artemis onun için Karyatis adıyla bir kült tahsis etti. Karya, Grekçede "ceviz ağacı" anlamına gelir (*Grimal 1997*).

ÇAM AĞACI. Kybele güzeller güzeli delikanlı Attis'in annesi, aşığı ve aynı zamanda katili olmuştur. Attis kralın kızıyla evlenmeye kalkınca Kybele büyük bir kıskançlığa kapıldı. Üstelik hermafrodite Agdistis de Attis'e aşıkta. Kybele düğün günü Agdistis'i kışkırttı. Kybele ve Agdistis düğün alanına hışımla girince büyük bir kargaşa yaşandı. Paylaşamayan Attis bu kavgalara daha fazla dayanamayıp oradan uzaklaştı ve bir çam ağacının altında cinsel organını kesti. Bu ağacın altında kan kaybindan yaşama veda etti. Onun ölümü, arkasında bıraktığı aşıklerini kedere sürükledi. Kybele yaptıklarından çok pişman oldu. Sevgilisinin onuruna bir bayram ilan etti. Attis adına kutlanan bu bayram daha sonraki dönemlerde bitkilerin bereketi için tanrıça Kybele'ye tapınmaya dönüştü. Bu bayramlarda tanrıçaya erkeklik organı sembolleri (*falus*) sunularak toprağın bereketi için dua ediliyordu (*Eliade 2003*).

Kral Dryops'un kızı olan Dryope, Hamadryadlarla yakın arkadaşta. Dryope bir gün küçük

oğluyla dağa, göl kenarına gitti. Burada Nymphalara sunuda bulunmak istiyordu. O anda gözüne yaprakları ıslıl ıslıl parlayan, çok güzel çiçekleri olan bir ağaç ilişti. Dryope, küçük oğlunu oyalamak için ağaçtan birkaç çiçek kopardı. Ancak o ışıldayan ağaç aslında Nympha Lotis'ti. Lotis bu ağacın kılığına bürünmüştü. Dryope'nin, ağacın çiçeklerini koparmasıyla dallardan kan akmaya başladı. Lotis, Dryope'yi kendisi gibi bir ağaca dönüştürerek cezalandırdı. Rivayete göre eğer bir genç kız, bu dönüşümü bir başkasına anlatacak olursa sıkıntılı ve hüznünlü ağaç, çama dönüştürdü.

Hamadryadlara adanmış bir çama zarar vermek büyük bir günahı. Trakya'lı Paraibos'un babası böyle bir günah işlemiş, Hamadryadlara ait bir çamı kesmişti bu sebeple o ve oğlu büyük bir yoksullukla cezalandırıldılar. Neyse ki Paraibos, Nymphalara bağışlanmak için kurbanlar sundu da sonunda affedilip, fakirlikten kurtuldular.

Athamas'ın karısı olan İno, intihar etmek amacıyla kendisini yardan aşağıya attı ve bunun yaparken oğlu Melikertes'i de peşinden sürükledi. İno'nun cesedi deniz kıyısında kadınlar tarafından bulunarak gömüldü. Oğlunun cesedini ise yunus balıkları taşıyarak Korinthos'a bıraktılar. Burada onu Sisyphos gömdü. Ardından da çam ağacının yanında onun için bir tapınak kurdu. Bundan böyle

Melikertes'e, Palaimon adı altında bir tanrı gibi tapıldı.

Yunan mitolojisinde çobanların ve sürülerin tanrısı olan Pan çoğu zaman çam dallarından bir taç takardı veya elinde çam dalı taşırdı. Bunun sebebi bir mite dayanmaktadır. Pan, Pitys adında bir Nympha'ya aşıkı. Pan gibi Pitys'e aşık olan biri de Boreas'dı. Pitys kendini Pan'a sunarak seçimini tanrıdan yana kullandı. Reddedildiği için kıskançlıktan deliye dönen Boreas, Pitys'i kayalıklardan aşağıya itti. Ancak Yer, güzel nymphaya acıdı ve onu bir çam ağacına dönüştürdü. Ne zaman Boreas, çam ağacının dallarına sürünecek olsa Pitys'in ruhu acıyla inlerdi. Ancak Pitys aşkının karşılığı olarak Pan'ın başına dallarından taç yapmayı severek kabul etmişti. Pitys, Grekçede "çam ağacı" anlamına gelir.

Poseidon'un oğullarından olan Sinis çok güçlü bir devdi. Ona "çamları eğen" diye sesleniliyordu. Çünkü Sinis, çam ağaçlarını eğerek yakaladığı insanları bu ağaçların arasına bağlıyordu. Sonrada eğdiği ağacı aniden bırakıyordu. Böylece ağacın eski haline dönmesiyle arada bağlı kalan kişi parçalanarak ölüyordu.

Yunan tıp tanrısı olan Asklepios'un sembollerinden biri de çam kozalaklarıdır (Grimal 1997).

Çin'de ruhu olduğuna taşıdığına inanılan bitkilerden birisi de Çam'dır. Çinliler Çam'ın kozalağından, yapraklarından hatta ağa-

cın kökünde yetişen mantarlardan bile esans çıkarmak için faydalanırlar. Düzenli olarak tüketilen çam suyunun kişiye gençlik, zindelik ve uzun bir yaşam sağlayacağına inanırlar. Çam yaprakları iç organlar için birebirdir. Çinliler açlık duygularını bastırmak için çam yapraklarından faydalanırlar. Böylece az yiyerek daha uzun bir ömür yaşayabileceklerini düşünürler. Çam ağacı hayat doludur ve Çin inançlarına göre bu özelliğini çevresine dağıtır. Çünkü çam ağacı zengin bir “ruh malzemesi” taşır. Çinlilere göre bin yaşındaki bir çam ağacı “mavi bir öküz, mavi bir köpek veya mavi bir insan” gibidir. Yaşlanan çam ağaçları sonunda bir ejderhaya dönüşür. İki yüz yaşına gelmiş bir çam ağacı kabuklarının altında ejderha biçimli çam sakızı biriktirir. Çam sakızı insanın ömrünü beş yüz yıl uzatacak sihre sahiptir.

Bir Japon masalında Hana Saka Jijii adındaki yaşlı bir adamın Shiro adında çok değer verdiği bir köpeği vardır. Bir gün Shiro bahçede bir yeri ısrarlı bir şekilde koklayarak eşelemeye başlar. Yaşlı adam orada ne olduğunu merak edip toprağı kazınca bir hazine bulur ve çok sevinir. Tüm bu yaşananları Hana Saka’nın kıskanç komşusu görmüştür. Komşu köpeği gizlice alarak kendi bahçesine bırakır. Shiro yine aynı şeyi yapar ve ısrarla bir bölgeyi koklamaya başlar. Komşu adam hemen orayı kazar ancak kokmuş çöp yı-

ğınından başka bir şey bulamaz. Adam Shiro’nun kurnazlık yaptığını ve kendisiyle alay ettiğini anlar, Shiro’yu öldürür. Hana Saka, köpeğinin ölümünü kabullenemez. Komşu adam Shiro’yu bir çam ağacının altına gömmüştür. Hana Saka, çam ağacının etrafında her gün tütsüler yakar ve köpeği Shiro’nun ruhu için dua eder. Bir gece Hana Saka’nın rüyasında görünen köpeği, ona mezarının üstündeki çam ağacını keserek bir havan yapmasını söyler. Ertesi sabah Hana Saka köpeğinin sözlerini aynen yerine getirir. Çam ağacından yaptığı havana koyduğu pirinç tanelerinin her biri altına dönüşür. Böylece Hana Saka zengin olur. Kıskanç komşu hemen havanı ödünç ister. Ancak her denemesinde elindeki pirinçler çamura dönüşür. Öfkelenen komşu havanı yakar. Shiro, o gece bir kez daha Hana Saka’nın rüyasına girer ve ona havanın küllerini toplamasını sonra da külleri kurumuş ağaçlara atmasını söyler. Hana Saka yine köpeğinin sözlerine uyar. Külleri savurduğu tüm kuru ağaçlar canlanarak yeşerir. Onun gerçekleştirdiği bu mucize kısa sürede dört bir yana yayılır. Bu sayede Hana Saka çok ünlenir. Bir Prens tarafından çağırılır. Hana Saka hüneriyle Prens’in bahçesindeki ağaçları yeşertince büyük bir ödül kazanır. Kıskançlığından vazgeçmeyen komşu havanın küllerinden bir kısmını çalar ve Prense giderek mucizenin asıl sahibinin

kendisi olduğunu söyler ancak gösterisi hüsrarla sonuçlanır. Ağaçlar yeşermediği gibi savrulan küller prensin gözüne kaçınca çok büyük bir belayı başına almış olur ve eşek sudan gelinceye kadar dayak yer. Böylece Shiro katilinden intikamını almış olur .

Bir başka Japon masalında da yine bir çam ağacı konu edilir. Bir zamanlar Takasago'da çok yaşlı ve heybetli bir çam ağacı varmış. Bu ağacın kocaman gövdesi iki kola ayrılıyormuş. Eskiden bu ağacın gövdesinde Takasago bakiresi yaşıyormuş. İzanagi'nin oğlu onu burada görüp aşık olmuş ve evlenmişler. Aşk dolu bir hayat yaşamışlar. Birbirlerini öyle çok seviyorlarmış ki ikisi de aynı anda ölmüş. Bundan böyle bu çiftin ruhu bu asırlık çam ağacının gövdesinde yaşamış. Ancak aşıklar sadece dolunay olan gecelerde ağacın gövdesinden çıkarak insan kılığına dönüşüyorlarmış ve hayattayken yaşadıkları yere giderek çam ağacı yaprağı topluyorlarmış. Çünkü bu yaprakların insana uzun bir ömür verdiğine inanıyorlarmış (Mackenzie 1996).

Yakut inançlarında orman ve ağaç kültü son derece yaygındır. Yakutlar karaçam ağacına saygı duyar. Çocuğu olmayan kadınlar beyaz bir at derisini ağacın altına sererek ondan çocuk dilerler. Karaçam ağacının bazı dalları sık bir biçimde bir araya toplanır ve bu görüntü bakıldığında kuş yuvasını andırır. Yakutlar bu dal öbeklerini "arık" olarak adlandırır ve bunla-

rın ruh yuvası olduğunu düşünürler (İnan 1995).

Altay Türkleri dünyanın merkezinden (göbeğinden) Göksel tanrının katına kadar yükselen çok büyük bir çam ağacının varlığına ve bu sebeple çam ağaçlarının kutsallığına inanıyorlardı (Roux 1998).

Türk mitolojisinde cennet bağı olarak tanımlanan "Gülistan-ı Bağ-i İrem" kaf dağının ortasında yer alır. Bu bağın çevresi ulu çamlarla çevrelenmiştir. Dört bir yanından şifalı sular akar. Yeryüzünün en güzel meyveleri ve çiçekleri buradadır. Bu bağa sadece periler ve cinler girebilir. Cennetin bile yanında harap kaldığı bu bağa bir insan yaklaşacak olursa yüz adım uzağa savrulur (2005).

ÇARKIFELEK ÇİÇEĞİ. *Passiflora incarnata* adıyla bilinen çarkifelek çiçeğine şeklinden ötürü saat çiçeği veya fırlıdak çiçeği adı da verilir. Bu çiçeğin anavatanı Güney Amerika olarak bilinmektedir. Dünyaya yayılması ise özel bir sebeple olmuştur. Avrupalı Hristiyanlar misyonerlik amacıyla Güney Afrika'ya gittiklerinde bu çiçeğe rastlamışlardı. Çiçeğin dişi ve erkek organlarının pozisyonları İsa'nın çarmıhtaki haline benzetilmiş ve bu sebeple çarkifelek çiçeğinin tanrının Hristiyan misyonerlere gönderdiği bir müjde olduğuna inanılmıştır. Böylece kutsal kabul edilen çiçek Avrupa'ya getirilmiştir. Hristiyanlar bu çiçeğe "Passion Flower" adını

vererek onu İsa'nın çilesinin bir simgesi olarak kabul etmişler. Ayrıca bu çiçeğin İsa'nın damlayan kanından doğduğuna inanılır. Çarkıfelek çiçeği teskin edici, sinir yatıştırıcı etkisinden dolayı tıp alanında kullanılan önemli bir bitki olmuştur.

ÇAY. Çay'ın geçmişi M.Ö. üçüncü bin yıla kadar gitmektedir. Çayla ilgili anlatılan en yaygın efsane M.Ö. 2700 yılında Çin imparatoru Shen Nung'a aittir. Söyleneye göre imparator sık sık sağlıklı düşüncelere dalmak ve rahatlamak amacıyla kameriyesinde sıcak su içermiş. Bir gün imparator yine her zamanki gibi kendisine sıcak su hazırlarken fincanın içine bir çay yaprağı düşmüş. Farkına varmadan içeceğini yudumlayan imparator aldığı tattan çok etkilenmiş ve böylece çay sevilen bir içecek olarak Çin'e yayılmış (*Belge 2001*).

Japonya'da yaygın bir efsanede ise Budist rahip, kendisini tüm dünyevi zevklerden arındırarak Buda'ya adamıştır. Yedi yıl boyunca gözünü kırpmaksızın sadece Buda'ya dua etmiş; ancak bir gün rahip göz kapaklarının düştüğünü fark etmiş ve nefesine hakim olamayışına öfkelenerek göz kapaklarını kesip atmış. İşte bu rahibin göz kapaklarını attığı yerde çay bitkisi oluşmuştur. Çayın uyarıcı etkisi bu efsaneyle bir kez daha hatırlatılmıştır. Hindistan'da anlatılan efsanelerde ise Budist rahibin yedi yıl uyumadan geçir-

diği derin düşünme döneminde sık sık yanındaki bitkinin yapraklarını çiğnediğinden söz edilir. Rahibin uykusuzluğu yenmesindeki başarı çiğnediği çay yapraklarından kaynaklanmaktadır. Geleneksel olarak Çinli rahipler çayı uyarıcı olarak kullanıyorlardı. Bu anlamda çayın ibadet içeceği olduğu söylenebilir. Japonlar Çin'den öğrendikleri çayı kendi kültürlerinde geliştirmişlerdir. Japon Budistlerin öğrenci yetiştirdiği çay okulları dahi bulunmaktadır (*Altman 2002*).

ÇİĞDEM. Latince adı *Crocus* olan Çiğdem birbirinden güzel renkleriyle bahar aylarında kırları süsleyerek baharı müjdeleyen çok güzel bir çiçektir. Bu isim Yunan mitolojisindeki bir karakterden gelmektedir. *Crocus* (*Krokos*) tanrı *Hermes*'in yakın arkadaşısıdır; ancak *Crocus*, *Hermes* gibi ölümsüz değildir. Yiğit bir kahraman olan *Crocus* bir güç yarışında yaralanarak yenik düşmüştür. Ölümlü olan *Crocus* düştüğü yerde kan kaybindan hayatını yitirmiştir. Ondan süzülen kanların toprağı ıslattığı yerlerde birbirinden güzel bahar çiçekleri açmış ve bu çiçeklere kahramanın adı olan *Crocus* (çiğdem) adı verilmiştir. Çiğdem kadın doğurganlığıyla ilişkilendirilen bir bitkidir. Yunan mitolojisinde çiğdem aynı zamanda *Zeus* ve *Hera*'nın yataklarına serili çiçek olarak tanınır. *Gaia* oğlu *Zeus*'un düğün gecesinde gerdek yataklarına çiğdem

çiçekleri serpmiştir. Böylece Hera bir an önce Zeus'a çocuk verebilecekti. Hera ve Zeus'un aşk yataklarını süsleyen çiğdemlerden Homeros da bahsetmiştir. Antik çağ hekimlerinden Dioscorides'in de çiğdemi kadın hastalıkları için önerdiği bilinmektedir. Roma'da İmparator Neron döneminde de Çiğdem aşk iksiri olarak kullanılmıştır. Bitkinin bu şekilde kullanımı tüm çağlara yayılmış, özellikle düğünlerde çiftlerin yatakları çiğdem çiçekleriyle süslenmiştir (Somer 2003; ayrıca bkz Safran).

Çiğdem çiçeği yenilebilen bir bitkidir. Pek çok yemek kültüründe çiğdemle pişirilen yemekler vardır. Anadolu'da baharın gelişini kutlamak amacıyla çocuklar kırlarda çiğdem toplar ve daha sonra geleneğe uygun olarak tüm evleri dolaşarak pilavlık malzeme isterler. Topladıkları yağla, bulgur gibi malzemelere çiğdemleri de ekleyerek "çiğdem pilavı" yapar ve bu geleneksel bahar yemeğini hep birlikte afiyetle yerler (Somer 2003).

ÇİMEN. Yunan mitolojisinde yer alan Polyeydos'un Glaukos'u diriltme mitosunun birçok versiyonu bulunmaktadır. Bunlardan birinde Polyeydos Glaukos'un ölüsüyle birlikte bir odaya kapatılır ve ondan Glaukos'u tekrar hayata döndürmesi beklenir. Polyeydos Glaukos'u nasıl dirilteceğini kara kara düşünürken odada bir yılanın dolaştığını fark eder ve Glaukos'a zarar vermemesi için yılanı ezerek

öldürür. Bu sırada bir başka yılanın hızla kapıdan dışarıya doğru süründüğünü görür. Kısa süre sonra aynı yılan ağzında çimenle döner. Polyeydos şaşkınlıkla bu ikinci yılanı seyrederek. Yılan ölen yılanın yarasına ağzında tuttuğu çimeni koyar ve Polyeydos'un ezdiği yılanın yarası hızla iyileşir. Ölü yılan dirilmiştir. Yılanlar odadan hızla kaçarken Polyeydos yerde duran çimeni alır ve böylece Glaukos'u diriltilerek büyük bir üne kavuşur (Fiske 2002).

ÇINAR AĞACI. Zeus, Sidon kumsalında arkadaşlarıyla oynayan genç Europe'yi görünce, ona aşık oldu. Hemen hilal boynuzlu, bembeyaz ve muhteşem görünümlü bir boğaya dönüştü. Bu göz alıcı güzellikteki boğayı gören Europe, önce biraz tedirgin olsa da sonrasında kendisini tutamayıp boğayı okşamaya başladı ve üzerine bindi. Böylece boğa sırtında Europe'yle denize doğru atıldı ve dalgaları yararak Girit'e kadar hızla vardı. Burada bir kaynağın yanına geldiler ve çınar ağacının altında Zeus, Europe ile birleşti. İşte böylesi bir aşka tanık oldukları için Çınar ağaçları kutsal kabul edilir.

Mısır'ın en büyük tanrıçalarından biri olan Hathor, evrenin yaratıcı ineğidir. Hathor birçok yerde çınar ağacı üzerinde tasvir edilir. Çünkü çınar ağacı tanrıçayla özdeşleştirilmiştir.

Kutsal kitaplarda ve mitolojilerde tufan hikayesine yer veril-

miştir. Tevrat'ta ve Kuran'da da geçen Tufan hikayesinde, Nuh Peygamber zamanında insanlar Allah'ın yolundan saparak günah işler olmuşlardı. Bu düzensizlik karşısında Allah bir tufan yaratmaya karar verdi ve bunu peygamber Nuh'a iletti. Ona bir gemi yapması gerektiğini ve bunun için de çınar ağacı dikmesini söyledi. Nuh Allah'ın buyruğunu hemen yerine getirdi. Çınar ağaçları tam kırk yılda büyüdüler ve bu süre içerisinde yeryüzünde bir tek çocuk bile doğmadı. Nuh çınar ağacından gemiyi yaptı ve Allah ona

yardım için yerden zift çıkardı. Nuh bu ziftle yaptığı geminin içini ve dışını sıvadı. Böylece Allah'ın yardımıyla hazırlanan gemiye yeryüzündeki tüm canlıların erkeği ve dışısından olmak üzere birer çift bindirildi. Nuh ve yakınları bu gemiyle Tufandan korundular. Geride kalanlar ise günahlarının cezasını tufan sularında boğularak ödediler. Tufanın ardından Nuh'un gemisi karaya oturdu. Geminin içindekiler yeni bir yaşam kurdular (Hançerlioğlu 1993).

d

DEFNE. Apollon çok usta bir ok atıcısıydı. Eros ok atma talimleri yaparken Apollon onu küçük gö-rerek alay etmişti. Eros buna içe-leyerek Apollon'un yüreğine im-kansız bir aşk saldı. Böylece Apollon, ırmak tanrı Peneios'un kızı Daphne'ye aşık oldu. Ancak güzel nymphea Apollon'la birlikte olmak istemiyordu. Apollon ken-disini yakalamasın diye dağa kaç-tı. Ancak yakalanacağını anlayın-ca babasına kendisini başka bir şeye dönüştürmesi için yalvardı. Böylece Peneios kızı Daphne'yi, Apollon tam yakalayacakken bir defne ağacına dönüştürdü. Defne ağacı aşkına karşılık bulamayan Apollon'a adandı.

Bir başka mitte ise Daphne, Amyklas'ın kızı olarak görülür. Bu mite göre Daphne, Artemis'in sevgisini kazanan vahşi yaradılış-lı bir genç kızdı. Şehre pek az inen Daphne, dağlarda dolaşır, kız ar-kadaşlarıyla ormanda neşe içinde oynardı. Elis kralının oğlu Le-ukippos bir gün Daphne'yi gördü ve ona aşık oldu. Leukippos, Daphne'ye yaklaşmak için kadın

kıyafetleri giydi. Bu şekilde tanın-mayan prens, Daphne'nin arka-daşlarının arasına karışarak genç kızla yakınlaşmayı başardı. Daph-ne bu kılıktaki Leukippos'u çok sevdi ve ona bağlandı. Artık Daphne, Leukippos'un yanından hiç ayrılmıyordu. Bu yakınlaşma Apollon'u öfkелendirdi. Tanrı, Daphne'nin Leukippos'a aşık ol-masından endişe ediyordu. Apol-lon, Leukippos'un hilesini boz-maya karar verdi ve Daphne ile arkadaşlarında bir su kenarına gi-dip yıkanmaları için istek uyandırdı. Herkes soyunmuş kaynağa gi-recekken Leukippos soyunmu-yordu. Kızların zorlamalarıyla üs-tündekileri çıkarmak zorunda ka-lınca, Leukippos'un bir erkek ol-duğu ortaya çıktı. Kızlar mızrakla-rını alarak kendilerini kandıran bu adama saldırmak istediler ancak tanrılar Leukippos'u görünmez kılarak, korudular. Apollon ise Daphne'nin peşine düştü. Ancak Daphne yakalanmamak için öyle çok yalvardı ki, sonunda Zeus ona acıyarak genç kıızı defne ağacına dönüştürdü (*Grimal 1997*).

Yunan mitolojisinde sürülerin tanrısı Hermes ile bir Nymphanın oğlu olarak doğan Daphnis, nymphalara adanmış bir defne ormanında doğduğundan ötürü bu adı almıştı. Daphnis'i, nymphalar büyütmüş ve her şeyi ona onlar öğretmişlerdi. Daphnis öncelikle çobanlık yapmayı öğrenmişti. Ayrıca Pan ona müziği özellikle de flüt çalmayı öğretmişti. Daphnis çobanlık yaparken hep flüt çalar ve şarkı söylerdi. O gençlik çağına geldiğinde gerçekten de çok yakışıklı bir delikanlı olmuştu ve neredeyse tüm nymphalar ona aşikti. Sadece nymphalar değil onu gören ölümlüler de yakışıklılığına kayıtsız kalamıyorlardı. Sonunda bir gün Daphnis de aşık oldu. Bir çoban nymphası olan Nomia ile birleşti. İki aşık birbirlerine çok bağlıydılar. Daphnis, Nomia'ya sonsuza dek ona bağlı kalacağına dair söz verdi. Ancak gözü Nomia'dan başkasını görme-yen Daphnis çok kötü bir tuzağa düşürüldü. Sicilya kralının kızı onu sarhoş ederek bilinci yerinde değilken onunla birleşti. Daphnis kendine geldiğinde Nomia'ya ihanet ettiğini anladı ama artık pişman olmak için çok geç kalmıştı. Yaşananları öğrenen Nomia o kadar öfkelen-di ki Daphnis'i kör ederek intikam aldı. Daphnis, kederine dayanamayıp sonunda kendini yüksek bir kayalıktan boşluğa bıraktı ve gencecik yaşında hayata veda etti. Onun gidişinden sonra yakınlarda bir pınar ona

adandı ve her yıl onun için bu pınar başında genç Daphnis anısına törenler düzenlendi (*Grimal 1997*).

Roma imparatorluğu, kurulduğu ilk yıllarda henüz çok tanrılı inancı benimsememişti ve daha farklı bir din anlayışı vardı. Bu inanç biçiminde Romalılar doğaya çeşitli tapınımlarla yön ver-meye çalışıyorlardı. Örneğin her yıl mart ayının birinci günü evlerinin kapısına defne dalı asıyorlardı. Böylece yılın bolluk ve bereket için de geçmesini sağlamış oluyorlardı (*Hançerlioğlu 1993*).

Çin incancında, kan "hayat sıvısı" olarak nitelendirilir ve bundan dolayı kırmızı rengi ruhsal bir sembolizm içerir. Kırmızı çiçekler ve kırmızı meyveler (özellikle böğürtlen, ahududu v.b küçük meyveler) "shen" ile yani diğer bir deyişle "ruh malzemesi" ya da "hayatın özü" ile doludur. Bu malzeme-yi içeren bitkilerin şifalı olduğuna inanılır. Kırmızı dikenli defne bu inançtan ötürü "ruh malzemesi" zengin bir ağaç olarak bilinir. Kırmızı defne ağacı "hayatın özü"nü barındırdığından her mevsim yeşil kalır. Bu defnenin her türlü derde şifa olabildiğine inanılır (*Mackenzie 1996*).

İngiliz mitolojisinde iki aşışın bir defne dalını ikiye bölüp saklamalarıyla sonsuza dek sürecek bir sadakate sahip olacaklarına inanılırdı (*mythencyclopedia 2007*).

DEREOTU. Bugün dünyanın her yanında yemeklere ve salatalara hoş koku katmak için kullanılan dereotu eski çağlarda da bitkisel şifaları sebebiyle kullanılıyordu. Eski Yunan'da uykusuzluk sorunu yaşayan kişiler başlarına sarıdıkları dereotu sayesinde rahat bir uyku çekiyorlardı. Aynı zamanda ağız kokusu içinde iyi bir tedavi sağlayan dereotu tohumları bazı reçetelerde şarap içinde kaynatılmak suretiyle hazırlanıyordu. Cermen İmparatoru Şarlman'ın büyük ziyafetler vermekten hoşlandığı anlatılır. İmparator, bu ziyafetlerde yemeği fazla kaçırarak konuklarına, hıçkırıklarını dindirmek için küçük şişelerde dereotu çayı ikram etmiş (*Somer 2003*).

DEVE DİKENİ. 950 yılı civarında İskoçya İskandinavya'dan gelen atlı birlikler tarafından istila edilmişti. Gece yarısı sinsice toprakta sürünerek ilerleyen süvariler İskoç kampına kadar gelmişlerdi ki içlerinden biri devedikene basınca çığlığı kopardı. İşte bu sayede İskoç askerler uyanarak kamplarını korudular ve düşmanı yendiler. Bu nedenle devedikeni İskoçya'nın ulusal sembolü ilan edildi (*mythencyclopedia 2007*).

DİŞBUDAK AĞACI. Yunan mitolojisine göre güzelliğin ve aşkın tanrıçası Aphrodite, Zeus ve tanrıça Dione'nin kızıdır. Dione dişbudak ağacına yuva yapan güvercinlerin tanrıçasıydı. Güvercin daima

aşkın ve yuvanın sembolü olmuştur. Aphrodite, annesi Dione'den bu özellikleri fazlasıyla almıştır (*Graves 2004*).

Yunan mitolojisinde, Gaia (yer), Ouranos (Gök) ile evliydi. Ouranos, altında olan Gaia'yı sürekli olarak hamile bırakıyordu. Gaia ona pek çok çocuk vermişti. Ancak sonunda doğum yapmaya dayanamayan Gaia, son çocuğu Kronos'a derdini açarak eline bir orak verdi. Kronos annesinden aldığı bu orakla babası Ouranos'u hadım etti. Dişbudak ağacının Nymphaları olarak geçen Meliadlar, Kronos'un Ouranos'un hayasını kestiği yerde, Ouranos'un hayasından akan kanlardan doğmuşlardır. Bu nymphalar doğum hikayeleriyle de uyumlu olarak öldürücü bir mızrak taşırlardı. Bu mızrakların ahşap kısmı Nymphaların oturduğu dişbudak ağacından yapıldı (*Grimal 1997*).

İskandinav mitolojisinde yaratılan ilk erkek Ask ve ilk kadın ise Embla'dır. Tanrılar iki dişbudak ağacının gövdesine yaşam verdiler. Her biri ağaç kütüklerine bir meziyet üfledi. Böylece düşünen, nefes alan ve hisseden ilk çift yaratıldı. İlk erkeği ve ilk kadını bu iki dişbudak kütüğünden var ettiler (*Sturluson 1964*).

Kuzey Avrupa tufan mitoslarında Tanrı Balder'in öldürülmesinden sonraki üç kış dünya büyük bir yıkıntıya uğrar ve bir sonraki üç kış ise herhangi bir canlının dayanması mümkün olmayan

buzul devri yaşanır. Tanrı Balder'in oğulları, kurt Hati güneşi yutar, kurt Skoll ise ayı yutar ve dev Surt ise göğü alevlere boğar bu yüzden tüm yıldızlar yanarak ateş koru halinde düşer. Toprak yarılır, sarsıntılar oluşur, ağaçlar köklerinden kopar, dağlar yerinden oynar. Kısacası tüm dünyanın dengesi altüst olur. Yaşanan bu kaosta denizin derinliklerinde uyuyan Dünya Yılanı uyanır ve dev dalgaları yaratır. Sonra da diğer kötü yaratıklarla iş birliğine girer. Kötücül yaratıklardan Fenrir, tufanı ağzından alevler çıkarak tanrılara haber verir. Böylece tanrılar ve yaratıklar arasında amansız bir mücadele başlar. Tanrı Odin Fenrir'le, Thor Dünya Yılanı ile ve Frey kılıcından alevler saçan Surt'la savaşı. Kısa süre içinde Fenrir ölür. Geride kalan Dünya Yılanını tanrı Thor öldürmeyi başarır ancak yılanın zehrini alınca kendisini de feda etmek zorunda kalır. Sona kalan Surt, ateş kılıcından çıkan kıvılcımlarla tüm dünyayı ateşe verir. Böylece dünya tamamen yanarak denize gömülür. Bu yaşamın sonu olur. Ancak bir süre sonra dünya yeniden ortaya çıkar. Her şey yeniden yaratılır. Bozulan düzen yeni baştan kurulur. Elbette yok olan insan da yeniden yaratılır. Yeni insan soyunu, tufandan dişbudak ağacının dalları arasında saklanarak kurtulmayı başaran, Lif (erkek) ve Lift-hasir (kadın) devam ettirir (Rosenberg 1996; Campbell 2000).

Dişbudak ağacının şifa amacıyla kullanımı oldukça yaygındır. İngiltere'de hasta hayvanların iyileştirilmesinde kullanılan dişbudak ağacının yılanı karşı koruyucu bir tılsımı olduğuna inanılır. Yılanın dişbudak ağacının dalları üzerinden geçmektense ateşin içinden geçmeyi yeğleyeceği söylenir. Yılanların Dişbudak ağacından korktuğuna ve bir yılanı dişbudak dallarıyla oluşturulmuş bir çember içine koyunca yılanın orada hapsolup, öleceğine inanılır. Yılanı dişbudak dalıyla dokunmak bile onun ölümüne yeter. Çocukların fıtıklarını geçirmek için de dişbudak ağacının sihri kullanılır.

Bazı yerlerde dişbudak ağacının üçlü yapraklarını göğüslerine koyan kızların gelecekte karşılaşacakları büyük aşklarını rüyada göreceğine inanılmaktadır (Fiske 2002).

DULAVRATOTU. Şifalı bir bitki olarak tanınan dulavratotunun kullanılması ilginçtir ki hamile kadınlara önerilmez. Dulavratotu bu ismi nerden almış bilinmez; ama bu bitkinin pek çok kültürde doğurganlıkla ilişkilendirdiği bilinmektedir. Özellikle Anadolu'da Niğde halılarında yer verilen dulavratotu motifleri doğurganlık sembolü olarak dokunmaktadır. Dulavratotu Çin ve Japon kültürlerinde eski zamanlardan itibaren bitkisel tedavi alanından kullanılmaktadır. Bazı kültür-

lerde kadınların gözlerinin büyüklüğü en önemli güzellik ölçütüdür. Eskiden kadınlar gözlerini büyük göstermek için gözbebeklerine dulavratotunun suyunu damlatırlarmış (Somer 2003).

DUT AĞACI. Bir zamanlar Babylonya'da birbirlerini çok seven iki aşık yaşardı. Thisbe ve Pyramos adındaki bu aşıklar ailelerinin ilişkilerine karşı oluştuktan gizlice buluşurlardı. Yine böyle bir zamanda genç aşıklar şehrin dışındaki bir kaynağın kenarında buluşmak üzere sözleştiler. Buluşma yerine ilk Thisbe geldi ve kaynağın yanındaki dut ağacının gölgesinde beklemeye koyuldu. Ancak tam o sırada ağzı kanlar içinde bir aslan su içmek için kaynağa doğru geliyordu. Thisbe aslanı görünce hemen yerinden fırladı ve korku içinde kaçarak oradan uzaklaştı. Thisbe aslandan kaçarken eşarbı üzerinden düşerek yere uçtu. Aslan bir hamlede eşarbı kaptı ve parçaladı. O anda buluşma yerine sevinç içinde yaklaşmakta olan Pyramos aslanın kanlar içindeki ağzında sevgilisinin parçalanmış eşarbını gö-

rünce, aslanın Thisbe'yi yediğini düşündü ve hiç düşünmeksizin bıçağını çekerek oracıkta canına kıydı. Saklandığı yerden koşarak yetişen Thisbe, Pyramos'un öldüğünü görünce sevgilisinin bedenine saplı bıçağı çıkarttı ve kendi bedenine sapladı. İki sevgili kanlar içinde akan suyun kenarına cansız seriliverdiler. O anda kaynağın kenarındaki dut ağacının bembeyaz meyveleri iki aşığın süzölen kanlarıyla kırmızıya döndüştü. Karadut işte böyle meydana geldi (Grimal 1997).

Çin ve Japon mitolojisinde de sıkça söz edilen on adet kutsal adadan birinin adı "eğilmiş dut ağacı ülkesi" anlamına gelen Fu-Sang'dır. Burada yetişen dut ağaçlarının öyle çok meyvesi olurmuş ki meyvelerin ağırlığından dallar yere kadar sarkarmış. Bu ağaçlar dokuz bin yılda bir kutsal meyvelerini vermekteymiş. Adanın azizleri bu meyvelerden yiyerek azizliklerini devam ettirirlermiş. Azizler bu dutlardan yeyince kutsal kuşlar gibi uçabilme yetisi de kazanırlarmış (MacKenzie 1996).

e

EBEGÜMECİ. Anadolu'da bu ilginç isimle tanınan bitki belki de bir zamanlar ebeler için mesleki bir önem taşıyordu; çünkü doğum kontrol amaçlı kullanılıyordu. Ebegümecinin Latince ismi yumuşak anlamına gelen *malva*'dır. Ebegümecinin hem yaprakları hem de kışide bıraktığı tesir gerçekten de çok yumuşaktır. Eski çağlarda bitkilerle çalışan eczacılar bu bitkinin mucizelerini keşfetmişler ve tedavilerde kullanmışlardır. M.S.1 yüzyılda yaşamış Pilinus'un notlarında, ebegümecinden günde bir kaşık yemenin insanı hayat boyu tüm hastalıklardan koruyacağı belirtilmiştir. Romalılar da bu bitkiden pek çok tedavide faydalanıyorlardı. Ünlü matematikçi Pisagor'un öğrencileri sürekli güneş yönüne bakan ebegümeci bitkisini "kutsal bitki" olarak kabul etmişlerdi (*Somer 2003*).

EĞRELTİOTU. Eğreltiotu yaz dönümünde ateş gibi parlayan, altın gibi ışıyan değerli çiçekler açar. Bu çiçekleri bulan kişi gö-

rünmez olabilir tüm hayvanların dilini anlayabilirdi. Ancak bunun için bu sihirli çiçeklere hiç dokunmadan altına beyaz bir bez serilerek eğreltiotunun üzerinden düşürülmesi gerekirdi. İnanışa göre eğreltiotunun yanında duran para ne kadar harcanırsa harcan-sın hiç eksilmezdi. Çünkü eğrelti otu altındandır. Bu yüzden altın gibi parlar. Ona sahip olan kişiyi de altına ulaştırır. Elinde eğrelti otu çiçeği ile dağa tırmanan bir kişi yerin altındaki tüm hazineleri mavi bir ışık halinde görme yetisini kazanır. Eğrelti otu aynı zamanda güneşendir. Bir mitosta avcının biri yaz dönümü arifesinde güneşe ateş eder. Güneşten üç damla kan damlar. Bu kanı beyaz bir bezle toplayan avcı böylece eğreltiotu tohumunu elde etmiştir. Eğrelti otunun sihirli çiçekleri sadece yaz dönümü arifesinde ve bir de Noel zamanında açar (*Frazer 1992*).

Yunanlılar eskiden yılanın, kokusundan hoşlanmayıp uzaklaştığını düşündükleri için yataklarını eğreltiotundan yaparlarmış.

Hitit mitolojisinde fırtına tanrısının oğlu olan Telepinu bereket tanrısı olarak kabul edilirdi. Telepinu bir gün tanrılara öfkelenip ortadan kayboldu. İşte o zaman her şey birden alt üst oldu. Tarlalar kurudu, toprak aç kaldı. Hayvanlar çiftleşmez, memelerinden yavruları için süt akamaz oldu. Bu tarifi mümkün olmayan bir buzul çağı gibiydi. Bu durumda tanrılar Telepinu'yu aramaya başladılar. Onu bulması için kartalı gönderdiler. Ancak kartal keskin görüşüne rağmen hiçbir yerde bereket tanrısı Telepinu'yi bulamadı. Bunun üzerine arıya görev verildi. Arı tanrıyı buldu ve onu sokarak tanrıların huzuruna geri getirdi. Bundan sonra tanrılar el birliğiyle Telepinu'yu sakinleştirmeye, içindeki öfkeyi dindirmeye çalıştılar. Bunun için kurbanlar kesildi, en güzel sözlerle kalbi yumuşatıldı. Tanrının eski haline dönmesi için dileklerde bulundular. Onun bu halini eğrelti otuna benzeterek "eğrelti otu doğal haliyle güzeldir ancak bakıldığı zaman daha da güzelleşir, Sen! Telepinu bu törenle sen de daha iyi olacaksın" dileğinde bulunuldu. Böylece Telepinu küslüğünden vazgeçti ve bu sayede toprak bereketini yeniden kazandı. Telepinu için yapılan bu tören Hititlerde toprağın bereketi için uygulanan bir ritüelin kaynağıdır (Gaster 2000).

EKMEK AĞACI. Hawaii mitolojisinde ekmek ağacı adı verilen

ağaç, Polinezya adasında büyük önem taşıyan meyvelere sahiptir. Bir zamanlar yaşanan büyük kıtlıkta Ulu adında bir adam açlıktan ölünce ailesi bu adamın ölüsünü bir su kaynağının yanına gömmüş-tü. O gece aile çiçeklerin ve yaprakların yerde sürünme sesini duymuşlar. Daha sonrada yere düşen meyve sesleri duyulmaya başlanmış. Sabah olup da mezarın başına gittiklerinde görmüşler ki Ulu'nun mezarının başında bol meyveli bir ağaç büyümüş. Ağacın meyvelerini topladıklarında çok besleyici olduğunu görmüşler ve bu sayede kıtlıktan kurtulmayı başarmışlar. Böylesi büyük bir kıtlıkta insanların karnını doyuran bu ağaca "artocarpus" "ekmek ağacı" adını vermişler (*mythen-cyclopedia* 2007).

ELMA. Yunan mitolojisinde hakkında pek çok mit anlatılan kadın kahraman Atalante, tanrıça Artemis'e olan bağlılığından dolayı evlenmeyi istemiyordu ve gelen talipleri geri çeviriyordu. Ancak talip sayısı artınca Atalante, gelen koca adayıyla bir yarış yapacağını ve eğer aday kazanırsa onunla evleneceğini duyurdu. Ancak koşuda çok hızlı ve çevik olan Atalante'yi hiç kimse geçemiyordu. Atalante rakibine biraz öncelik tanıyor o biraz yol aldıktan sonra hızla atılarak ona yetişiyor ve her seferinde arkadan yakaladığı koca adayını mızrağıyla yere seriyordu. Son olarak Hippomenes adında

bir delikanlı Atalante ile evlenmek isteğiyle geldi. Atalante aslında bu genci çok beğenmişti; ancak sözünden dönmeyeceği için yarışmaya mecbur kaldı. Yarış başladığında önden koşan Hippomenes yanında getirdiği ve Aphrodite'nin Kıbrıs'taki tapınağından gelme altın elmaları bir bir yere bırakmaya başladı. Arkadan gelen Atalante her seferinde yerde gördüğü bu altından ışıltılı elmaları toplamak için duraklamaktan kendini alamadı. Sonunda zaman kazanan Hippomenes yarışı Atalante'den önce bitirmeyi başardı. Böylece Atalante, Hippomenes'le evlenmeyi kabul etti.

Zeus ve Hera'nın büyük evlilik törenleri münasebetiyle Gaia, geline altın elmalar hediye etti. Tanrıça Hera bu elmaları öyle çok

beğenmişti ki bunları Atlas Dağı'nın yamacında bulunan bahçesine ekti. Ancak Atlas'ın kızları bu bahçeye gizlice giriyor ve ağaçlardan elmaları koparıyorlardı. Hera bunu fark edince Typhon'un çocuğu olan yüz kollu bir devi bu elmaları koruması için görevlendirdi. Hera bu altın elmalara o kadar çok değer veriyordu ki bununla da yetinmeyip Akşamın üç nymphasını Aigle (parlak), Erythie (kırmızı), Hesperarethousa (grubun arethousası) adlı Hesperisleri de bu elmaların başına bekçi dikti. Ancak Herakles uzun yollar aşarak bu elmaların yetiştiği bahçeyi arıyordu. Çünkü kendisine bu elmaları getirmesi için görev verilmişti. Sonunda bahçeyi bulan Herakles burada bekçilik yapan devi uyutmayı başardı ve

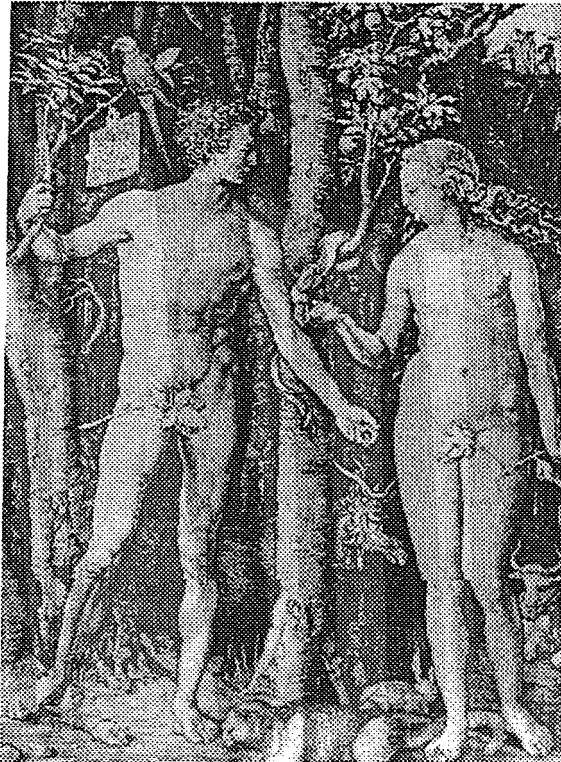

Elma toplayan kızlar, kırmızı figürlü vazo M.Ö. 5.yy. Boardman, J. *Rotfigurige Vasen aus Athen*. Philippe von Zabern 1975.

elmaları çaldı. Elmalarını çaldırtan Hesperisler büyük bir üzüntüye kapıldılar. Sonunda Hesperisler ağaca dönüştürüldüler. Her biri ayrı bir ağaç, kavak, söğüt ve karaağaç oldu. Ejder ise yılan burcuna dönüştürüldü.

Tanrılar bir araya toplandıkları bir günde Eris (Nifak), üç tanrıçanın arasına bir altın elma attı ve bu elmanın aralarından en güzel olana verileceğini söyledi. Bunun üzerine Athena, Hera ve Aphrodite arasında kavga başladı. Tanrıçaların bu çekişmesine dayanama-

yan diğer tanrılar araya girmek istemiyor ve taraf tutmuyorlardı. Zeus olaya bir çözüm bulmak adına Hermes'i yanına çağırdı ve ondan üç tanrıçayı İda dağına götürmesini istedi. Burada tarafsız biri olarak çobanlık yapan genç Paris, tanrıçalar arasında bir seçim yapacaktı. Hermes ve beraberinde üç tanrıçayı yanı başında gören Paris birden irkildi ve korkup kaçmayı düşündü. Ancak Hermes ona durumu izah etti ve Zeus'un emriyle bu üç tanrıçaya hakemlik yapması gerektiğini söyledi. Paris ikna ol-

Albert Durer'in İlk Günah tablosu.
Boardman, J. Greek Art. Thames and Hudson 1985.

du ve tanrıçalar bir bir ona kendilerini seçmesi adına sunum yaptılar. Her biri Paris'in kendisini seçmesi durumunda vaatlerde bulundular. Hera, eğer kendisini seçerse ona bütün Asya imparatorluğunu vereceğini vaat etti. Athena ise ona bilgelik ve tüm savaşlarda zafer kazanmayı vaat etti. Aphrodite bu iki tanrıçadan çok farklı bir şey, büyük bir aşk vaat etti. Eğer onu seçerse kendisine Spartalı Helene'nin aşkını vereceğini söyledi. Bunun üzerine Paris en güzel tanrıçanın Aphrodite olduğuna karar verdi. Bu olay Troya savaşının sebeplerini doğuran bir kıvılcım olmuştur. (Grimal 1997)

Melos, Delos'lu bir gençti. Ülkesinden ayrılarak Kıbrıs'a yerleşti. Kıbrıs'ta kral olan Kinyras, Melos'un iyi bir delikanlı olduğunu düşündüğünden onu oğlu Adonis ile arkadaşlık etmesi için çağırdı. Adonis ve Melos çok iyi arkadaş oldular. Kral Melos'tan çok hoşnuttu; hatta ona olan sevgisi sebebiyle akrabası olan Pelia ile evlendirdi. Bir oğulları oldu ve onun adını da Melos koydular. Ancak Adonis bir yabandomuzu saldırısıyla ölünce yakın arkadaşı Melos kahroldu. Kendini bir ağaca astı. Bu sebeple ağaç Melos "elma ağacı" adını aldı. Kocasının intiharına dayanamayan Pelia da kendini aynı ağaca astı. Aphrodit onların sonuna üzüldü ve Melos'u ağacın meyvesini "elma"ya dönüştürdü. Pelia'yı ise en sevdiği kuş olan güvercine dönüştürdü.

Onlardan geriye kalan oğullarını ise Delos'a gönderdi. Melos burada Melos şehrini kurdu. İnsanlara koyun kırmayı ve bu yünlerden elbise yapmayı ilk kez o öğretti. İşte bu yüzden koyun "mela" adını aldı (Gezgin D.2007).

Gal mitolojisinde batı okyanusundaki ölümsüzlük adasından söz edilir. Bu cennete "Emain Ablech" yani elmaların çok olduğu Emain adı verilir. Burada yetişen elmalar yense bile bir parçası asla tükenmezdi. Bu elmaları yiyen kişiler hem ölümsüz hem de güçlü olurlardı. Bu meyveler kralar, rahipler gibi özel bir cemaat için ayrılmıştı. Keltlerin Gılgamış'ı olarak bilinen Teigue adındaki kahraman ölümsüzlük adasına ulaşmış ve burada meyveleri bol elma ağaçlarına rastlamıştı. Bu meyvelerle ilgili çevredekilere sorular sormuş ve elmaların özel cemaatin, ölümsüzlük yemeği olduğunu öğrenmişti (Mackenzie 1996).

Cingene mitolojisine göre dünyayı yaratan tanrı bir gün şeytanla deniz kenarında güç yarışına girdi. Şeytan suya daldı ve dipten çıkardığı çamuru tanrıya gösterek böbürlendi. O zaman Tanrı şeytana bu çamurdan erkek ve kadını şekillendirmesini buyurdu. Şeytan söyleneni kolayca yaptı. Sonra Tanrı Şeytandan bu erkek ve kadını konuşturmasını istedi. Şeytan bunu nasıl yapacağını bilemedi ve gücünün yetmeyeceğini kabullenerek Tanrının üstünlüğünü tanıdı. İşte o zaman tanrı asa-

sıyla cansız duran kadın ve erkeğe usulca dokundu. İkisinin de arkasında birer ağaç belirdi ve onları sarmaladı. Böylece Damo ve Yehwa adındaki yaratılan ilk kadın ve ilk erkeğin bedenlerine can geldi. Sonra tanrı esasını tekrar yere değırdi. Bu sefer ağaçlardan birinden elma birinden armut meyvesi çıktı. Tanrı elmayı kadına, armudu ise erkeğe yedirdi. Bu arada yılan olaya karışarak elmayı kadına yedirmek istemedi. Ancak tanrı onu kovalayıp, kadına elmayı geri verdi. Onlar bu meyveleri yeyince birbirlerine karşı cinsel arzu duydular. Tanrı onlara sevişmelerini buyurdu. Onlar da sevişti ancak bu kadına yetmedi. Bunun üzerine bir kez daha seviştiler ancak kadın hâlâ “daha çok” diye ısrar etti. Tanrı son bir sevişmeye daha izin verdi. Kadın bu üçüncü sevişmeden de tatmin olmadı ve yine “daha çok” diye üstelemeye başladı. Bunun üzerine tanrı kadına öfkeleni ve onu ebedi doyumsuzlukla lanetledi (*Berger 2000*).

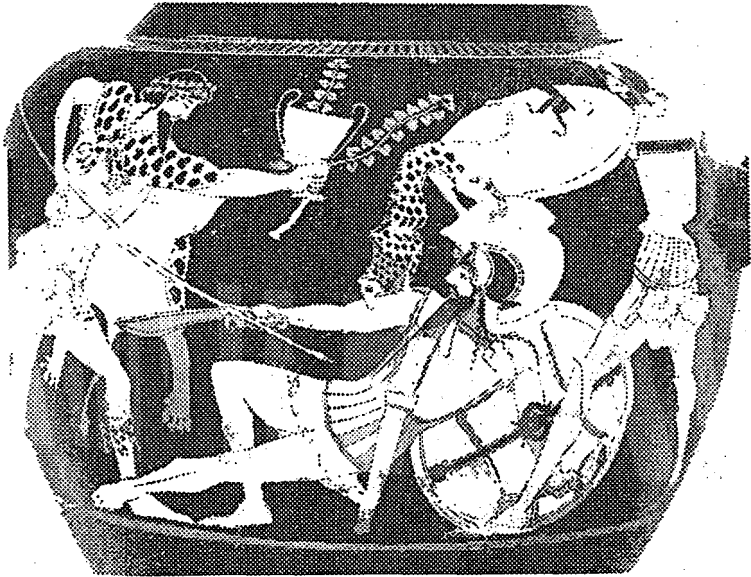
Cennetten kovulma mitosunda en önemli sembollerden birisini “yasak meyve” oluşturmaktadır. Bu meyve elma olarak düşünülmektedir. Bu mitosla ilişkili olarak Elma pek çok kültürde cinsellik simgesi olarak benimsenmiştir. Cennetten kovulma mitosu yaratılışla başlar; Ve Tanrı insanı yarattı. Ona Adem adını verdi. Adem’i cennetindeki bahçeye koydu. Bahçede birbirinden güzel meyve ağaçları vardı, ortasında da

hayat ağacı. Tanrı Adem’e tüm ağaçların meyvesini serbest kıldı biri dışında. İyilik ve Kötülüğü bilme ağacının meyvesini ona yasakladı. Eğer o meyveden yerse öleceğini bildirdi. Tanrı Adem’i şeytana karşı da uyardı. Hiçbir şekilde onun sözüne kula asmamasını tembihledi. Adem bu bahçede güzellikler içinde yaşıyordu. Tanrı doğadaki tüm canlıları çift yaratmıştı. Oysa Adem tek başınaydı. Tanrı onun bu yalnızlığını doğru bulmadı; ona bir eş gerektiğini düşündü ve ona en uygununu bulmak istedi. Bir çok canlı yarattı ve Adem onlara ne isim verdiyse onlar öyle oldular. Ancak yaratılanların hiçbirisi uygun yardımcı değildi. Bunun üzerine tanrı Adem’e bir uyku saldı ve onun kaburga kemiğinden kadını yarattı. Kadının adı Nisa oldu çünkü o insandan alınarak yaratıldı. Adem ve Nisa, cennet bahçesinde huzurla ve ölüm nedir bilmeden yaşıyorlardı. Ancak Tanrının yarattığı en hilekar hayvan olan yılan (şeytan), Nisa’ya yasak ağacın meyvesinden yemesinin onu öldürmeyeceğini tam tersi tanrı gibi her şeyi bilme gücüne erişeceğini söyledi. Böylece büyük bir saltanatın sahibi olabilirlerdi. Nisa, yılanla inandı ve yasak ağacın meyvesinden yedi sonra bu meyveden Adem’e de yedirdi. İşte bu meyve çoğunlukla elma olarak tahmin edilir. Adem ve Nisa elmayı yer yemez çıplak olduklarını fark ettiler ve bundan utanarak, edep yerlerini incir yapraklarıyla örttüler.

Tanrının sesini duyunca utanıp, saklandılar. Ancak tanrı onların yasak meyveden yediklerini anlamıştı. Nisa, Tanrıya suçun yılında olduğunu söyledi. Tanrı yılanı döndü ve dedi ki; “bunu yaptığın için seni lanetliyorum, karnın üzerinde yürüyeceksin ve toprak yiyeceksin, seninle kadın arasına düşmanlık koyuyorum o senin başına sen de onun topuğuna saldıracaksın.” Tanrı kadına döndü ve ona “senin zahmetini çoğaltacağım, ağrıyla çocuk doğuracaksın, kocan senin hakim olan olacak” dedi ve Adem’e döndü “karının sözünü dinleyip yasak meyveden yediğin için toprak lanetlendi, zahmetle ondan yiyeceksin, sana zorlu dikenler ve çalılar bitirecek, bundan

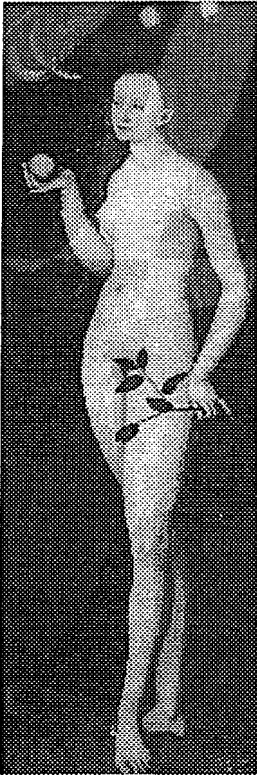
böyle alının teriyle ekmek yiyeceksin ve topraktan geldin topraktan beslenecek ve toprağa döneceksin” dedi. Böylece onlar cennetten kovuldular. Adem karısının adını “hayatı olan” anlamına gelen Havva ismini koydu. Onlar böylece cennetteki rahat hayatlarının yerine yaşam mücadelesine giriştiler. Artık ölümlü birer canlıydılar (*Kuran ve Tevrat*).

Anadolu’da Çukurova bölgesinde yayılmış bir halk efsanesinde Adana’da hüküm süren bir padişah vardır. Ancak padişahın kızı bir yılanın ölümüne sebep olmuştu. Öldürdüğü yılanın eşi dul kalışının intikamını almak için kızı takip etmeye başladı. Bu olayı köylüler padişaha haber verince padi-

Dionysos'un devlerle savaşı. Kırmızı figürlü vazo, M.Ö. 5.yy. Carpenter, T.H. *Art and Myth in Ancient Greece*. Thames und Hudson, 1994.

şah biricik kızını korumak için hemen bir çözüm düşündü. Böylece kızını bir dostunun evine sakladı ve kızın evden dışarı adım atmasını yasakladı. Kız günlerce bir mahkum gibi evin içinde kapalı kalmıştı. Üstelik bahar gelmiş, dışarıda çiçekler meyveye dönmüştü. Güneş parlak ışığıyla insanı adeta dışarıya davet ediyordu. Pencereden bu güzellikleri seyre

Havva, Yaşlı Lucas Cronas 1528. Storm, R. *Mythology of Egypt and the Middle East; Myths and Legends of Egypt, Persia, Asia Minor, Sumer and Babylon*. South Vatter 2007.

dalan kız bahçedeki ağacın kırmızı dolgun elmalarını görünce dayanamayıp, onları toplamak için gizlice dışarı çıktı. Amacı hemen bir iki elma koparıp tekrar içeri girmekti. Ancak intikam peşinde olan yılan kızın dışarı çıkmasını kolluyor bir an bile kapıdan ayrılmıyordu. Kız dışarı adımını atar atmaz onu soktu ve öldürdü. Padişah kızının anısına Adana'da ki meşhur Taşköprü'yü inşa ettirdi. Bugün bölge halkı padişahın bu köprünün altına yıkıldığında yeniden yaptırılması için altın sakladığına inanır (*Okuşluk 2000*).

Hristiyan sanatında elma anne karnındaki bakireyi simgeler. Yunan dünyasında da Tanrıça Demeter'in kızı Kore (Persephone)'nin simgesi beş köşeli yıldızdır. Bir elma ortadan ikiye bölündüğünde çekirdeği beş köşeli yıldız görünümünü alır. Yani Kore'yi simgeler. Tanrıça Demeter'in içindeki bakireyi.

Keltler ölen kişilerin ruhunun batıya ilerleyip oradaki bir elma bahçesinde özgürlüklerine kavuştuğuna inanırlardı. Bu inançtan ötürü olsa gerek İngiltere'nin efsanevi kralı Artur da öldüğünde batıda "Avalon" adı verilen bir elma bahçesine taşınmıştır (*Ergener 1998*).

İskandinavya mitolojisinde elmalar sonsuz gençliğin sembolü olarak yer almıştır. Gençlik tanrıçası Idun, altın elmaların koruyucusu olarak bilinmektedir (*mythencyclopedia 2007*).

f

FASULYE. Fasulyenin ıslatılıp karanlık bir ortamda bekletildiğinde filizlenmesi Eski Mısır'da yeniden yaşam inancı ile ilişkilendirilmektedir. Mısırlılar fasulyenin içinde bir ruhun canlandığına inanırlardı ve iyi fasulyeleri mezarlara sunu olarak bırakırlardı. Mısırlı rahipler için de fasulye kutsal kabul edilirdi. M.Ö. 6. yüzyılda filozof Pythagoras "ruhların dolaşımı" kuramını Mısır'lı rahiplerin bu inançlarından etkilenerek geliştirmişti (Bober 2003). Pythagoras ruhların ölen insanların bedeninden başka bedenlere göç ederek yaşamlarını devam ettirdiğine inanıyordu. Bu durumda ruhlar hayvanların bedenlerine de girebiliyordu. Bu nedenle Pythagoras tarikatında hayvan eti yenmesi yasaklanmıştı. Yasaklanan bir diğer yiyecek ise kuru baklagillerdi. Özellikle fasulye gaz yapacağından ruhun yanlış bir yerden çıkacağı endişesi duyulmuştu (Ulaş 2002).

Tanrıça Demeter kaçırılan kızı Persephone'yi ararken ona aşık olan Poseidon da peşi sıra gizlice

tanrıçayı izliyordu. Demeter Poseidon'dan saklanmak için kendisini bir kısağa dönüştürdü ancak Poseidon onu gördü ve o da bir ata dönüşerek tanrıçayla birleşti. Tanrıça bu birleşmeden adının söylenmesi yasak olan bir kızla Areion isimli bir at doğurdu (Grimal 1997). Tanrıça Poseidon'un tuzağına düşüp de tecavüze uğradığında Arkadya'da yaşayan Pheaeatonlar tanrıçayı evlerinde ağırlayıp ona yardım etmişlerdi. Tanrıça bu iyilikleri karşılığında onlara yeryüzünün tüm ekinlerini verdi ve bir tek fasulye ekimini kesinlikle yasakladı. Ancak Kyamites adındaki genç tanrıçanın yasağına uymayıp fasulye ekti ve bu davranışı sonunda tanrıçanın gazabına uğrayarak öldü (Graves 2004).

Ekin tanrısı Demeter uzunca bir müddet insanlara Fasulye ekmeyi yasaklamıştı. Çünkü fasulye ölümler ve hayaletlerle bir tutulurdu. Roma döneminde de ölümlerin onuruna düzenlenen "tüm ruhlar festivali'nde" fasulye tohumları ruhlara sunulurdu. Bu sunulan to-

humlardan yeşeren fasulyeyi yi-yen kadınlar bir hayalet tarafından hamile bırakılırdı. Belki de bu sebeple fasulyelerin erkekler tarafından ekilmesi uygun karşılanmazdı (*Graves 2004*).

Avrupa yemek kültüründe yer alan fırınlanmış fasulye yemeği aslında dini bir anlam içermektedir. Bu yemek on ikinci gecenin veya İsa'nın yeniden dünyaya gelişinin kutlaması için hazırlanırdı (*mythencyclopedia 2007*).

FESLEĞEN. Hoş kokusuyla hem yemeklere hem de balkon ve bahçelere ferahlık katan bu bitki çok zahmetsiz yetişmesiyle dikkat çeker. Eski Yunan'da fesleğene hor davranılmasının bitkinin büyümesine katkı sağlayacağı düşünülmüştü. Eski Yunan döneminde fesleğen insanlara pek hoş şeyler çağrıştırmaz çoğunlukla şanssızlık ve kadersizlik simgesi olarak bilinirmiş. Ancak Hint kültüründe eski Yunan'dakinin tam tersine fesleğen şans getirdi-

ğine ve kötülüklerden koruduğuna inanılan bir bitkiydi. Bu sebeple Hindistan'da bahçeler fesleğenle donatılırdı. Hindular fesleğenin koruyucu gücünden yararlanmak için tapınaklara ve tüm kutsal yerlere fesleğen dikerlerdi. Fesleğenin bilinen bir başka etkisi de cinsel gücü arttırdığıdır. Bazı yerlerde sadece insanlar için değil at, eşek gibi hayvanların cinsel gücünü arttırmak için de fesleğenden yararlanıldığı bilinmektedir (Somer 2003).

FINDIK. Gal mitolojisinde elma gibi fındık da ölümsüzlük meyvelerindendi. Güneyden gelen esrarengiz bir yolcu, St. Patrick'e ölümsüzlüğün meyvesi olan bir kucak fındık getirmişti (*Mackenzie 1996*).

İsveç'te fındığın yılanı karşı en iyi koruyucu olduğuna inanılır. İnanişâ göre tehlikeli bir yılanı fındık dalıyla dokunmakla yılanın tüm zehrini akıtması sağlanabilir (Fiske 2002).

g

GELİNCİK. Gelincik çiçeği ekili topraklarda yetiştiği için ekinlerin tanrıçası Demeter’le ilişkilendirilmiştir. Tanrıça birçok defa başında veya elinde gelincik çiçekleriyle tasvir edilmiştir. Demeter’in kızı Persephone kırdaki çiçek toplayan Ölümler ülkesi tanrısı Hades tarafından kaçırılmıştı. Kızının kaybolması tanrıçayı küstürmüş onun küskünlüğü sebebiyle toprak kurumuş, verimsizleşmişti. İşte Persephone’nin kaçırıldığı sırada topladığı çiçeklerin gelincik olduğu söylenmektedir (ayrıca bakınız arpa). Gelinciğin kırmızı renginin ölümden sonraki dirilişi simgelediği düşünülür. Persephone’de ölümler ülkesine girmiş ancak sonra tekrar yeryüzüne çıkmıştır. Gelinciğin uyku verici etkisi de yine Persephone’nin yeraltına inme vaktinin geldiği kış aylarını simgelemektedir (Graves 2004).

GENÇLİK OTU. Gilgamiş, Mezopotamya’nın en ihtişamlı şehirlerinden birisi olan Uruk şehrinin en büyük kralıydı. Gilgamiş çok güçlü bir kraldı; ancak hiç kardeşi

olmadığı için gücünü yarıştıracak, onunla güreşecek güçte kimse karşına çıkmıyordu. Gilgamiş’in yalnızlığı Enkidu’nun gelmesiyle son buldu. Enkidu doğanın içinden, hayvanların dünyasından gelmişti. O tüm hayvanların ve bitkilerin dilini biliyordu. Enkidu ve Gilgamiş sanki aynı güçte yaratılmışlardı. Gilgamiş’in annesi “işte kardeşin, yalnızlığını giderecek dostun, hatta senin diğer yarın Enkidu” diyerek Gilgamiş’in Enkidu’yla kurduğu bağı güçlendirdi. Gilgamiş ve Enkidu ne kadar güçleşer de birbirlerine güç yetiremediler. O zaman Gilgamiş ve Enkidu birlikte türlü maceralara atılıp, yenilmez deneni yendiler. Büyük sedir ağaçlarının bekçisi koca Humbaba’yı yerle bir ettiler. Ancak bunun yaparken de tanrıları kızdırmış olacaklar ki kısa süre sonra güçlü, kuvvetli Enkidu hastalanıp, yatağa düştü ve sonunda yaşama gözlerini yumdu. Enkidu’nun kaybı Gilgamiş için bir dönüm noktası olmuştu. O güne kadar hiç aklına gelmemiş olan ölüm artık zihninin tamamını kap-

lamış, yüreğinde derin bir korkuya yol açmıştı. Gördüğü kabuslar, içindeki sıkıntı ve ölümün kendisini takip ettiği düşüncesi sonunda Gılgamış'ı bir yolculuğa çıkmaya itti. Gılgamış hastalığın ve ölümün olmadığı Dilmun ülkesine doğru yola çıktı. Burada ölümsüz bir çift yaşıyordu. Utnapiştım ve karısı tufandan yaptıkları bir gemiyle kurtulmuşlardı. Yanlarına aldıkları hayvanları ve bitkileri de kurtarmışlardı üstelik. Tanrıların öfkesi yatısınca bu çifti ödüllendirdiler ve onları ölümün olmadığı cennet ülke Dilmun'a yerleştirdiler. İşte Gılgamış bu bilge adama; Utnapiştım'e ulaşmak, ondan ölümsüzlüğün bilgisini almak istiyordu. Günlerce aç ve uykusuz süren yolculuğun ardından Gılgamış Dilmun'a vardı. Utnapiştım, karşısında duran ve telaşla ondan ölümsüzlük iksirini isteyen kral Gılgamış'a ölümsüzlük için güçlü bir irade gerektiğini anlattı ve ondan yedi gün uykusuz kalabilecek iradeyi göstermesini istedi. Ancak böyle güçlü bir iradenin sahibi ölümsüzlüğü hak etmiş olurdu. Gılgamış kendinden emin şartları kabul etti; ancak uzun yolculuk tüm bedenini sarsmıştı. Çok vakit geçmeden göz kapaklarının ağırlığına dayanamayıp derin bir uykuya daldı. Utnapiştım karısına Gılgamış'ın uyuduğu her gün için bir somun ekmek pişirmesini söyledi. Gılgamış gözlerini açtuğunda büyük bir telaşla irkildi ve az kalsın uykuya yenik düşeceğini zannederek kendini topladı. Çünkü uyu-

duğunun farkında değildi. Ancak bilge Utnapiştım karısının pişirdiği yedi somun ekmeği göstererek ona yedi gündür uyuduğunu söyledi. Gılgamış önündeki ekmekleri şaşkınlıkla izliyordu. Ekmeklerden biri tamamen küflenmiş. Diğeri taşlaşmıştı. Son ekmeğin ise hâlâ dumanları tütüyordu. Gılgamış iradesine yenildiğini böylece anlamıştı. Boynunu bükerek yenilgiyi kabul etti. Utnapiştım ve karısı ile vedalaşıp geri dönmek üzere toplanmaya başladı. Ancak Utnapiştım ve karısı onu böyle eli boş göndermek niyetinde değillerdi. Ölümsüzlük iksiri olmasa da ona sihirli bir otun bilgisini verdiler. Dönerken denizin tam ortasında suya dalmasını ve dipteki dikenli otu koparmasını söylediler. Eğer bu ota ulaşırsa bunca zaman hayatın onda yol açtığı izler, yaralar silinecek Gılgamış gençliğine geri dönecekti. Gılgamış bu duydukları karşısında yeni bir heyecana kapıldı ve ölümsüz çiftle vedalaşarak aceleyle yola koyuldu. Söylenen yerde durup suya atladı ve dikenli otu ellerinin acısına rağmen söküp çıkardı. Artık çok mutluydu. Ülkesine dönüp tüm halkına gençliğin sırrını veremeyi hayal ediyordu. Neşeyle geri dönüş yolculuğu başladı. Ancak yol gerçekten çok uzundu. Aylar geçmişti. Gılgamış çok kirli ve yorgun olduğunu hissediyordu. Yakınlarda gördüğü bir kaynakta yıkanıp, temizlenmeyi uygun buldu. O suya atladığında gençlik otu tekne- de duruyordu. Güzel çiçek-

leri tüm doğayı uyandıracak bir koku yayıyordu. Suyun içinden kokunun izini süren bir yılan tekneye çıktı ve otu kapıldığı gibi midesine indirdi. Gılgamış olanları görmüştü ancak yapacak bir şey kalmadığı için dehşet içinde izlemek dışında bir şey yapamadı. Yılan ise hızla eski derisini attı ve yepyeni taze bir deriye kavuştu. Yılan gençliği elde etti, Gılgamış ise elleri bomboş ancak zengin deneyimleriyle ülkesine geri döndü (*Gezgin D. 2007*).

GİNSENG. Ginseng şifalı bir bitki köküdür. Kutsal bir adada yetiştiğine inanılır. Çin inanışında denizkızı etinin ve Ginseng bitkisinin birlikte yenmesi durumunda insan ömrünün yüzyıllarca uzayacağı düşünülür. Beş yapraklı Ginseng tıpkı güneş gibi daire biçimindedir ve bu yüzden güneşle benzeştirilir. Güneş tapımının olduğu yerlerde Ginseng bitkisi kutsal kabul edilir. Geçmişte Tatarlar ve Çinliler Ginseng bitkisi için sıkı bir mücadele içine girmişlerdi. Meşhur ve güçlü bir Tatar kralı ülkesinde Ginseng yetiştiriyordu. Tüm ülkenin çevresi çitlerle çevrelenmişti. Çinlilerin topraklarındaki Ginsengleri toplamalarından korktukları için geceleri ülkenin bekarları çitlerin önünde bekçilik yapıyorlardı (*Mackenzie 1996*).

Ginseng şifalı bir ot olarak kabul edilir ve ilaç yapımında kullanılır. Ayrıca bu bitkinin cinsel gücü ve isteği artırıcı etkisi sebebiyle

le birçok kültürde kullanımı görülmüştür. Kore mitolojisinde fakir bir adam çok hastalanmış ve yatağa düşmüştü. Ne yaptılarsa adamın hastalığına bir çare bulamamışlar. Babaları hasta olduğu için tüm aile aklıyla pençelesiymiş. İşte o günlerde küçük çocuğu dağların ruhuna dua etmiş. O gece dağların ruhu rüyasında görünmüş ve ona babasının hastalığına şifa olacak bitkinin Ginseng olduğunu söylemiş. Dağların ruhu çocuğa bu bitkinin yerini de söylemiş. Ertesi gün küçük çocuk hemen bu yere gidip Ginseng'i bulmuş ve onu koparmış. Eve gidip bu bitkinin köklerinden dağların ruhunun tarif ettiği bir ilaç kaynatmış. Bu ilacı babasına içirince adam iyileşmiş ve eski sağlıklı günlerine geri dönüp, çalışmaya başlamış (*mythencyclopedia 2007*).

GÜL. Yunan mitolojisinde en ilgi çekici mitlerden birisi Adonis mitidir. Bu mitte bitkilerin evrimi, mevsimler ve pek çok çiçeğin hikayesi gizlidir. Bir ağaçtan doğmuştu Adonis. Annesi ağaca dönüşmüş Smyrna'ydı (bakınız Mürrüsafi ağacı). Sonraları ömrünün üçte birini yeraltında geri kalan kısmını yeryüzünde geçirmesi gerekti. Adonis yeryüzündeyken hep Aphrodite'nin yanındaydı. Adonis ve Aphrodite arasında kiskanılacak bir bağ vardı. Ancak bir gün Adonis av sırasında bir yaban domuzunun saldırısına uğrayıp acı bir feryatla can verdi. Bu Aphro-

dite'nin aşığı Ares'in işiydi. Adonis'i tanrıçadan öylesine kıskanıyordu ki onu ortadan kaldırmak için yaban domuzunu karşısına çıkardı. Aphrodite biricik arkadaşının feryadını duyunca ormanın içine doğru onu bulabilmek için koşmaya başladı. Koşarken ayağına bir diken batınca damlayan kanları o güne kadar beyaz olan gülleri kırmızıya boyadı. Kırmızı gül böylece Tanrıça Aphrodite'nin çiçeği oldu (Grimal 1997).

Hızır ve İlyas kardeşler birbirlerine çok bağlı iki kardeşler. Ancak ne olduysa olmuş kardeşler ayrı düşmüş ve Hızır denizlerde, İlyas ise karada yaşamak durumunda kalmıştır. Hızır ve İlyas her gün birbirlerine kavuşmak için dua edip durmuşlar. Bunun üzerine tanrı onların yılda bir defa buluşmalarına imkan sağlamış. Birçok kültürde yer alan bu söylenmeye göre Hızır ve İlyas kardeşlerin buluştuğu gün 6 Mayıs olarak kabul edilmiştir. 6 Mayıs Hıdırellez bir bahar bayramı olarak kutlanmaktadır. Bu günde suların uyuduğu ağaçların ise secde ettiklerine inanılır. Bu günde insanlar Hızır ve İlyas peygamberin altında buluştuğuna inanılan gül ağaçlarının altına dileklerini bırakırlar. Gül ağaçlarının altına bırakılan dilek pusulaları daha sonra gün doğumuyla beraber Hızır'ın alemine yani denize atılır. Bazı yerlerde bu günde ateş yakılarak üzerinden atlanır ve dilek tutulur. Hıdırellez gününde özellikle denizden gelen Hızır'dan dileklerde bulunulur,

Hızır'ın insanlara bolluk, bereket ve maddi olanaklar sağlayacağı umulur. Bu renkli bahar bayramında çayırarda topluca piknik yapılır ve şifalı otlardan hazırlanan yiyecekler hep beraber yenilir. O gün kaplarda kalan yemekleri ortada bırakmak hatta çalınmasına göz yummak adettendir. Hızır'ın adı Hıdır olarak değişmektedir. "z" ve "d" harflerinin Arapça'da yer değiştirebilme özelliği vardır. Arapça "Hıdır" yeşilliği bol olan yer anlamına gelmektedir. Yeşillik alanlarda piknik yapma geleneği de buradan doğmuş olmalı. Hızır'ın Ab-ı Hayat içtiğine yani ölümsüz olduğuna inanılır. Hızır'ın çoğunlukla aksakallı ve sefil bir kulikle insanlar içinde gezinerek onların iyiliğini sınıdığına inanılır. Bu sebeple insanın her durumda kalbini temiz tutması gerekir. Hıdırellez inancı İslam'da hem Sünni hem de alevi mitolojisinde yer almaktadır. Aynı zamanda Yahudilikte de vardır. Hristiyan geleneğinde ise Hızır yerine Aya Yorgi veya Saint George geçmektedir. Ancak 6 Mayıs günü değişmez ve bahar bayramı bu kültürlerde de aynı gün kutlanır (Emiroğlu- Aydın 2003).

İslam da gül çok ayrıcalıklı bir yeredir. Gül kokusu, Muhammed'in kokusu olarak kabul edilir. Muhammed bir gülü öpüp onda Allah'ın yüceliğini görmüş ve gülü gözlerine sürmüştür. Rivayete göre gül, peygamberin akan ter damlalarından doğmuştur (Schimmel 2004). Bu yüzden de

öyle güzel koktuğuna inanılır. Güle verilen bu önemden ötürü Müslüman toplumunda gül suyu kullanmak yaygındır. Özellikle mevlitlerde gül suyu dağıtılması adettir. Ayrıca kırmızı gül “ilahi azamet hırkası”nın rengi olarak görülür (Schimmel 2004).

Bektaşiler için gülün ayrı bir önemi de Hz. Ali’den ileri gelmektedir. Hz. Ali öleceğini hissettiği zaman yanındakilerden bir deste gül istemiş ve getirilen güldesteyi eline alır almaz gözlerini ebediyete yummuştur (Hançerlioğlu 1993).

GÜNEBAKAN ÇİÇEĞİ (*Güneş aşık*). Klytia güneşe aşık bir genç kızdı. Ancak tıpkı onun gibi Leukothoe de güneşe aşık. Güneş ikisi arasından Leukothoe’yi seçti ve Klytia’ya yüz çevirdi. Bunun üzerine kıskançlık yapan Klytia, Leukothoe’nin babasına kızıyla güneşin kaçamak aşkını ispiyonladı. Klytia derin bir çukurda ölüme terk edilerek cezalandırıldı. Leukothoe ise sevgilisi güneşi

kaybetti. Güneş artık onu görme-ye gelmiyordu. Bu yüzden çılgına dönen Leukothoe, her zaman yüzünü güneşe dönen günebakan çiçeğine dönüştü (Grimal 1997).

GÜNLÜK. Günlük, Arapça “amber” Latince “sıvı” kelimelerinin birleşimiyle “Liquidambar” adıyla bilinir. Günlük ağacının salgısından elde edilen bir çeşit kokulu yağ sığla yağı olarak adlandırılmıştır. Bu ağaç farklı bölgelerde amber, sığla veya günlük olarak isimlendirilir. Günlük kutsal törenlerde ve kutsal mekanlarda hoş kokusundan faydalanan bir tütsü olarak kullanılmaktadır.

Yunan mitolojisinde ikinci hayatı, yeniden doğumu temsil eden efsanevi kuş Pheniks öleceğini anladığında günlük gibi kokulu otlardan kendisine bir yuva yaptı. Daha sonra Pheniks ölmeye önce bu ot yığınına ateşe verir ve geriye kalan küllerden yeni bir Pheniks dünyaya gelirdi (Grimal 1997).

h

HARDAL. Hıristiyanlıkta hardal bitkisi sembolik bir değer taşımaktadır. İncil’de İsa çevresindekilere tanrının egemenliğini anlatırken hardal tohumlarını örnek gösterir. Tanrının egemenliğini hardala benzetir. Hardalın toprağa ekilen en küçük tohum olmasına karşın kısa süre sonra filizlenip dallanıp, budaklandığından ve tüm ekinlerin boyunu aştığından bahseder. İsa başlangıçta çok küçük olan hardal tohumlarının topraktan boy veren dallarının kuşlar için en elverişli yuva olduğunu hatırlatır. Bu sebeple başlangıçta küçük olan bir şey küçümsenmemelidir. Küçük hardal tohumu toprağa ekildiğinde canlılara yaşam kaynağı olur. Hıristiyanlıkta iyi tohumu insanın ektiği inancı vardır. Hardal tohumunu hafife alan zihniyettekiler tanrının egemenliğini göremezler (*Markos 4: 31,32*).

HASHHAŞ. Hicret’in beşinci yüzyılında Hasan Sabbah, Batınilik adlı akımı kurmuştur. Hassan Sabbah’ın fikrine göre herkesin bir imamın çevresinde toplanması ve

onun öğretilerini takip etmesi gerekiyordu. O zamanlarda Hasan Sabbah’ın çevresindeki gençleri hashhaş içirerek sarhoş ettiği ve müezzinlik yeteneğini de kullanarak beyinleri uyuşmuş gençleri kurduğu cennet tasviri ile kendisine ve fikirlerine bağladığı söylenmektedir. Bu sebeple bu fikir akımına Haşşaşiye adı da verilmekteydi (Hançerlioğlu 1993).

Demeter’in Mekon adında Atinalı bir sevgilisi vardı. Tanrıça sevdiğini hashhaşa çevirdi. Bu nedenle hashhaş Demeter’e adanmış bir bitki olarak bilinmektedir (*Grimal 1997*).

Hititler zamanında Boğazköy ve çevresinde bilinen bir tarım ürünü olan hashhaş Hititçe “hashşikka” olarak isimlendirilirdi. Hititçe “hashşikka”nın aynı zamanda uyku anlamına da gelmesi Hititlerin hashhaşın uyuşturucu etkisinden haberdar olduklarının bir kanıtı olarak gösterilmektedir (*Baytop 1999*).

Hashhaş, afyon ve morfinin hammaddesidir. Bugün tıp alanında hastayı uyuşturmak için kullanılan morfinin ismini 1805’te ec-

zacı Sertürner, Yunan mitolojisinin rüya tanrısı Morpheus'tan esinlenerek koymuştur. Morpheus, Hypnos'un yani uykunun çocuğudur. Kanatları sayesinde uçarak yeryüzündeki tüm insanlara düş gösterebilir. Onun gösterdiği rüyalarda korku, mutluluk gibi duygular birbirine karışır. Bu yanılla tıpkı haşhaş gibi bir etkiye sahiptir (*Holzman 2002*).

HAVVA ANA ELİ. Filistin gülü, Meryem Ana veya Fadime Ana Otu olarak da bilinen bu bitkinin

beyaz çiçekli kısımları kurutularak kullanılır. Anadolu'nun bazı yerlerinde doğum yapan kadının yanına bir kap su konulur ve bu suyun içerisine Havva Ana otu çiçeği bırakılır. Kurutulmuş bu çiçeğin yaprakları içe doğru kapanmıştır. Ancak suya konulunca yapraklar yavaş yavaş açılır. Doğum yapan kadının başında dualar okunur ve Havva Ana'nın ona elini açtığı böylece hamile kadının da kısmetinin açılacağı söylenir. Havva Ana çiçeğinin yaprakları açıldıkça doğum sancılarının hafifleyerek

Hitit Anatanrıçası Kubaba. Storm, R. *Mythology of Egypt and the Middle East; Myths and Legends of Egypt, Persia, Asia Minor, Sumer and Babylon*. South Vatter 2007.

bebeğin rahatlıkla dünyaya geleceğine inanılır (*Baytop 1999*).

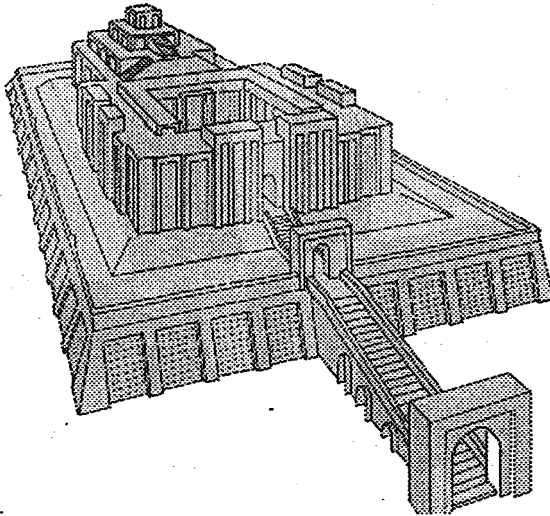
HAYAT AĞACI. İlkel inanışlardan tek tanrılı dinlere kadar pek çok inançta, hayat ağacı kavramı yer almaktadır. Bu ağaç yaşamın ve var olma bilincinin bir sembolüdür. Borneo yerlileri Mahatala adındaki bir gergedan-kuş'un başlığının yaşam ağacına dönüştüğüne inanırlar. Bu kuşun başındaki yaşam ağacının çiçekleri, dalları ve yaprakları altındandır. Mahatala'nın dişi eşi bu ağacın altın meyvelerinden beslenir. Borneolulara göre ilk insan bu ağaçtan doğmuştur (*Hançerlioğlu 1993*).

İskandinav mitolojisinde dünyanın merkezinde yer alan kader ağacı, Yggdrasil bulunmaktadır.

İnsanların kaderleri bu ağaçta belirlenmekteydi. Bu ağacın altındaki kuyu dişi olarak tasvir edilir ve gelecek burada tayin edilirdi. Yggdrasil'in kökü üçe ayrılır ve her bir kök farklı bir yere uzanırdı. Birinci kök cehenneme, ikinci kök devlerin ülkesine, üçüncü kök ise insanların yaşadığı topraklara ulaşırdı. İskandinav mitolojisinde tüm evrenin kaderini çizen bu ağaç aynı zamanda ilk insanın doğduğu ağaç olarak bilinmektedir (*Sturluson 1923*).

Yakut inanışında yaratıcı olan Ana tanrı hayat ağacının kökünde yaşamaktaydı.

Kuran, Tevrat ve İncil'de cennette yer alan dört ırmaktan söz edilir. İnanışa göre bu ırmakların kaynağı hayat ağacından doğmaktaydı (*Ögel 2002*).

Zigurrat. Roaf, M. Mezopotamya ve Eski Yakındoğu Atlaslı Büyük Uygarlıklar Ansiklopedisi 9. İletişim Yayınları 1996.

Türk mitolojisinde hayat ağacı motifi ayrıntılı bir şekilde işlenmiştir. Yakutlara göre dünya sekiz köşeliydi ve yerin tam ortasında sarı göbeği bulunuyordu. Dünya göbeğinin tam ortasında da yüce bir ağaç bulunuyordu. Bu ağaç tanrının süsleriyle bezenmiş, göğün görünmezliğine kadar yükselen çok ulu bir ağaçtı. Gök yedi kattan oluşmaktaydı. Bunun üstünde durmaksızın dönen “dokuz felek çığırısı” bulunurdu. Bu ulu ağaç adeta yer ile göğü birbirine bağlıyordu. Hayat ağacının gövdesi som gümüştendi ve ıslıl ıslıl parlardı. Ağacın gövdesinden kutsal bir kaynak çıkardı. Bu su altın renginde parıltılar saçardı. Hayat ağacının yaprakları at derisi kadardı. Anlatılanlara göre bu ağacın yanına kimse yaklaşamazdı. Ağacın üstünden de altın gibi parıltıyan bol köpüklü sular fışkırdı. Bu sudan içen kişi çok mesut olur, açlık duygusundan bütünüyle kurtulur ve her isteğini elde ederdi. Destana göre ilk insan Ak-oğlan bu ağacın tepesinin bulunduğu göğün üst noktasında yaratılmıştı. Ağacı görünce tepesinden fışkıran suların altına girmiş ve doya doya sularından içmişti. Böylece insan yaşamı elde etmişti (Ögel 2002).

Türk mitolojisindeki hayat ağacı Bay Terek (Bay Direk) olarak adlandırılırdı. Bay Terek gök tepe ile yeri birbirine bağlardı. Yaşam döngüsü adeta onun üzerinden işlerdi. Ölen bir insanın ruhu kuş olup uçar, Bay Tereğin gökte-

ki dallarına konardı. Bay Terek'in yaprakları üzerinde insanların ismi yazardı. Kuş yapraklar üstünden kendi ismini bulur ve o yaprağa konardı. Yeni canlar ise Bay Terek'in gövdesini kullanarak yeryüzüne iner kadınların rahmine düşerdi (Beydili 2005).

Türk mitolojisinde ağaç motifi çok büyük önem taşımaktadır. İnanişâ göre öbür dünyada yer alan bir çeşit yaşam ağacının her yaprağı yeryüzünde yaşayan bir insanı simgeliyordu. Bu ağacın yaprağı sararıp dalından düşünce o yaprağın yeryüzündeki tezahürü olan kişi de hayata veda eder (Beydili 2005).

Türk mitolojisindeki hayat ağacı inancının benzeri çok daha eskiye, Mezopotamya kültürüne kadar gitmektedir. Mezopotamya'da zigurat adı verilen kat kat ve piramitlere benzeyen bir dağı andıran kutsal yapılar vardır. Zigurat kozmos'tur ve zirvesi de dünyanın merkezidir. Bu sebeple Sami dünyasında bu kozmik dağların önemi çok büyüktür. Zigurat gök ile yeri birleştiren dünya direğidir. Burada oturan kral gökyüzündeki tanrıya yakındır. Bu sebeple krallar tanrı ile özdeşleştirilirler. Babil kulesi işte böyle bir dünya direğidir. O gök ve yeri birleştirir ve merkezinde tanrıya ulaşmak için bir kapı vardır. Zaten Babil “babilu” tanrı kapısı anlamına gelmektedir. Babil kulesi ve zigurat, pek çok kültürde inanılan yaşam ağacının sembolik yansımalarıdır. Yeryüzü-

nün göbeğinden doğan ve göğün tepesine varan bir yaşam ağacı (*Eliade 2002b*).

Çingene mitolojisinde de ağaç tapımı büyük önem taşır. Çingene inancında Tüm Tohumlar Ağacı olarak adlandırılan ağaç bir nevi hayat ağacıdır. Yeryüzündeki tüm bitkilerin yaratıcısı olan bu ağacın kökleri bir yılının ağızındadır. Tüm tohumlar ağacı görkemli dallarıyla gökyüzüne yükselir. Üzerinde şimşekler çakan bu ağaca bakan kişiler gençleşirler. Şimşekler şifalı bitkileri Tüm Tohumlar Ağacından çalarak erkek su cinleri Nivasi'lere verirler. İnaniş'a göre Nivasi'ler uykuda olan bir çingene kızıyla ilişkiye girince bu kız büyücü bir kadına dönüşür. İşte Nivasi'ler şimşekten aldıkları şifalı bitkileri bu büyücü çingene kadınlara verir. Bir inaniş'a göre çam ve söğüt ağaçları evlendirilirlerse (toprağa yan yana dikilerek birbirlerine bir iple bağlanırlar) Noel gecesi Tüm Tohumlar Ağacı insanlara görünür.

Çingene mitolojisine göre dünyanın yaratılışı bir ağaçla başlar. Tanrı bir gün büyük suya değneğini atar ve burada ulu bir ağaç yeşerir. Şeytan bu ağacın gölgesinde otururken Tanrı ondan denize dalıp kum çıkarmasını ister. Böylece dünyayı yaratacaktır. Şeytan denize dalar ancak her defasında kendi adını söyleyerek daldığı için kum çok ısınır ve şeytanı yakar. Bu dokuz kez böyle olduktan sonra şeytan Tanrının adını anarak denize dalar ve bu kez

kum çıkarmayı başarır. Tanrı bu kumdan dünyayı yaratır. Bundan sonra şeytan ağacın altında tek başına yaşamak ister. Tanrıyı kovmak isteyen şeytanı güçlü bir boğa alıp götürür. Sonrasında ise ağacın yapraklarından ilk insanlar yeryüzüne düşerler (*Berger 02*).

Hristiyan inanışında haç evrenin güçlü bir dayanağı olan ölümsüz bir ağaç olarak kabul görürdü. Bu ağacın "dünyanın merkezine" Golgoto'ya dikilmiş olan hayat ağacı olduğu anlatılırdı. İsa Golgoto'da inaniş'a göre Adem'in yaratıldığı ve gömüldüğü yerde çarmıha gerildi. İsa'nın akan kanı Adem'i vaftiz etmiş ve bu kanla ilk günahın bedeli ödenmiştir. Söylenceye göre İsa'nın çarmıhının altında kanının suladığı toprakta kutsal bitkiler yeşermiştir. Bu bitkiler zeytin, buğday ve üzüm olarak belirtilmiştir (*Eliade 03b*).

HELLENİON OTU. Mitolojide yer alan hellenion otu bir başka isimle andızotu adıyla da bilinir. Bu otun Latince adı inula helenium'dur. Bu bitkinin eski çağlardan beri şifa amaçlı kullanılmıştır. Diğer bitkisel droglara göre yan etkisi az olduğundan tedavi amacıyla kullanımı yaygındır. Özellikle kuvvet artırıcı, öksürük kesici, safra ve idrar söktürücü özellikleriyle bilinmektedir (Baytop 1999).

Yunan mitolojisinin kadın kahrarmanlarının başında gelen Helele, uğruna tam on yıl boyunca savışılan, güzelliği yüzünden bir ülkenin yok oluşuna sebep olan ef-

sane bir kişiliktir. Helene, Erinyeler yüzünden delirince kendini asarak yaşamına son vermişti. İşte Helene'nin kendini astığı ağacın altında sihirli bir ot peydah olmuştu. Bu ot yılan sokmalarına karşı şifa taşımaktadır (*Helene'nin ölümü ile ilgili ayrıca bkz. Akkavak maddesi; Grimal 1997*).

Helene'nin yaptığı bir gemi yolculuğundan bahsedilir. Bu yolculuk muhtemelen Troya savaşından önce olmuştur. Helene'nin bu yolculuğunda gemisine kaptanlık eden Kanabos'u yılan sokar ve Kanabos ölür. Helene kaptana bir cenaze töreni düzenler ve onun adını Nil'in denize döküldüğü yerde bulunan şehre verir (Kanabos). Helene aynı zamanda Kanabos'u sokan yılanı öldürerek onun zehrini alır. İşte belki de Helene'nin adıyla özdeşleşmiş Hellenion otu'nun yılan sokmasıyla ilişkisi bu mittin doğmaktadır. Bu mittin bir başka versiyonunda ise Kanabos yılan sokması sonucu yaşamını yitirince onun çok yakın dostları Helene ve Menelaos onu Kanope adasına gömerler. Helene bu genç dostunun ölümüne öylesi ne üzülür ki döktüğü gözyaşlarının suladığı topraktan Hellenion otu yeşerir.

Hellene'nin yaşadığı bir başka olayda ise Menelaos, Aithiopya'ya sefere giderken biricik karısı Helene'yi yakın arkadaşı ve komşu ülke kralı Thonis'e emanet eder. Ancak kral Thonis Helene'nin güzelliğine kayıtsız kalmaz ve ona karşı yakınlık hisset-

meye başlar. Bu durumu fark eden karısı Polydamna, Thonis'i Helene'den uzak tutmak için Pharos adasına gönderir. Adanın dört bir yanı yılanlarla sarılmıştır. Bunu düşünen Polydamna, kocasına yola çıkmadan evvel yılanlardan korunması için sihirli ot Hellenion'u verir (*Grimal 1997*).

HİNDİSTAN CEVİZİ. Doğu mitolojisinde meyveleri insan başına benzeyen bir ağaç vardır. İsmi Vakvak olan bu ağacın meyveleri büyük bir olasılıkla Hindistan cevizidir. Bu ağaçtan Tou Yeou yedinci yüzyılda yazdığı "Tong Tien" adlı eserinde bahsetmiştir (*Tokmakçioğlu 2006*).

Bir zamanlar Banks adalarında yaşayan bir büyücü kendi yaşadığı adanın hemen yanındaki adada yaşayan bir kadına aşık oldu. Ancak bu kadın büyücünün evlenme teklifini küstahça reddetti. Bu davranışa çok kızan büyücü bambulara bazı güçler yükledi ve bu bambuları kadının yaşadığı adanın yönünde tutarak rüzgarın bambulardaki büyüsel etkiyi kadının yaşadığı adaya götürmesini sağladı. Kısa süre sonra kadının yaşadığı adada çok büyük bir salgın hastalık baş gösterdi. Adada hastalığa yakalanmayan neredeyse bir kişi bile kalmamıştı. Adadakiler büyük bir servet ödeyerek büyücüyü ikna ettiler ve ondan aldıkları şifalı Hindistan cevizlerini adalarına götürdüler. Hastalığın girdiği evlerin kapısına Hindistan cevizinin sütünden

döktüler. Bu sayede adada yaşayanlar salgın hastalıktan kurtulabildiler (*Rivers 2001*).

Bali'de ve Güney Selebes adalarında bir çocuk doğduğu zaman "yaşam bitkisi" olduğuna inanılan Hindistan cevizi ağacı dikilirdi. Bu ağaç doğan çocuğu temsil ederdi ve onunla birlikte büyürdü. Çocuğunun göbek bağının yıkanıldığı suyla dikilen Hindistancevizi ağacına can suyu verilirdi (*Frazer 1992*).

Tropik bölgelerde yaşayan insanlar için büyük önem taşıyan Hindistan cevizlerinin hem sütünden hem iç meyvesinden hem de araç gereç yapımı için kabuğundan faydalanılıyordu. Tahiti'de ilk Hindistan cevizinin Tuna isimli yılan balığının başından ortaya çıktığına inanılırdı. Buna göre Ay tanrıçası Hina yılan balığına aşık olmuş. Hina'nın erkek kardeşi Maui yılan balığını öldürmüş ve Hina'ya bu balığın başını vererek onu toprağa dikmesini söylemiş. Ancak Hina yılan balığının başını nehrin kenarında unutmuş. Ertesi gün tanrıça kardeşinin söylediklerini hatırlamış ve balığın başını gömmeyi unuttuğu için telaşlanmış. Hina nehir kenarına geldiğinde görmüş ki balığın başını unuttuğu yerde kocaman bir hindistancevizi ağacı yükselmiş (*mythencyclopedia 2007*).

HIYAR. Mezopotamya insanın toprağa hükmettiği, tarım kültürünün tohumlarının atıldığı en erken bölgelerden birisidir. Bununla

ilişkili olarak Mezopotamya mitolojisinde toprağın nimetleri; bitkiler çok büyük rol oynamaktadır. Nippur'da bulunan tabletler üzerinde rastlanan "Şifalı Bitkiler Mitosu", Mezopotamyada en eski çağlardan itibaren insanın bitkilerin faydalarından fazlasıyla haberdar olduğunun kanıtıdır.

Bir zamanlar tatlı suların bilge tanrısı Enki, güzel karısı Ninsikilla ile eşsiz ülke Dilmun'da tanrılara yaraşır bir hayat yaşıyordu. Dilmun ülkesi kötülüğün, çirkinliğin olmadığı çok özel bir ülkedir. Bu ülkede hastalık, yaşlılık ve hatta ölüm yoktu. Ülkede yaşayan tüm canlılar barış içinde kimseye zarar vermeden yaşarlardı. Öyle ki aslanlar bile yırtıcı değildi. Bu ülke dertsizlerin ülkesiydi. Ancak her şeyi ile kusursuz olan bu ülkenin bir eksiği vardı; o da tatlı su idi. Ninsikilla ülkeye tatlı su gelmesi için Enki'ye dertlenir. Dertsizlerin ülkesi Dilmun'da karısının mutsuz olmasını görmek istemeyen Enki derhal güneş tanrı Utu'ya bu sorunu bildirir. Utu, Dilmun'a tatlı su getirir ve Dilmun'un dört bir yanında tarım alanları oluşur. Dilmun bereketli ürünlerle dolar taşar. Bundan sonra Enki Toprak ana Ninhursag'ı döller. Böylece pek çok tanrıça dünyaya gelir. Enki bu tanrıçalardan bir kısmıyla birlikte olur. Bir keresinde bataklık kenarında daha yeni doğmuş olan tanrıça Ninkur'u görür ve ona aşık olur. Enki Ninkur'u döleyince Ninkur bitki tanrıçası Uttu'yu dünyaya getirir.

Gördüğü her tanrıçayı dölemek isteyen Enki Uttu'yu da dölemek ister. Ancak Toprak Ana Ninhursag Uttu'ya, Enki'ye kolay teslim olmaması için nasihatla bulunur. Uttu, Toprak Ana'nın nasihatlerine uyarak, Enki'ye hıyar, üzüm ve elma getirmeden kendisini döleyemeyeceğini söyler. Bunu duyan Enki hemen bahçıvana gider ve bahçesini sulayan kanallara coşkun sular akıtır. Bahçıvan Enki'ye duyduğu minnetin karşılığında ona üzüm, elma ve hıyar verir. Uttu'nun istedikleriyle gelen Enki tanrıçayı döller ve böylece bitki tanrıçası sekiz bitki dünyaya getirir. Enki bu bitkilerin tadına bakmak ister ancak bir an kendisini kaybeder ve sekiz bitkiyi yer, bitirir. Enki'nin bu aç gözlüğü tanrıça Ninhursag'ı çok öfkelenendirir. Ninhursag Enki'ye şifasız hastalıklar salar ve küsüp gider. Bu yaşananlar cennet ülke Dilmun'un tüm düzenini tersine çevirir. Toprak Ananın küsmesi kargaşaya sebep olur öte yandan Enki hastalığın verdiği acıyla inim inim inlemektedir. Bu soruna çözüm bulmak işi Tilkiye düşer. Tilki Ninhursag'ı ikna eder. Ninhursag Enki'yi acılar içinde görünce yüreği dayanmaz. Toprak ana oğlu Enki'yi kucağına oturtur ve ona şefkatle nerelerinin ağrıdığını sorar. Enki sırasıyla ağrıyan sekiz yerini sayar. Tanrıça Ninhursag Enki'nin hastalanan her uzvuna karşılık bir şifa tanrısı yaratır. Böylece şu tanrılar dünyaya gelir ve bunlar Enki'nin ağrıyan kafasını, çenesini,

dişini, ağzını, boğazını, kolunu, kaburgasını iyileştirirler. Ninhursag'ın doğurduğu Abu bitkilerin kralı ilan edilir. Ninkasi arzuyu doyurması için görevlendirilir. Ninti ay kraliçesi olur. Ensag Dilmun'a efendi seçilir. Nintulla Magan'ın efendisi olur. Ninsutu Ninazu'yla, Nazi Nindra'yla ve Azimua Ningiszida ile evlendirilir (Kramer 2000).

HODAN. Zembil çiçeği olarak bilinen bu bahar bitkisi melankoliyi önleyen bir güce sahiptir. Bu özelliğiyle eski çağlardan beri tanınan hodandan antik yazar Pilinius "neşe veren bitki" olarak bahseder ve şarabın içine katılarak içildiğini anlatırdı. Rivayete göre içkinin içine atılan birkaç hodan yaprağı aşıklara cesaret verir; erkeklerin gelin adaylarına rahatça evlilik teklif etmelerini sağlardı (Somer 2003).

HOROZİBİĞİ. Horozibiği herkesin ilgisini üstünde ister, insanlar ve tanrılar sadece onu seyretsin istemiş. Bu yüzden de çiçeklerin en sevileni; gülü çok kıskanmış. Ancak gül tek mevsim açıp solar horozibiği ise dört mevsim açmaya doymazmış. İşte çiçekleri hiç solmayan bu bitki Yunan mitolojisinde ölümsüzlük sembolü olarak kullanılır ve ölümsüzlerin yani tanrıların tasvirlerinde yer alırdı. Anadolu'da benzerliğinden ötürü tilki kuyruğu olarak da adlandırılan bu bitki Aztekler zamanında önemli bir ta-

rım ürünü olarak üretilmişti (Sommer 2003).

HULUPPU AĞACI. Mezopotamya mitolojisinde Uruk kentinin efsane kralı Gilgamiş ile aşk tanrıçası İştâr (Inana) arasında yaşanan bir küslük anlatılmaktadır. Buna göre İştâr Gilgamiş ile kutsal evlilik "hieros gamos" gerçekleştirmek ister. Ancak güçlü kral Gilgamiş tanrıçanın gücü altında ezilmek, ona boyun eğmek istemez. Çünkü tanrıça hangi erkeği aşk tuzağına çekecek olsa işi bittikten sonra ona türlü eziyetlerde bulunurmuş. Gilgamiş İştâr'ın aşk teklifini reddedince tanrıça küsmüş ve büyük bir öfkeye kapılarak gökyüzü tanrısı Enlil'den intikamını almak için gökyüzü boğasını serbest bırakmasını istemiştir. Böylece Gilgamiş'in kenti Uruk'u yerle bir etmek niyetindedir. Bu arada Gilgamiş da tanrıçayı küstürdüğü için pek memnun değildir. Onun gönlünü almak için çok değerli bir ağaç olan Huluppu'dan tanrıçaya bir taht armağan etmek ister. Bu muhteşem ağacının gövdesinde tanrıça Lilith'in evi vardır. Ayrıca ağacın dallarında aslan- kartal birleşimi bir kuş, köklerinin altında ise yılan yaşamaktadır. Gilgamiş Huluppu ağacını keser ve Uruk'a götürür ancak taht yapmaya fırsat bulamaz. Çünkü yeraltı tanrıçası ve İştâr'ın kardeşi Ereškigal bütün güzel şeylerin İştâr'a hediye edilmesini kıskanır. Bu sebeple Huluppu ağacına kendisi sahip ol-

mak ister. Hemen yer altından bir tünel kazar ve Huluppu ağacını bu tünelden aşağıya çeker. Bunun üzerine Gilgamiş hemen dostu Enkidu'yu Huluppu ağacını geri getirmesi için Yer altı dünyasına gönderir. Ancak burası çok büyük tehlikelerle dolu bir dünyadır. Bu yüzden Gilgamiş Enkidu yola çıkmadan evvel ona bazı tavsiyelerde bulunur:

"Eğer bugün Yer altı dünyasına gidersen, Kutsal şeyler önünde başını eğmemelisin.

Temiz elbise giymemelisin. oksa hemen senin bir yabancı olduğunu anlarlar.

Mermir şişelerdeki güzel kokulardan sürünmemelisin, Onlar güzel kokuyu alınca hemen başına toplanırlar. Silahını yer altı dünyasına düşürmemelisin. Yoksa o silahla öldürülmüş olanlar hemen başına toplanırlar.

Eline sopa almamalısın.,Yoksa ruhlar senden korkarlar.

Ayağına ayakkabılarını giymemelisin, Yerde güdültü etmemelisin.

Çok sevdiğin karını öpmemelisin, Kin beslediğin karını dövmemelisin,

Sevdiğin çocuğunu öpmemelisin, Kin duyduğun çocuğunu dövmemelisin, Yoksa cehennem sana homurdayabilir. Ve yakalar seni Hasta yatağında yatan

Ninazu'nun anası. Ve çıkarır kutsal omuzlarından şalını Yok olur artık Pahalı bir parfüm şişesine benzeyen memeleri"

Ancak ne var ki Enkidu yer altı dünyasındaki bitki tanrıçası Nin-Asu'nun kusursuz güzellikteki çıplak vücudunu görünce Gılgamış'ın tüm uyarılarını unuttur ve bir ölümlü olarak hemen temiz bir gömlek giyinerek güzel kokularla bedenini tanrıça için çekici kılma-ya çalışır. O zaman yeraltının bekçileri onun ölümlü olduğunu anlarlar ve onu orada hapsederler. Arkadaşının ölüler ülkesinde kalmasına kahrolan Gılgamış tüm tanrılardan yardım ister ancak kimse ona yardım etmez. Son çare olarak Gılgamış Ereškigal'in kocası ölümler ülkesinin efendisi Nergal'den yardım ister. Nergal ona yardım eder ve böylece Enkidu Ölümden ve yeraltından kurtulur. İki arkadaş birbirine neşeyle kavuşurlar. Enkidu yeraltında gördüğü her şeyi Gılgamış'a uzun bir masal gibi anlatır. Huluppu ağacı ise böylece bir sır olur (*Gezgin* 2007).

HURMA. Hurma, Arap yarımadasında en bol yetişen ağaçlardan birisidir. Meyvesi özellikle İslam dünyası tarafından çok sevilir ve kutsal kabul edilir. Kuran'da Meryem suresi 23 ve 25. ayetlerde Meryem'in İsa peygambere doğum yaparken bir hurma ağacının dalına tutunduğu ve İsa peygamber doğarken üzerine hurma meyveleri düştüğünden bahsedilir. Bu İsa'nın ilahi özelliğinin bir işareti olarak görülür (*Schimmel* 2004).

Bunun yanı sıra Kuran'da hurma pek çok yerde adı geçen bir

meyvedir. Çoğunlukla zenginliğin ve bereketin işareti olarak gösterilmiştir. Dünyanın pek çok yerinde Müslümanlar kutsal topraklardan gelen hurmayı özellikle ramazan aylarında tüketmektedirler.

Bir Çin söylencesinde adı Chih olan bir rahip günün birinde odun toplamak amacıyla dağa çıkar. Burada bir mağara görür ve mağaraya girdiğinde iki yaşlı adamı oturmuş satranç oynarken bulur. Satranç oynayan adamların çevresinde oyunu seyreden başkaları da vardır. Chih satırını bir köşeye koyup oyunu izlemeye koyulur. Ancak bir zaman sonra karnının açlığını fark eder ve oyun bitmediği halde yavaş yavaş kıpırdanmaya başlar. Onu izleyen bir adam küçük bir hurma çekirdeğini Chih'e uzatarak, çekirdeği emmesini söyler. Chih çekirdeği emer, bu şekerli tat ona tüm açlığını ve susuzluğunu unutturur. Epey bir zaman sonra yaşlı adamlardan biri Chih'e bu mağarada oldukça uzun bir zaman geçirdiğini ve artık gitmesi gerektiğini söyler. Chih yerinden doğrulur ve gitmek için satırına uzanır ancak satırın sapı toz olup dökülür. Sonunda yaşadığı yere dönen Chih, her şeyin çok ama çok değiştiğini şaşkınlık içinde seyreder. İşte o anda o mağarada en az bir asır geçirdiğini fark eder. Mağarada satranç oynayan adamlar ve onu seyredenler, ölümsüzlerdendir. Chih'in mağarada emdiği hurma çekirdeği onun bir asır boyunca açlığını ve susuzluğunu gidermiştir. Hurma

mevyesi Çin'de kutsal kabul edilir (Mackenzie 1996).

Yerlilerde hurma ağacının yapıları ve dövülmüş hurma meyvesi yaraları iyileştirmede merhem olarak kullanılırdı (Rivers 2001).

Kamboçya'da hint hurması üzerinde yaşayan asalak bitkilere büyük önem verilirdi. Bir kişi beyaz giysiler giyinerek ağaca tırmanır ve daha önce kullanılmamış bir kaba, asalak bitkiyi hiç dokunmadan düşürür ve kabı içindeki değerli bitkiyle yere atardı. Daha sonra bitki bu kap içinde kaynatılır ve sihirli bir sıvı elde edilirdi. Bu sıvı kurşun geçirmez etkiye sahipti (Frazer 1992).

Gine'de Great Bassam'da topraktan iyi bir hasat almak amacıyla her yıl hasattan evvel bir tören düzenlenirdi. Bu törende kadınlar öküzlerin karşısına dizilerek "öküz ağlayacak" şarkısını söylerler ve hayvanları ağlatmak için gözlerine hurma şarabı sıçratırlardı (Gaster 2000).

Mezopotamya ve Akdeniz kültüründe dünyada her şeyin aşk ve cinsellik yasasıyla yönetildiği felsefesi oldukça yaygın bir düşünceydi. Yahudi mistik yorumcusu, tüm bitki türlerinde ve madenlerde cinsiyet ayrımı olduğunu ancak bir tek hurmanın bir cinsiyeti olmadığını belirtmiştir (Eliade 2002b).

Eski Türklerde ve Osmanlı kültüründe düğünlerde büyük bir sopanın üstü çeşitli süslerle be-

zenmiş sembolik bir ağaç dolaştırılırdı. Bu ağaca nahl ismi verilirdi. Nahlın üzerindeki süsler düğün sahibinin zenginliğine göre çeşitlenirdi. Üzerine simli iplikler, çeşitli meyveler, renkli şeker süslemeleri ve değerli takılar, boncuklar asılırdı. Bu süslü ağaç sembolünün adı Arapçadan gelmektedir. Arapça nahl "hurma ağacı" demektir. Bugün Anadolu'nun bazı yerlerinde devam eden bu gelenek Osmanlı'da son derece ciddiye alınan bir iş, hatta sanattı. Osmanlı'da süsleme işini yapacak nahl sanatçıları bile vardı. Nahl düğünün ve dolayısıyla evlenen çiftin yuvalarının bereketini simgeliyordu (Arıkan 2007).

HÜNNAP AĞACI. Lotis, güzel, güzel bir Nymphaydı. Meyve bahçelerini korumakla görevli tanrı Priapos bu güzel Nymphaya aşık oldu. Yakaladığı her fırsatta Lotis'i sıkıştırıp, elde etmenin yollarını arıyordu. Bakire Lotis sürekli Priapos'u kolluyor onun geldiğini görünce hemen kaçıyordu. Hatta bir keresinde Lotis Mainadların arasında uyurken Priapos bunu fırsat bilerek üzerine atıldı. Ancak Silenos'un eşiği tam o anda var gücüyle anırınca tüm Mainadlar uyandı ve Priapos niyetini gerçekleştiremedi. Artık tanrıdan kaçmaktan bıkip usanan Lotis bir bitkiye dönüşmek için tanrılara yalvardı. Böylece Lotis, kırmızı çiçekli güzel Hünnap ağacına dönüştürüldü (Grimal 1997).

İslam inancında göğün yedinci katında yani sonunda, Sidre adında bir ağaç olduğuna inanılır. Sidre, Arapça'da Hünnap ağacına karşılık gelir (*Hançerlioğlu 1993*).

İslam mitolojisine göre Muhammed'in Kuran'ın ayetlerini ikinci kez gördüğü yer bir Hünnap ağacının yanındı. Burada hünnap ağacı "Sidretü'l Münteha" "Uzak-taki Ağaç" olarak belirtilmiştir (*Eliade 2003c*).

HÜSNÜYUSUF. Gugu çiçeği adıyla da bilinen hüsnüyusuf karanfil ailesine ait bir bahar çiçeğidir. Adı "Yusuf'un güzelliği" anlamına gelir. Yusuf peygamber, Yakup peygamberin on iki oğlu arasında en çok sevdiği, en bağlı olduğu oğludur. Yusuf peygambere dünyadaki tüm güzelliğin yarısının verildiği belirtilmektedir. Gerçekten de peygamberin çok güzel bir yüzü olduğundan bahsedilir.

Yusuf peygamber gençlik yıllarında bir rüya gördü. Rüyasında güneş, ay ve on bir yıldız ona secde ediyorlardı. Bu rüyayı hemen babası Yakub'a anlattı. Yakub rüyasının çok hayırlı olduğunu ama bunu asla kardeşlerinin ve bir yabancının duymaması gerektiğini söyledi. Ancak Yakub'un karısı Yusuf'un rüyasını kardeşlerine anlatınca on bir kardeş Yusuf'a büyük bir kin duydular. Hem zaten babaları Yusuf'u onlardan daha çok seviyordu. Kardeşler Yusuf'un rüyasındaki güneşin, babaları Yakub, ayın anneleri, on bir

yıldızın da kendileri olduğunu düşündüler. Bunun üzerine aralarında plan yapıp Yusuf'u bir kuyuya atıp babalarına kardeşlerini bir kurdun yediğini söylediler. Ancak kardeşlerden Yehuza, Yusuf'un ölmesini istemiyordu ve diğerlerinden gizli, her gün ona yemek götürüyordu. Bir gün Yusuf'un atıldığı kuyunun yanından geçen bir kervan su içmek için orada duraklayınca Yusuf kurtuldu ve Mısır yolculuğu başladı. Mısır'a getirilen Yusuf güzel kıyafetler giydirilip esir pazarında satışa çıkarıldı. Yusuf'un cemali o kadar güzeldi ki, ona biçilen fiyat gitgide tırmanıyordu. Sonunda Mısır azizi Yusuf'u satın aldı ve evine götürdü ancak azizin genç karısı Yusuf'un güzelliğine karşı ilgi duyunca onu baştan çıkarmak için köşeye sıkıştırdı.

"Ey Yusuf! Saçın ne kadar güzel!" dedi.

Yusuf karşılık olarak "cesedimden ilk dökülecek şey odur" dedi.

Kadın "Ey Yusuf! Gözlerin ne kadar güzel" dedi.

"Cesedimden ilk önce yere akan şey odur" diye karşılık verdi Yusuf.

Kadın "ey Yusuf! Yüzün ne kadar güzel" deyince Yusuf "O, toprak içindir, toprak, onu yiyecektir" dedi. Ne yapsa Yusuf'u etkilemeyi başaramayan kadının gururu kırıldı. Yusuf'a iftira attı ve kocasından onu zindana kapatmasını istedi. Zindana kapatılan Yusuf burada iki mahkumla birlikte kalıyordu. Bir sabah mahkumlar-

dan biri rüyasında kendisini üzüm sıkarken gördüğünü anlattı. Yusuf onun pek yakında firavuna kendi elinden şarap içireceğini söyledi. Bir diğer mahkum ise rüyasında başında ekmek taşıdığını ve kuşların gelip bu ekmekten yediğini gördüğünü anlattı. Yusuf ona yakında asılacağını ve kuşların cesedinin başında toplanacağını söyledi. Gerçektende kısa süre sonra ilk mahkumun iftiraya uğradığı anlaşılmış ve affedilerek eski işine yani firavunun hizmetine geri alınmıştı. Diğer mahkum infaz edilmişti. Böylece Yusuf'un rüya yorumları doğrulanmıştı. Bir gün firavun gördüğü bir rüyayı hizmetkarlarına anlattı ve yorumlamalarını istedi. Ancak ülkenin tüm kahinleri ne kadar uğraştıysa da bu rüyayı yorumlayamadılar. Firavunun yanında hizmetkar olan ve bir zamanlar Yusuf'la aynı hücreyi paylaşan adam hemen geçmişte Yusuf'un kendi rüyası için yaptığı yorumu hatırladı. Böylece firavunun rüyasını yorumlaması için Yusuf'a başvuruldu. Firavun rüyasında, yedi ineğin yedi semiz ineği yerken ayrıca bir tarafta yedi yeşil başak ve yedi kuru başak görmüştü. Yusuf Firavunun rüyasını yedi yıl bolluk, yedi yıl kuraklık olacak diye yorumladı. Bunun üzerine herkesi büyük bir telaş aldı. İnsanlar ölecekleri korusuyla feryat etti. O zaman Yusuf onlara bir tavsiyede bulundu. Yedi yıl bolluk olan sürede bolca tahıl ekmelerini bunlardan bir kısmını yemek için ayırıp diğerlerini depo-

larda saklamalarını böylece kuraklık olduğunda bu ürünle hayatta kalabileceklerini söyledi. Firavun bu genç adamın söylediklerinin doğruluğuna inandı ve onun zeki tavsiyelerinden yararlanmak için baş müsteşarı yaptı. Böylece Yusuf'un mahkumiyeti son buldu. Mısır'ın tüm hazinesi ondan sorulmaya başladı. Mısır sonraki yedi yıl kıtlıktan Yusuf'un tavsiyeleri sayesinde kurtuldu. Ancak ailesi bu kıtlıkta çok zor duruma düştüler. Kardeşleri Mısır'a gelerek yardım dilendiler; ne var ki onlar kardeşlerinde bir zamanlar kötülük ettikleri kardeşlerini tanıyamadılar. Ama Yusuf onları tanıdı. Sonra onlara gömleğini verip "gidin bunu babanıza götürün" dedi. Yakub kendisine getirilen gömleğin kokusunu hemen tanıdı. Bu oğlu Yusuf'un kokusuydu. Bütün aile Mısır'a doğru yola çıktılar. O zaman kardeşleri Yusuf'u tanıdılar. Yusuf onlara kırılgan davranmadı ve hepsini bağrına bastı. Anasını ve babasını kendi tahtına oturttu. Onlara büyük bir zenginlik sundu. Ailesi minnetle önünde secde etti. İşte bu Yusuf'un rüyasının gerçek olduğu andı (*Köksal 2005*).

Yusuf'un ölümünün ardından topraktan doğan bir çiçeğe onun adı verilmiş ve Yusuf'un cemalinin bu çiçeğe yansıdığına inanılmıştır. Onun "yüzüm toprak içindir, toprak onu yiyecektir" sözleri böylece gerçek olur ve Yusuf'un güzel yüzü ölümünden sonra toprağın derinliklerinden yeryüzüne Hüsnüyusuf çiçeği olarak yansır.

IHLAMUR AGACI. Yunan mitolojisinde Zeus ve Hermes'in birer fani kılığına bürünerek Phrygia'yı ziyaretleri anlatılmaktadır. İki tanrı, uzaklardan gelmiş yabancılar gibi sokaklarda dolaşıyorlarmış. Akşam bastırınca insanların komşuluk ilişkilerini, yardım severliklerini test etmek amacıyla evlerin kapısını çalmışlar. Ancak hangi kapıyı çaldılarsa kapı suratlarına geri kapanmış; kimse onları konuk etmeye yanaşmamış. Hatta içeriden ziyafet kokusu gelen zenginlikleri ambarlarının taşkınlığından okunan evler bile bu iki gezgine bir tas çorba vermeyi çok görmüşler. Zeus ve Hermes bu kılıklarıyla dolaşırken son olarak ıssızlığın ortasında tek başına derme çatma bir kulübenin kapısını çalmışlar. Bu kulübede yaşlı bir çift yaşıyormuş. Son derece fakir bir hayat sürüyorlarmış. Ancak kapıdaki misafirleri hiç düşünmeksizin içeriye buyur etmişler. İkisinin de gözlerinden sevinç fışkırıyormuş. Yaşlı kadın Baucis hemen çalı çırpı ile ocağı uyandırmış ardından da evde ne bulduysa

hepsini bir tencereye katıp kaynatmaya başlamış. İki yaşlı insan küçük kulübenin içinde hummalı bir koşuşturmaca içine girmişler. Konuklarını memnun etmek için ne yapacaklarını şaşırılmışlar. Bir yandan onlara ellerinde ne varsa sunuyorlar bir yandan da tatlı dilleriyle hoş sohbet ediyorlarmış. Aralarındaki uzun yıllara dayanan büyük bağlılık ve sevgi bir bakışta anlaşılıyormuş. Karısı yemekle uğraşırken yaşlı Philemon ise hazırladığı sıcak suyla tanrıların ayaklarını ovarak yorgunluklarını almaya çalışıyormuş; üstelik onların tanrı olduğundan haberi olmaksızın. Bu fakir çiftin kendilerine gösterdikleri misafirperverlikten çok etkilenen Zeus ve Hermes sonunda dayanamayarak gerçek kimliklerini açıklamışlar. Yaşlı çifti de yanlarına alarak ormana doğru yürümeye başlamışlar. Henüz kısa bir mesafe gitmişlerken Baucis ve Philemon arkalarına dönüp bakmışlar ve tüm kentin sular altında boğulduğunu görmüşler. Bir tek kendi zavalı kulübeleri ayakta duruyormuş. Zeus ve Her-

mes kentte yaşayan zalim insanları böylelikle cezalandırmışlar. Sonra da yaşlı çiftin kulübesini mermerden gösterişli bir tapınağa dönüştürmüşler. İçindeki tüm çapullar ise altına dönüşmüş. Tanrılar onlardan son isteklerini sormuşlar. Baucis ve Philemon'un tek isteği hayatlarının sonuna kadar bu tapınağın bekçiliğini yapmak, yurtlarından kopmamak olmuş. Tanrılar bu dileği hemen gerçekleştirmişler. Aradan çok uzun yıllar geçmiş ve yaşlı çift artık ölüme yaklaşmış. İşte öyle bir günde ikisi de yavaş yavaş birer ağaca dönüşmeye başlamışlar. Dalları ve yaprakları oluşmuş ve en sonunda Philemon meşe, karısı Baucis ise ıhlamur ağacına dönüşmüş ve mutlulukları sonsuza dek daim olmuş (*Can 1994*).

ILGIN AĞACI. Yunan mitolojisinde çok bilinen bir mit olan Smyrna miti bazı yerlerde farklı bir versiyonla anlatılmaktadır. Bu mitte Kıbrıs kralı Kinyras'ın kızı olarak Myrike adı geçer. Myrike, Tamaris yani ılgın ağacı anlamına gelir. Burada da aynı Smyrna'nınki gibi bir son görülür. Myrike babasını kandırarak onunla enest ilişkiye girer. Babası kızının oyununu anlayınca tiksinti duyarak onu öldürmek ister ancak tanrılar Myrike'nin yakarışlarına son anda acıyarak onu ılgın ağacına dönüştürürler (*Grimal 1997; ayrıca bakınız Smyrna miti için Mürrüsağı ağacı maddesine*).

İNCİR. Tanrıça Demeter, kızı Persephone'nin kaybolduğu zamanlarda onu aramak için yeryüzünde dolaşmadık yer bırakmamıştı. İşte o günlerde Attike'ye ziyarette bulunan Demeter'i Phylatos adındaki bir kahraman evinde ağırladı. Demeter kendisine gösterilen konuk severlik karşısında oradan ayrılmadan evvel Phylatos'a bir incir ağacı fidanı armağan etti.

Roma, Galyalıların elindeyken zor günler geçiriyordu. Onların bu zayıflığını fırsat bilen Latinler, saldırıya geçmek için Roma yakınlarında bir kamp kurdular. Latinler soylar arasındaki bağları güçlendirmek gibi kötü bir bahaneyle Romalılardan dul kadınlarını ve genç kızlarını kendilerine göndermelerini istediler. Bu durum karşısında Romalılar ne yapacaklarını bilemiyorlardı. Philotis adındaki bir kadın köle Romalıların kurtuluşu olacak bir fikir attı ortaya. Böylece akıllara durgunluk verecek bir plan yapıldı. Philotis'in de aralarında bulunduğu bir grup genç ve güzel kadından oluşan köleler sanki hür Romalıları gibi kıyafetler giyinerek Latinlerin kampına gittiler. O günün gecesinde Latin kampında sarhoşluğun verdiği bir rahatlık vardı. Ancak o anda Romalıların planı işlemeye başladı. Philotis, tüm Latinler mışıl mışıl uykuya dalınca, gecenin karanlığında bir incir ağacına lamba astı ve lambanın ışığını Latinler fark etmesin diye örtülerle gizledi. İşareti alan Romalılar o anda

kampı basarak Latinleri gafil avladılar ve büyük bir yenilgiye uğrattılar. Bu kurtuluş gününün anısına Roma'da incir Nonası bayramı kutlanmaktaydı. Bu bayramda köleler gösterdikleri özverinin karşılığı olarak o gün boyunca özgürce dolaşırlardı. İncir yapraklarından yapılmış kulübelerde kadınlar için ziyafetler düzenlenirdi.

Tanrı Mars bir gün Vesta rahibesi olan Rea'yı uyurken gördü ve ona tecavüz etti. Bu olay sonrasında Rea hamile kalınca amcası Amulius onu hapse attırdı. Rea hapisteyken ikiz doğurdu. İşte Romulus ve Remus kardeşler böyle dünyaya geldiler. Amulius'un uşakları iki bebeği bir sepete koyarak nehre bıraktılar. O yıl yağmur suları nehri fazlasıyla kabartmıştı. Bu yüzden sepet denize sürüklenmemiş yamaca doğru taşınmıştı. Nehrin suları sepeti bir incir ağacının altına kadar sürükledi. Bu ağaç "Ruminal İncir" adını almış ve adına bir kült tahsis edilmiştir. İncir ağacının gölgesindeki çocukları tanrı Mars'ın gönderdiği dişi bir kurt emzirdi. Yeşil bir ağaçkakan da kurda çocukları büyütmeleri için yardım etti. Böylece iki kardeş açlıktan ölmeden hayatta kalmayı başardılar. Sonunda da kralın çobanlarından Faustulus çocukları buldu ve bakımlarını üstlendi (*Grimal 1997*).

Başlangıçta birinci kuşak tanrılar hüküm sürüyordu. Bu kuşaktan Titanların en küçüğü olan Kronos iktidardaydı. Ancak bir

kehanet Kronos'tan doğacak çocuklardan birinin onu tahtından edeceğini söylüyordu. Bunun gerçekleşmesinden korkan Kronos, karısı Reia'nın doğurduğu tüm çocukları dünyaya geldikleri anda yutuyordu. En sonunda Kronos'un bu vahşiliğine dayanamayan Reia, Zeus'u gizlice doğurdu ve Kronos'a da Zeus diye bir kundağa sardığı taşı yutturdu. Zeus büyükannesi Gaia'nın da yardımıyla babasından saklanarak büyüdü. Zeus genç bir tanrı olduğunda, Metis'ten (bilgelik tanrıçası) yardım istedi. Metis hazırladığı bir ilacı ona verdi. Zeus bu ilacı kandırarak Kronos'a yutturdu. Böylece Kronos önceden yutmuş olduğu tüm çocuklarını kustı. Zeus ve kardeşleri birlik oldular. Bu güçle Zeus, Kronos'a ve Titanlara saldırdı. Tam on yıl boyunca mücadele ettiler ve sonunda kazanan Olymposlu genç kuşak oldu. Zeus'a ve genç tanrılara kazanmaları için en büyük yardımı bir zamanlar Kronos'un Tartaros'ta zincire vurduğu Kykloplar sağladı. Gök gürültüsü, şimşek ve yıldırım bu devlere mal edilmişti. Zeus onları serbest bırakınca onlar da Zeus'a yıldırımları verdiler. Diğer genç tanrılara da çeşitli güçler, yetenekler armağan ettiler. Genç kuşak bu sayede Titanlarla girdikleri savaşta galip geldiler. Zeus Titanları, Tartaros'a kapattı. O zamana kadar Zeus'la iyi ilişkiler içinde olan Yer (Gaia), oğullarının tutsak edilmesine içerledi ve dev-

leri, Gigantları, genç kuşak tanrıların üstüne saldırttı. Zeus zor da olsa uzun mücadeleler sonucu Gigantları yenmeyi başardı. İçlerinden en güçlüsü olan Typhon'u da diğer tanrıların yardımıyla yok etti. Bu yaşananlar Gaia ve Zeus'un arasını fazlasıyla açmaya yetmişti. Zeus devleri kendilerine karşı kullandığı için Gaia'nın peşine düştü. Ancak Gaia'nın çocuklarından olan bir Titan Sykeus, yerden bir incir ağacı çıkararak annesini bu ağacın altında sakladı. Böylece Gaia, Zeus'un yıldırımlarından korunabildi. Çünkü incir ağacı yıldırımların yönünü saptırma özelliğine sahip bir ağaçtı (Grimal 1997).

Budizmde incir ağacına mistik bir güç atfedilmektedir. İnanışa göre Buda incir ağacının (banyan) gölgesinde yedi hafta boyunca düşünmüş ve bu sayede Budalığa erişmişti (Hançerlioğlu 1993). Ayrıca Brahman dininde incir tanrı Vişnu'nun ağacıydı.

Ortadoğu mitolojisinde incir, sapından süt süzülmesinden yola çıkılarak doğurganlıkla ilişkilendirilmiştir.

ISIRGAN. Latince “yakan” “uro” sözcüğünden türetilerek “urtica” adını alan bu bitki Romalı askerlerin sert soğuklarda savaşıırken en önemli koruyucusuydu. Vücuduna ısırغان süren Roma as-

kerleri böylece soğuk hava koşullarından daha az etkilenmeyi başarıyorlardı (Somer 2003).

Çingene mitolojisinde toprağın altında yaşayan kıllı ve biçimsiz görünlü Phuvus'lar aslında kötülükten uzak yaratıklardır. Ancak bir kötü alışkanlıkları vardır o da yeryüzüne çıktıklarında kadınları kaçırmaktır. Bu yüzden yeryüzüne çıktıklarında görünmez olurlar. Onları görebilmenin tek yolu başlarındaki üç saç telini bir şapka ile örtmektir. Hayatlarını yerin altında kara bir tavuğun yumurtası içinde saklı yaşarlar. İnanışa göre bu yumurta suya atıldığında Phuvus ölür ve deprem meydana gelir. Phuvus'lar toprağın üzerine çıktıklarında yanlarında iki adet yumurta bulundururlar. Bu yumurtalardan biri kırmızıdır ve Phuvus'un önüne çıkan taşları kenara çekmeye yarar. Diğer yumurta ise beyazdır ve Phuvusların önünden yuvarlanarak karanlık yolda önlerini görmeleri için aydınlık sağlar. Phuvus'lar ısırgan otunu kutsal kabul ederler. Çünkü bu ot onların gizli yaşam alanlarının girişini kapatan taşların etrafında çıkmaktadır. Yani ısırgan otu bir anlamda Phuvus'ların mahremiyetinin koruyucusudur. Phuvus'larla ilgili anlatılan efsanelerde vücutlarındaki kıllardan birinin bile taşları altına dönüştürebildiğinden bahsedilir (Berger 2000).

k

KABAK. Yunus peygamber Dicle kıyısında ve Musul'a ait Nineve'de yaşıyordu. Yunus, henüz otuzlu yaşlardayken Allah tarafından peygamberlikle şereflendirilmişti. Nineve halkı küfüre bulaşmıştı ve putlara tapıyordu. Yunus peygamber halkına yanlış yolda olduklarını çok defa anlatmaya çalıştı; onları Allah'ın yoluna davet etti ve eğer günahkar olarak kalmayı seçerlerse Allah'ın onları çok büyük bir felaketle cezalandıracağı günün yakın olduğunu duyurdu. Ancak ne dediyse Nineve'lileri ikna edemedi; hatta halk tarafından alaya alındı. Halkının inadı ve küfre bulaşmış hali karşısında öfkeye kapılan Yunus Nineve'yi terk etmeye karar verdi ve Dicle kıyısında bir gemiye binerek oradan uzaklaşmak istedi. Ne var ki, Yunus'un bindiği gemi bir müddet sonra hiçbir yöne gidemez oldu. Gökyüzü açık ve hiç rüzgar olmamasına karşın geminin üzerine üşüşen dalgalar ve kapkara bulutlar bir felaket gibi tepelerine indi. Yunus bu felaketin sebebinin kendisi olduğunu

biliyordu. Çünkü o inancını yitirmiş, halkına küsmüş ve görevini terk etmişti. Geminin başına gelen, Allah'ın Yunus'a gönderdiği bir cezaydı. Yanlışa düştüğünü farkında olan Yunus gemidekilerin yolculuğuna engel olmamak için uğursuzluğun kendisinde olduğunu ve kendisini denize atmalarını söyledi. Ancak gemidekiler bunu yapmaya yanaşmadılar. O zaman Yunus düşünmeden kendisini denize bıraktı. Dev dalgalar arasında sulara kapılan Yunus'u Allah'ın gönderdiği bir balık ağzına alarak kurtardı. Yunus bu balığın ağzında tam kırk gün kaldı ve kırk gün boyunca inancını hiç kaybetmeden durmaksızın Allah'ın adını andı; ona tövbe etti. Kırk gün sonunda balık Yunus'u kıyıya bıraktı. Açlıktan ve susuzluktan gücünü yitiren Yunus toprağın üzerinde kıpırtısız ve cansız yatıyordu. Allah topraktan kabak bitkisini filizlendirdi. Kabağın dev yaprakları Yunus Peygamberin üstünü örterek gölgelik oldu. Sonra Allah bu kabaktan süt damlamasını sağladı. Kabağın sütü Yu-

nus'u doyurdu ve ona tekrar ayağa kalkabilmesi için kuvvet verdi. Yunus'un yokluğu sırasında Nineve halkı hatasını anlamış ve Allahın yoluna girerek tövbe etmişti. Nineve halkı Yunus'u bularak peygamberlerine sahip çıktılar. Bazı metinlerde Yunus peygamberin, sütüyle hayata bağlandığı kabağın çok sonra ziyaretine gittiğini ve bu kabağın kurumuş olduğunu görünce büyük bir üzüntüyle gözyaşı döktüğü anlatılmaktadır (Köksal 2005).

KAHVE. Etiyopya mitolojisinde bir keçi çobanı sürüsündeki keçilerden birinin bir çalının meyvesini yediğini ve bundan sonra keçinin uzun süre uyanık ve neşeli olduğunu fark eder. Bunun üzerine keçinin yediği meyveleri toplayan çoban bunu halkıyla paylaşmış. Böylece kahve Etiyopya'da özellikle uzun ibadetlerin yapıldığı dinsel törenlerde kullanılmış, uzun süre uyanık kalmak amacıyla halk kahve çekirdeği yemeyi alışkanlık edinmiştir (*mythencyclopedia* 2007).

KAKTÜS. Eskiden Kızılderililer evlerinden uzaklarda avlanarak kışa yetecek yiyeceklerini sağlıyorlarmış. İşte bu amaçla yola çıkmış kalabalık bir halk grubunun içinde kadın, çocuk, bebek her yaştan insan bulunuyormuş. İnsanlar çok uzun yol yürümüşler. Grubun içinde bulunan hamile bir kadın yorgunluğa dayanamayıp olduğu

yere yığılmış. Kadın insanların çok gerisinde kaldığı için kimse onun bayıldığını fark etmemiş ve yollarına devam etmişler. Kadın ayıldığı zaman bebeğinin doğduğunu görmüş. Hemen onu kucağına alıp sarmalamış. Sonra yardım istemek için etrafa bakınmış ama çevrede kimsenin olmadığını fark etmiş. Güçlkle ayağa kalkıp halkının gittiği yolu takip etmeye koyulmuş. Ancak bir süre sonra kucağındaki bebek açlıktan ağlamaya başlamış. Kadın da çok aç ve yorgunmuş. Bir taşın üzerine oturup hüngür hüngür ağlamış. O anda bir ses, yanında yeşeren bitkiden yemesini ve sonrada bu bitkiyi halkına götürmesini söylemiş. Esrarengiz ses bu bitkinin çok değerli olduğunu, insanların onu dualarla kabul etmesi gerektiğini, bu bitki sayesinde acıdan ve hastalıklardan kurtulacaklarını söylemiş. Kadın şaşkınlıkla yanına bakmış ve dikenli, tüylü bir bitkinin büyüdüğünü görmüş. Ondan bir parça koparıp dikenlerini soymuş ve içindeki taneden yemiş. Yediği şeyin tadı çok acıymış ama kadına müthiş bir güç vermiş. Yorgunluğu aniden kaybolmuş ve göğüsleri sütle dolmuş. Hemen bebeğini emzirerek karnını doyurmuş ve kaktüsten topladığı taneleri de yanına alıp yola devam etmiş. Bir süre sonra halkını bulmuş. Onlara elindeki kaktüs tanelerini vermiş. Halkı bu genç kadına "sabahyıldızı" adını vermiş. Çünkü onlara getirdiği bu hediye ile halk için yep-

yeni bir gün doğmuş. Bundan sonra kaktüs taneleri sabahyıldızını anmak amacıyla dinsel törenler eşliğinde yenmiş. Kızılderililer kaktüsün tanrının insanlara verdiği kıymetli bir armağan olduğuna inanırlar (*Marriott ve Rachlin 2003*).

KAMIŞ. Phrygya'da ırmak-tanrı Meandros'un oğlu Kalamos, çok yakışıklı bir delikanlı olan Karpos'a aşıktı. İki delikanlı Meandros'da yüzerlerken aralarında yarış yapmaya kalkışınca Karpos (meyve) azgın sulara kapılarak boğuldu. Kalamos bu ölüme o kadar üzüldü ki her gün yavaş yavaş kurudu ve sonunda ırmak kenarında bir kamışa dönüştü. Kalamos ismi de buna uygun olarak kamış anlamına gelmektedir (*Grimal 1997; ayrıca bkz. karpuz maddesi*).

Yunan mitolojisinde keçi ayaklı tanrı olarak geçen Pan bir ağaç Nymphası olan Syrigks'e aşık olmuştu. Syrigks kendisini kovalayan Pan'dan kaçarken Ladon ırmağı kıyısında kamışa dönüştü. Pan aşkını kavuşamadan yitirdi ve öylece kamışların içinde bakakaldı. Bu sırada rüzgarla birbirine sürtünen kamışların hoş bir melodi çıkarttığını duydu. Böylece değişik boylarda kestiği kamışları balmumuyla birbirine yapıştırarak hoş sesli bir müzik aleti yaptı. Bu üflemele alete nympha Syrigks'in ismini verdi. Her çalışında sevdiğini hatırlıyordu. Daha sonra bu alet Syrink veya Pan Flüdü adını aldı (*Grimal 1997*).

Japon mitolojisinde yeryüzü ile gökyüzünün bir kamış vasıtasıyla birleşmesi sonucunda beş adet tanrısal çift doğmuştur. Tanrılar bu çiftlerden İzanaghi (çağırın erkek) ile İzanami'ye (çağırın dişi) evreni yaratma görevini vermişler. İzanaghi ile İzanami'nin birleşmesiyle evrenin yöneticisi on üç tanrı doğmuştur. Bu tanrılardan biri olan ateş tanrı annesi İzanami'nin ölümüne neden olmuştur. Bunun üzerine İzanaghi ateş tanrısı öldürmüş ve bedeninden yeni tanrılar yaratmıştır. İntikamını alan İzanaghi eşini kurtarmak için yeraltı ülkesine inmiş ancak İzanami'yi yaşama geri getirememiştir. Çünkü İzanami Ölüler ülkesinin ürünlerinden yemiş ve böylece sonsuza dek orada kalmaya mahkum olmuştur.

Yahudiler her yıl hasat bitiminde yedi günlük bir bayram kutlarlar. Bu bayram kamış bayramıdır. Yedi gün boyunca tüm cemaat kamış çardaklarda oturur ve hiçbir işe el sürmezler. Bu bayramla Yahudilerin çölü aşmalarını yad ederler (*Hançerlioğlu 1993*).

Kızılderili mitolojisinde ilk erkek ve ilk kadın beraberlerinde ikiz çocukları ile dağ, ova, toprak ve üzerinde büyüyen bitkilerden oluşan yepyeni ve tanımadıkları bir dünya bulmuşlar. Başlangıçta bu dünyada nasıl bir hayat sürdüklerini bilememişler. O zaman ikizlerden biri yerden biraz kil alarak elinde şekillendirmiş. O kil tabak, kase, kavanoz ve pipoya dönüşmüş. İkizlerden diğeri ise

dere kenarındaki kamışlardan koparmış. Bu kamışlardan su ve yiyecek taşımak, ayrıca çok çeşitli amaçlarla kullanmak için boy boy, şekil şekil sepetler yapılmış. Ve bundan böyle bu işlerin kadınların işi olmasına karar vermişler. Sonra ikizler yerdeki taşlardan balta, mızrak ve çekiç gibi aletler yapmışlar. Ormandaki maun dallarından ise kazma kürek yapmışlar. Ve bundan böyle bu işler erkeklerin işi olmuş (*Marriott ve Rachlin 2003*).

Çin mitolojisinde Nü-kua ve Fu-hi adında ejder görünümlü ve kuyruklarıyla birbirlerine bağlı bir çift vardı. Büyük tufan olmuştu. Nü-kua göğün maviliğini beş renkli taşla onardı. Büyük bir kaplumbağanın ayaklarını keserek dünyanın dört kutbuna direk dikti. Dünyaya zarar veren kara ejderi öldürdü ve sel sularını önlemek için kamış küllerini yığdı. Bundan sonra Nü-kua sarı topraktan soylu insanları yarattı ve sonra da çamurdan fakir insanları yarattı (*Eliade 2003b*).

KARPUZ. Hora'lar, Zeus ile Themis'in üç kızıdır. Bu üç kız kardeş doğanın tanrıçalarıydılar ve bitkileri yönetiyorlardı. Çoğu tasvirde ellerinde çiçek tutan zarif genç kızlar olarak tasvir edilirler. Atinalılar bu tanrıçalara bitkilerin yerden çıkması, büyümesi ve meyve vermesi sürecini simgeleyen Thallo, Aukso ve Karpo isimlerini vermişlerdi. Bitkilerin ko-

ruyucu tanrıçaları Dionysos'un alayında yer alırlardı, Pan'la kırlarda hoş vakit geçirirler, Aphrodite'ye arkadaşlık ederlerdi. Bir mitte bu tanrıçalardan biri "batı rüzgarı" Zephyros'un karısı olarak görülür. Bu beraberlikten doğan çocuk meyve yani "Karpos" adını almıştı. Karpos büyüdüğünde çok yakışıklı bir delikanlı olmuştu. Ancak arkadaşı Kalamos ile Meandros'da yüzme yarışı yaparken sulara kapılarak can verdi. Bundan sonra Karpos adının anlamına uygun olarak her yıl ölen ve sonra yeniden canlanan bir meyveye dönüştü (*Grimal 1997*).

KAVAK AĞACI. Kavak ağacı ile ilgili mitlerde özellikle Akkavak olanının daha çok konu edildiği dikkat çekicidir. Yunan mitolojisinde, ölümler ülkesinin tanrısı Hades, isminin anlamı beyaz olan Leuke adındaki nymphaya büyük bir aşkla tutulmuştu. Leuke, Okeanos ile Thetis'in kızıydı ve ne yazık ki ölümsüz değildi. Hades, Leuke'yi ölümler ülkesine kaçırdı. Ancak Leuke bir ölümlü olduğundan burada ölüme yenik düştü. Ölümler ülkesinin tanrısı biricik aşkının ölümüyle isyan etmişti. Böylesi bir varlığın ölümüne katlanamayan Hades onu ölümsüz kılmak için güzel Leuke'yi ismiyle de uyum gösteren akkavak ağacına dönüştürdü (*Grimal 1997*).

Teleptolemos Herakles'in oğullarından biriydi ve Troya savaşında hayatını kaybetmişti.

Onun ölümünden sonra dul kalan karısı Polysko kocasının intikamını almaya karar verdi. Savaşın sorumlusu Helene'yi. Polysko bu kadını pişman etmeye kararlıydı ve sabırla bu günün gelmesini bekledi. Sonunda Menelaos ölünce oğulları Helene'yi Sparta'da istemediler ve onu ülkeden kovdular. Helene'nin gidebileceği çok bir yer yoktu. İlk aklına gelen eski dostu Polysko'nun yanına sığınmak oldu. Polysko, Helene'yi çok sıcak karşıladı ve ona kininden hiçbir şey belli etmedi. Ancak çok vakit geçmemiştir ki Helene bir gün banyo yaptığı sırada Polysko hizmetçileri Erinyeler (öç tanrıcaları) kılığına soktu. Erinyeler bir kişinin başına musallat olduk-

larında öyle beter işkenceler yaptılar ki o kişi çok geçmeden aklını yitirdi. Onların gazabından herkes korkardı. İsimlerinin telaffuz edilmesinden bile çekinilir bu sebeple "iyi saatte olsunlar" olarak adlandırılırlardı. Erinyelerin işkencelerine Helene de dayanamadı ve aklını yitirdi. Sonunda da kendini asarak intihar etti. İntikamını alan Polysko, kocasının anısına çocuklarının da yarışacağı oyunları tertipledi. Kazananlara Herakles'in ölüler ülkesinden dönerken başına taktığı akkavak ağacından yapılmış taç armağan ediliyordu.

Bir Olympia efsanesinde akkavak, Olympia Zeus'u için kurban sunumunda odununun yakılması-

Bereket boynuzu tutan Hades, kırmızı figürlü pelike M.Ö. 5.yy. Mavromataki, M. Greek Mythology and Religion. Cosmogony, The Gods, Religious Customs, The Heroes. Hattalis, 1997.

na izin verilen tek ağaç olarak anlatılır. Herakles ölüler ülkesinde yaşadığı maceralardan sonra dönerken yanında akkavak ağacını getirmiştir (*Grimal 1997*).

Helios'un (güneş-tanrı) oğlu Phaeton babasının arabasını tek başına kullanmak istemişti. Phaeton'un kızkardeşleri olan Helios kızları babalarının arabasını Phaeton'a kendi elleriyle vermişlerdi. Ancak Phaeton arabayı kontrol etmeyi beceremedi. Güneşin arabasını yere o kadar yaklaştırdı ki Libya'nın yanmasına ve bu yüzden bütün Libyalıların Habeş (siyah) olmasına sebep oldu. Zeus bu felaket karşısında Phaeton'u ancak yıldırımlarıyla çarparak durdurabildi. Phaeton'un ölümü kız kardeşlerini çılgına çevirdi. Kardeşlerinin ölümünden dolayı kendilerini sorumlu tutan Helios kızlarının gözyaşları durmak bilmedi. Akan göz damlaları amber tanesine dönüşüyordu. Sonunda büyük bir azap çeken Helios kızları kavak ağacına dönüştürüldüler (*Hançerioğlu 1993*).

Türk mitolojisinde yaygın bir motif olan kavak ağacı "direk" anlamına gelen "tirek ve terek" adlarıyla da bilinir. Ünlü Manas destanında kavak ağacının hem ölümü hem de dirilişi simgelediği görülmektedir. Manas'ın hatunu bir gün rüyasında karanlık içinden birden güneşin doğduğunu ve bir kavağın çıkıp göğün görünmez noktasına değin yükseldiğini görür. Bu rüyanın hemen ertesinde Manas'ın diriliş haberi gelir. Ka-

vak burada dirilişi simgelemektedir. Manas destanında söz edilen bir başka rüyada ise kavak ölümü simgelemektedir; bir gün Manas'ın oğlu Semetey'in karısı bir rüya görür. Rüyasında deniz ortasında yükselmiş bir kavak vardır. Kavağın etrafına evliyalık ve ruhlar toplanmıştır ve hepsi ondan kurban istemektedir. Bu rüyadan rahatsız olan kadın kocasını çıkacağı seyahatten caydırmak ister. Ancak karısının uyarılarına kulak asmayan Semetey yolculuğa çıkar ve kısa süre sonra ölüm haberi gelir.

Birçok Anadolu masalında kavak ağacı ve kız hikayesi anlatılmaktadır. Bir masalda üvey annesinin kötülüklerinden kaçan zavallı bir genç kız saklanmak amacıyla kuş donuna girer. Ancak kızı burada bulup öldürürler. Kuşun kanatlarından bir kavak ağacı çıkar ve bu kavak ağacı kıza dönüşür. Masalın sonunda kötüler cezasını bulur ve kavaktan dirilen kız da sevdiği ile evlenerek mutluluğa kavuşur (*Ögel 2002*).

KAYIN AĞACI. Şamanizm inancına göre kayın ağacı koruyucu-ana Umay ile göksel ata Ülgen tarafından yere indirilmiştir. Bu ağaca tanrıdan ayrılan kayın anlamında "kudaydan ayrılgan kayın" deniyordu. Tanrısal özelliğinden ötürü bu ağaca yıldırımın tesir etmediğine inanılıyordu (*Ögel 2002*). Bu sebeple Şamanizmde kayın ağacı bambaşka bir değer taşımaktadır ve tapım gör-

mektedir. Şamanların ayinlerinde mutlaka bir kayın ağacı bulunurdu. Yurdun içine dikilen kayın ağacına “kapının bekçisi” adı veriliirdi. Şamana göğün kapısını açan bu ağaçtı. Ağacın tepesinde duman deliği vardır. Şaman ağacın tepesine tırmanarak bu duman deliğinden çıkar ve tanrılara seslenerek onları yardıma çağırır. Bu sırada insanlar bir gece önce uzak bir alana diktikleri kayın ağaçlarının yanına topluca yürürler. Kayınların altında kurban keser şamanın ellerini ve yüzünü kurbanın kanı ile ovarlar. Şaman kayına tırmanır ve tepesine göğün dokuz katını temsilen dokuz çentik atar (Eliade 2003c). Şamanların giysilerinde ve ayinlerde kullandıkları kutsal eşyalar üzerinde kayın ağacı motifleri görülmekteydi. Altaylar, kayın ağacına seslenirken “bay kayın” derlerdi. Şamanlar kayın ağacına kurban sunar ondan yardım isterlerdi. Bu ayinlerde şaman kayın ağacına şöyle seslenirdi:

“Altın yapraklı mübarek kayın,
Sekiz gövdeli mukaddes kayın,
Dokuz köklü, altın yapraklı bay kayın,
Ey mübarek kayın ağacı, sana kara yanaklı, Ak kuzu kurban ediyorum”

Yakutlarda da kayın ağacı doğumla ilişkilidir. Çocuk doğacağı zaman özellikle ilk çocuk doğacağı gün baba adayı ormana gider ve bir kayın ağacını seçerek, keser. Kesilen bu kayından her biri bir buçuk arşın uzunluğunda üç

adet kazık hazırlanırdı (İnan 1995).

Güney Sibirya’da yaşayan Abakan tatarlarının efsanelerinde dünyanın tam ortasında bir demir dağ olduğundan ve bu dağın üstünde göklere değin yükselen bir kayın ağacından söz edilir. Bu kayın ağacının yedi adet dalı olduğuna inanılırdı (Ögel 2002).

Baltık Slavlarının kutsal ağacı olan kayını sadece kadınlar kesiyordu ve bu ağaca kurbanlar sunuyorlardı (Eliade 2003c).

KEKİK. Latince *Thymus* olarak adlandırılan kekik ismini Yunanca “Thumon” yani “koku” kelimesinden almıştır. Gerçekten de etkin kokusuyla nam salmış bir bitkidir. Yunan mitolojisinde kekiğin Troya’lı Helen’in gözyaşlarının düştüğü yerden doğduğu anlatılır. Helen dünya güzeli bir kadındır ve Troya savaşı onun aşkı yüzünden başlamıştır. Bu yüzden çok acı çekmiş ancak asla boyun eğmemiştir. Onun sessiz sessiz döktüğü yaşlar kekiğe dönüşmüştür. İşte bu yüzden kekik Eski Yunan’da asaletin ve cesaretin bitkisi olarak bilinmektedir. Savaş giden yiğitlere kekik kokan armağanlar vermek bu inanıştan doğmuştur. Ayrıca zenginlerin kapısının önünde kekik tütülenmesi de yine güç ve asaletin ispatı içindir (Somer 2003).

KENEVİR. Çin ve İran’da eski zamanlardan beri yetiştirilen bir bitki olan kenevir’in tohumundan

elde edilen bir hapaın ömrü uzattığına ve insanın zihninde yarattığı hoşlukla beraber kişiye kehanet yeteneği verdiği inanılır. Çin’de anlatılan bir söylencede dağda yürüyüşe çıkan iki adamın karşısına çalılıkların arasından iki genç kız çıkmış. Kızlar adamları dağda yaşadıkları yere götürüp, onları kenevirden hazırladıkları bir yiyecekla beslemişler. Adamlar dağda çok harika zaman geçirmiş ve hayali bir dünyanın içinde adeta kaybolmuşlar. Bu iki adamın dağda geçirdikleri bu sürenin tam yedi nesillik bir zaman olduğu anlatılır (Mackenzie 1996).

Esrarın Sümerliler zamanında da kullanıldığı bilinmektedir. O çağlarda günlük yaşamın ihtiyaçlarını biraz su, biraz hububat ve biraz da kenevir (esrar) oluşturunuyordu (Baytop 1999). Öyle anlaşıyor ki Sümerliler keyiflerine en az yemek, içmek kadar düşkünlerdi ve esrar içilmesi o çağlarda henüz sakıncalı görülüyordu.

KİRAZ. Kiraz çiçekleriyle donanmış Japonya’da kiraz güzelliğın, nezaketin ve alçakgönüllülüğün sembolüdür. Çin’de ise kiraz ölümsüzlüğü sembolize eder. Bir Çin mitosunda tanrıça Xi Wang

Giuseppe Arcimboldo, Yaz, 1585, Paris, Louvre Müzesi. Eco, U. Güzelliğın Tarihi, Doğan Kitap 2006.

Mu her bin yılda bir kiraz bahçelerinde ölümsüzlük depolardı. Kiraz ağacının kötü ruhlara geçit vermediğine inanılırdı. Bundan ötürü Çin’de yeni yılda evlerin kapısına kiraz ağacı dalları asılırdı ve evlerin önüne kiraz ağacından yapılmış heykeller konulurdu (*mythencyclopedia* 2007).

KIZILCIK AĞACI. Yunan mitolojisinde Athena tanrıçalar arasında savaşçı özelliği ve bekaretini daim ettirmesiyle ayrıcalık kazanırdı. Athena’nın kültüne hizmet için kendini adayan genç kızlar da tıpkı tanrıça gibi bakire kalmaya ant içerlerdi. Gerçi tanrıçanın manevi bir oğlu olduğundan söz edilse de bu çocuk bir cinsel birleşme sonucu dünyaya gelmemişti. Aphrodite ile kocası Hephaistos, tanrıçanın Ares’le yaşadığı aşk yüzünden ayrılmışlardı. Hephaistos, ayrılık acısı çektiği bu günlerde tanrıça Athena onun demirci ocağına silah yaptırmak için uğramıştı. Hephaistos, Athena’yı görünce büyük bir arzu duydu ve tanrıçanın kaçmasına rağmen üzerine atılıp, yakalamayı başardı. Buna rağmen Athena, Hephaistos’a bekaretini vermemek için şiddetle direndi. Fakat Hephaistos duyduğu şiddetli arzuya fazla dayanamadı ve tanrıçanın bacağına menisini akıttı. Bacağındaki ıslaklıktan iğrenen Athena burayı bir bez parçasıyla sildi ve bezi yere attı. Böylece döllen topraktan Erikhthonios doğdu. Tanrıça

bu çocuğu kendi çocuğu saydı ve onu büyüttü. Athena bu ve benzeri pek çok tacize karşı kendisini katı kurallarla sakınıyordu. Bir gün tanrıça yanında yakın arkadaşı Nympha Khariklo ile bir yakmakta yıkınıyordu. Bu sırada onları Khariklo’nun oğlu Teiresias gördü. Athena kendisini çıplak gördüğü için Teiresias’ı oracıkta kör etti. Annesi Khariklo oğlunun bu kadar acımasızca cezalandırılmasına çok incinmişti. Athena arkadaşının gönlünü alabilmek için Teiresias’a çok değerli armağanlar vermeyi uygun buldu. Tanrıça, Teiresias’a kızılık ağacından yapılma bir baston verdi. Bu çok özel bir bastondu. Teiresias bu baston sayesinde gözleri görüyor-muş gibi her yönü tayin edebilecekti. Athena bir de onun kulaklarını iyice açtı. Bu sayede Teiresias en düşük sesleri bile işitiyor, kuşların dilini anlayabiliyordu. Son olarak Athena, Teiresias’a kehanet yeteneği ile armağanların sonuza dek ondan alınmayacağına kesin teminat verdi (*Grimal* 1997).

KOYUNGÖZÜ. Baharın müjdeleyicisi olarak tanınan koyungözü cennetin çayırılarını süsler. Gündüz çiçeklerini açar; gece ise onları kapatır. Çiçekleri de koyungözüne benzer. Eğer dokuz koyungözü çiçeği bir adımla ezilebiliyorsa ilkbahar gelmiş demektir. Roma mitolojisinde nympha Belides, meyve bahçelerinin tanrısı

Vertumnus'un aşkından kaçmak için kendisini koyungözü çiçeğine çevirmişti. Bu yüzden koyungözü bekaletin ve masumiyetin simgesidir. Ayrıca Venüs, Aphrodite ve Freyja (kuzeyin aşk ve bahar nymhası) gibi aşk ve güzellik sembolleriyle birleştirilmiştir (Somer 2003).

KÖKNAR AĞACI. Troya savaşının meşhur tahta atı köknar ağacından inşa edilmişti. Asur sanatında ifritler köknar kozalağı taşıırken betimlenmişlerdir. Sahnelerde daha çok bir çeşit arınma ayini resmedilmiştir. Kozalak sürme ayini olarak adlandırılan bu törenlerde ifritler yukarıya doğru kaldırdıkları sağ ellerinde kozalak, aşağıda duran sol ellerinde ise kova taşırlar (Black ve Green 1993).

KUŞBURNU. Leleglerin kralı olarak bilinen Lokros günün birinde oğluyla fikir ayrılığına düştü ve yandaşlarıyla beraber ülkeyi terk etme kararı aldı. Yola çıkmadan evvel yeni kuracağı ülkenin yeri konusunda fikir almak için bir kahine başvurdu. Kahin ona bir orman köpeğinin onu ısıracağını ve ısırıldığı yerde durup, oraya yerleşmesini söyledi. Bu sözlere bir anlam veremeyen Lokros kısa süre sonra yola çıktı. Uzun yolları yürüyerek aştı ve Parnassos'un batı yamaçlarına geldiğinde, görmeden bir kuşburnu dikenine

bastı. Bu diken ayağına battığı için günlerce yürüyemedi. Ancak çok geçmeden kahinin bahsettiği şeyi hatırladı ve ülkeyi kurması gereken yerin burası olduğunu anladı. Bu topraklarda kurulan ülkeye Lokris adı verildi. Grekçede kuşburnuya "köpek diken" adı verilmesi bu miti daha anlaşılır kılmaktadır (Grimal 1997).

KUŞKONMAZ. Attike'nin en ünlü kahramanlarından biri Theseus'tur. O pek çok canavarla ve düzenbazla mücadele etmiş ve yenilgiye uğratmıştır. Theseus'un öldürdüğü yaratıklar içinde Poseidon'un oğlu olduğu sanılan Sinis adında bir dev de bulunuyordu (Bakınız çam ağacı). Theseus insanların yolunu kesen bu haydudu mağlup etti ve öldürdü. O sırada orada bulunan Sinis'in kızı Perigoune, Theseus'un babasını öldürdüğünü görünce korkup kaçtı ve bir kuşkonmaz tarlasına saklandı. Ancak kader bu ya çok sonra bu genç kız ve Theseus birlikte oldular. Perigoune, Theseus'a Melanippos adında bir evlat verdi. Melanippos'un da ileride İoksos adında bir oğlu oldu. İoksos ve soyundan gelenler Perigoune'nin hikayesini bildiklerinden kuşkonmaza karşı özel bir saygı geliştirmişlerdi. Çünkü varlıklarını ve soylarının devamını bu bitkiye borçlu olduklarını düşünüyorlardı (Grimal 1997).

LAHANA. M.Ö. 700 - M.Ö. 630 yıllarında yaşamış olan ünlü kahun koyucu Sparta kralı Lycurgus aynı zamanda mitolojik bir kahraman olarak da anılırdı. Lycurgus'a göre lahana şaraba ve dolayısıyla onun yıkıcı etkisine karşı dirençli olmayı sağlayan güçlü bir koruyucudur. Bu sebeple Lycurgus lahananın, şarap tanrısı Dionysos'un insanı yoldan çıkaran öğretileri karşısında kişiyi akli yola döndüren bir tesirde bulunduğunu savunmuştur (Belge 2001). Bu inanış bir mitosa dayanmaktadır. Buna göre kral Lycurgus, Dionysos'a ait asma kütüklerini söktürünce şarap tanrısının gazabına uğramıştı. Dionysos ceza olarak Lycurgus'u kışın ortasında bir asma kütüğüne bağlamış. Dondurucu soğukta çektiği ıstıraba dayanamayan Lycurgus hüüngür hüüngür ağlamaya başlamış. Lycurgus'un gözyaşları toprağa düşünce yerden lahana ortaya çıkmış. İşte lahananın şarapla ilişkisi de böyle oluşmuş. Rivayete göre Eski Yunan'da şarapçılar Dionysos'un üzerine yemin ederken,

şarap sevmeyenler de lahana üzerine yemin edermiş (Koz 2003).

LALE. Babasıyla ensest ilişki kurarak hamile kalan Smyrna (bakınız mürrüsafı ağacı) tanrılar tarafından ağaca dönüştürüldü. Bir süre sonra Smyrna'nın dönüştüğü ağacın kabuğu çatladı ve ağacın kabuğundan bir bebek çıktı. Bu çocuk Adonis'ti. Aphrodite onu çok beğendi ve kendisi için büyütsün diye Persephone'ye emanet etti. Ancak Adonis büyüdüğünde Persephone, onu Aphrodite'ye vermeye yanaşmadı. Bunun üzerine Zeus'un hakemliğinde bir anlaşmaya varıldı. Buna göre Adonis yılın dört ayını Persephone'yle, dört ayını Aphrodite'yle diğer dört ayı ise istediği yerde geçirecekti. Adonis yılın üçte ikisini daima Aphrodite ile geçirmeyi seçiyordu. Onların bu yakınlığını kıskanan Aphrodite'nin aşığı Ares, Adonis'in başına vahşi bir domuz musallat etti. Adonis av sırasında bu domuzdan aldığı darbelerle yaralandı ve sonunda kan kaybederek öldü. Söy-

lenceye göre Adonis'in yarasından damlayan kanların toprağa düştüğü yerlerde dağ laleleri oluştu. Suriye'de Adonis her yıl ilkbaharda anılıyordu. Suriyeli kadınlar saksılara tohumlar ekererek çabucak bitmesi için toprağını sıcak suyla durmaksızın suluyorlardı. Buna "Adonis'in Bahçeleri" adı veriliyordu. Sıcak su yüzünden hızla filizlenen tohumlar toprağın yüzeyine çıkar çıkmaz çiçeklenmeden ölüyordu. Böylece Adonis'in kaderi sembolize ediliyordu. Ardından kadınlar Adonis için ağıtlar yakıyorlardı (Grimal 1997).

İslami gelenekte lale Allah'ın yolundan ayrılmayan ve tüm sıkıntılara karşı imanla direnen inanları simgeler. Bunun yanında lale kederli kalbin de simgesidir. Ayrıca Bronz Çağlardan itibaren Kuzey Afganistan'da lale bayramı kutlandığı bilinmektedir (Schimmel 2004).

LOTUS. Lotus bataklıklarda açan bir çiçektir. Bu bitki beyaz nilüfer olarak da bilinmektedir. Lotusun bataklığın çamurlu sularına rağmen tertemiz yapraklara sahip oluşu bu bitkiye mistik bir güç kazandırmıştır. Bir nevi arınmışlık sembolü olmuştur. Özellikle Hint, Çin ve Japon mitolojisi başta olmak üzere mitolojide sembolik bir yeri vardır. Yunan mitolojisinde de söz edilen bu bitki Nymphaların bitkisi olarak tanınır. Mitolojide ayrıca Lotos

adında bir ağaçtan söz edilir. Bunun Lotus'la (Nilüfer çiçeği) bir benzerliği olup olmadığı tam olarak aydınlatılamamıştır (Bakınız Nilüfer).

Odysseus gemisiyle çıktığı maceralı yolculukta birçok zorlukla mücadele etmek zorunda kalmıştı. Bir keresinde ise çok kuvvetli bir kuzey rüzgarı çıkmış ve bu rüzgar yüzünden sürüklenen gemi Kyrene yakınlarında Lotophagosların yaşadığı ülkenin kıyısında karaya oturmuştu. Bu ülkenin halkının ismi "lotos yiyenler" anlamına gelmekteydi ve gerçekten ülke halkı lotos meyvesini çok severek yiyordu. Lotophagoslar misafirlerine de lotos meyvesinden ikram ettiler. Ancak bu meyvenin başlıca özelliği hafıza kaybına sebep olmasıydı. Bunu yiyen Odysseus'un askerleri birden amaçlarını unuttular ve İthaki'ye geri dönme isteğini tamamen yitirdiler. Neyse ki Odysseus sonunda onları güç kullanarak da olsa kendilerine getirmeyi başardı (Grimal 1997).

Priapos'un azgınca peşinden koşmasından bıkip usanan Nympha en sonunda tanrılara kendisini bir ağaca çevirmeleri için yalvarmıştı. Kimi mitte Lotis'in hünnap ağacına çevrildiği anlatılsa da bazı versiyonlarda güzel Nymphanın ismiyle benzerlik gösteren kırmızı çiçekli Lotos ağacına dönüştüğü anlatılır (Grimal 1997; ayrıca bkz. hünnap ağacı).

m

MANTAR. Sümerlerin M.O 3500'den beri tanıdığı mantar Mısır'da çok değerli kabul edilen, sadece firavunların yediği bir yiyecekti. Romalılar da Mısırlılar gibi üstün gördükleri mantarı tanrıların yiyeceği olarak kabul etmişlerdi (*Temizkan 2002*).

Çin'de "ölümsüzlük mantarı" adındaki bir bitki birçok söylencede karşımıza çıkar. Buna göre Çin'de çok sayıda kutsal adanın varlığından söz edilir. Bu kutsal adaları Atlas- kaplumbağaları koruyorlardı. Bu adalarda beyaz azizler "ölümsüzlük mantarı" yetiştiriyorlardı. Bu mantara "ölümsüzlük mantarı" denmesinin sebebi bu bitkinin ölümü yenmesinden ileri gelir. Çünkü "ölümsüzlük mantarı" yaşayanlara uzun bir ömür kazandırdığı gibi ölmüş kişileri de diriltilebiliyordu. Öyle ki bir zamanlar kuzgunlar adadaki mantarların yapraklarını anakaraya taşıyarak savaşta ölen askerlerin cesetlerinin üzerine yığımışlardı. Üç gündür ölü yatan askerler ölümsüzlük mantarı sayesinde dirilmişlerdi (*Mackenzie 1996*).

MANYOK OTU. Latince karşılığı Manihot Utilisima olan bu otun Güney Amerika Amazon yerlilerinin en önemli besin maddesi olduğu bilinmektedir. Mitolojiye göre çok değerli bir kabile reisi olan yaşlı şef Mani, ölüm yatağında iken halkına ölse bile yardımlarına koşacağına dair söz verir. Yaşlı şef ölmeden evvel halkına bazı tembihlerde bulunur. O öldükten sonra söylediklerini harfiyen yerine getiren yerliler, şeflerini gömdükten sonraki yıl mezarını kazmışlar ve tıpkı onun söylediği gibi burada bir bitki kökü bulmuşlar. Bu kökte Mani'nin ruhu olduğuna inanarak ona Mani otu adını vermişler. Mani otunun kökünü toprağa ekerek çoğaltmışlar. Böylece yaşlı şefleri sayesinde yaşama gücünü fazlasıyla elde edebilecekleri bir besin maddesine sahip olmuşlar (*mythencyclopedia 2007*).

MAYDANOZ. Yunan mitolojisinde maydanoz'un bir yılan tarafından öldürülen kahraman Akhe-moros'un kanından doğduğuna

inanılırdı. Bu kahraman anısına düzenlenen oyunlarda kazananların alnına maydanoz yapraklarından yapılan bir taç takılıyordu. Yunanlılar ve Romalılar'da maydanoz ölümün ve yeniden doğumun sembolü olarak görülmüyordu. Ölen kişinin ihtiyacı olacağı düşünülüyordu mezarlar üzerine demetler halinde maydanoz dikiliyordu (*mythencyclopedia* 2007).

Yahudi toplumu üç yüzyıl boyunca Mısır topraklarında köle hayatı geçirmiştir. Daha sonra M.Ö. 1250 civarında Musa peygamber öncülüğünde Mısır'dan çıkarak Sina Yarımadasına gelmiş ve sonra da Filistin topraklarına yerleşmişlerdir. Ancak Yahudiler yaşadıkları sürgün günlerini asla unutmamışlar ve bugünü hatırlamak, geride bıraktıkları yakınlarını yad etmek için Fıfış bayramında geleneklerini uygulamaktadırlar. Bir çeşit bahar bayramı olan Fıfış bayramında sürgün günlerindeki acıyı temsilen hazırlanan sofrada Mısır'da acı çeken kardeşlerinin gözyaşlarını simgeleyen tuzlu su içerisinde maydanoz bulundurulur (*Altman 2002; ayrıca bkn. radika maddesi*).

MENEKŞE. Yunan mitolojisinde adının anlamı "yakışıklı" olan ve güzelliğiyle görenleri kendine hayran bırakan bir delikanlı vardır. Attis adındaki bu genci hermafrodit Agdistis ile Kybele aralarında paylaşamıyorlardı. Ayrıca Pessinous kralı Midas da, Attis'i

kızıyla evlendirmek niyetindeydi. Ancak bu gerçekleşmeden Agdistis, Attis'i delirtti. Deliren Attis bir çam ağacının altında erkeklik organını kesti ve sonunda kan kaybından öldü. Onun kanlarının suladığı topraktan menekşeler çıktı. Attis'in öldüğünü öğrenen Midas'ın kızı çılgına döndü ve canına kıydı. Onun da kanının aktığı yerlerden menekşeler çıktı. Kybele bu iki gencin ölü bedenlerini gömdü. Agdistis sevdiği gencin ölümüne kahroldu. Onun güzel bedeninin çürüyecek olmasına o kadar dertlendi ki Zeus buna dayanamayıp acıdı ve Attis'in bedeninin bozulmasına engel oldu. Böylece Attis'in güzel saçları uzamaya devam etti ve yattığı yerde küçük parmağı hâlâ hareket etmeyi sürdürdü. Sonunda Agdistis onun cesedini buradan alarak Pessinous'a götürdü. Onu burada gömerek kutsallaştırdı ve anısına bir bayram tahsis etti (*Ayrıca bkz. badem ağacı; Grimal 1997*).

Poseidon'un kızlarından biri olan Euadne genç bir kızken Apollon onu çok beğendi ve aklını çeldi. Apollon'la birlikte olan Euadne çok geçmeden bu ilişkiden hamile kaldığını anladı. Bu durum onda büyük bir utanca sebep oldu ve çocuğu doğurur doğurmaz terk etti. Küçük bebeği iki yılan buldu ve yılanlar onu balla besleyerek doyurdular. Bu mucizevi kurtuluştan sonra bir gün Euadne menekşe çiçekleri arasında yatarken çocuğuyla yeni-

den karşılaştı ve ona “menekşeli çocuk” anlamına gelen İamos adını taktı. İamos büyüyünce babası Apollon, onu Olympia’ya gönderdi ve ona kuşların dilinden anlamayı ve ayrıca kehanet yeteneğini verdi. Böylece İamos çok ünlü bir kahin oldu ve kendisinden sonraki kahinlerin de atası oldu.

Roma mitolojisinde insanların, varlıklarından çekinerek hoş tutmaya çalıştığı ölümlerin ruhları olarak bilinen Manlar vardır. Manların kültüründe onlara şarap, bal, süt ve hoş tatlar sunulur, çiçekler armağan edilirdi. Onlar için tertiplenmiş bir bayram olan Violaria’da mezarların üzerine menekşeler bırakılarak, ruhlarının memnun kalmasına çalışılırdı (*Grimal 1997*).

MERCANKÖŞK. Mercanköşk, Latince Origanum “dağların neşesi” anlamına gelir. Mercanköşkü aşk tanrıçası Aphrodite okyanusun derinliklerinden çıkarmış ve güneş ışığının en parlak düştüğü dağların yükseltilerine bırakmıştır (Somer 2003). Bu yüzden mercanköşk okyanus gibi kokar ve aşkı temsil eder.

MERSİN AĞACI. Roma mitolojisinde iyi tanrıça olarak simgeleşmiş, Bona Dea adında bir tanrıça vardı. Bona Dea bazı mitlerde Faunus’un kızı, bazı mitlerde ise karısı olarak anlatılır. Faunus’un kızı olarak anlatıldığı mitte, babası Faunus, Bona Dea’ya karşı kötü

emeller besliyordu. Kızıyla aşk yaşamak istiyor ancak Bona Dea hiçbir koşulda buna izin vermiyordu. Faunus bir gün ona şarap içirip sarhoş etti; ancak genç kız sarhoşluğuna rağmen babasının kendisine yaklaşmasına izin vermedi. Bu direnişi yüzünden Bona Dea mersin ağacı sopsasıyla cezalandırıldı. Faunus sonunda bir yılan şekline bürünerek kızıyla birleşmeyi başardı.

Bona Dea’nın Faunus’un karısı olarak anlatıldığı mitte ise, Bona Dea çok namuslu ve gözü kocasından başka erkek görmeyen sadık bir kadındı. Ancak Bona Dea bir gün bir testi şarap buldu ve merak edip içince sarhoş oldu. Onu bu halde yakalayan kocası, mersin ağacı sopsasıyla genç kadına öyle sert vurdu ki kadıncağırz dayanamayıp öldü. Kocası yaptığına büyük pişmanlık duydu ve masum kadına tanrısallık bahsetti. Ona Aventinus tepesinde bir tapınak inşa edildi. Burada kadınlar kutsal korulukta “İyi tanrıçanın” kültürüne hizmet ediyorlardı. Bu tapınak erkeklerle ve bir de mersin ağacına kesinlikle kapalıydı. Tapınağın erkeklerle kapalı olması yüzünden buradan geri çevrilen Hercules onlara inat yakın bir yerde Büyük Sunak oluşturmuş ve buradaki törenleri kadınlara yasak etmişti (*Grimal 1997*).

Dionysos, Zeus ile bir ölümlü olan Semele’nin aşkının ürünü olarak dünyaya gelmişti. Semele ile Zeus’un aşkını kiskanan Hera,

genç kadının aklını çeldi. Bunun üzerine Semele Zeus'tan kendisine tüm tanrısallığıyla görünmesini istedi. Oysa Zeus o güne kadar Semele'nin karşısına hiç tanrısallık görünümüyle çıkmamıştı. Bir ölümlü olan sevgilisinin buna dayanamayacağını düşündüğünden çeşitli kılıklara bürünerek Semele ile birlikte oluyordu. Ancak Semele o gün o kadar ısrar etti ki, Zeus onu kıramayıp tanrısallık gücüyle karşısına çıktı. Böylece Hera'nın niyeti gerçekleşti ve Semele sevgilisinin yıldırımlarına kapılarak öldü. Zeus sevgilisinin karındaki bebeği kurtararak kendi baldırına dikti ve zamanı geldiğinde bebek Dionysos Zeus'un baldırından doğdu. Bundan sonra Dionysos büyüdü ve tanrısallık kazandı. Çok sevilen bir tanrı olan Dionysos (bakınız asma), annesini bulabilmek ve hayata geri döndürmek için ölümler ülkesine indi. Burada Hades'ten annesi Semele'yi serbest bırakmasını istedi. Hades onun bu isteğini çok sevdiği bir şeyi kendisine bırakması koşuluyla kabul etti. Bunun üzerine Dionysos en sevdiği bitki olan mersini Hades'e bıraktı ve annesi Semele'yi alarak yeryüzüne çıktı. Bundan sonra gökyüzüne çağrılan Semele burada Thyone adını aldı. Ayrıca Dionysos ayınlarına katılan kişilerin mersin yapraklarıyla süslü taç takmaları bir çeşit adet olmuştu (Grimal 1997).

Yunanlılar yeni koloniler kuracakları zaman anavatanından mersin fidanları alarak bunu yeni yurtları-

na dikiyorlardı. Bu sayede yeni yaşamın sonsuz olacağına inanıyorlardı. Yunan mitolojisinde mersin tanrıça Aphrodite ile ilişkilendirilirdi (*mythencyclopedia* 2007).

MEŞE AĞACI. Phylakai ülkesinin kralı Phylakos'un İphiklos adında bir oğlu vardı. Ancak İphiklos çok genç yaşta iktidarsız olmuştu. Babası oğlunun bu durumunun sebebini öğrenmek ve şifa bulmak için bir kahine gitti. Kahin Melampous iki boğa kurban ederek leşlerini akbabaların yemesi için bir tepeye bıraktı. Çok geçmeden akbabalar leşin başına üşüştüler. Kahin gizlice akbabaların konuşmalarına kulak kabarttı; Phylakos'un bir gün koçları iğdiş ederken kullandığı kanlı bıçağı oğlu İphiklos'un yanına bıraktığından bahsediyorlardı. İphiklos henüz çok küçük bir çocuk olduğundan bu durum karşısında büyük bir korku duymuş ve bıçağı alarak bir meşe ağacının gövdesine sapslamıştı. Meşe ağacı bıçağı kabuklarıyla örterek içine gizlemişti. Eğer bıçak bulunur ve bıçağın pasıyla yapılacak içecek on gün boyunca İphiklos'a içirilirse delikanlı sağlığına kavuşabilecekti. Bu işitilenlerden sonra Phylakos akbabaların sözlerini birebir yerine getirdi. Bıçak bulundu ve pasından yapılan içecek on gün boyunca İphiklos'a içirildi. Bunun sonucunda İphiklos erkekliliğine yeniden kavuştu ve çok geçmeden de bir oğlu oldu (Grimal 1997).

Hamadryadlar ağaç nymphaları olarak bilinirler. Onlar bir ağaçla birlikte doğarlar ve söyleninceye göre o ağacın ölümüyle de ölürlerdi. Ancak yine de Hamadryadların ömürleri oldukça uzun neredeyse on “palmiye ömrüne” eşitti. Bu da dokuz bin yedi yüz yirmi yıla karşılık geliyordu. Kalimakhos bu Nymphalar için “gökyüzünün suyu meşeleri suladığı zaman sevinir, meşeler yapraklarını döktükleri zaman yas tutarlar” diye anlatmaktaydı. Bu ağaç Nymphalarının acımasızca ağaçlara zarar veren insanları ce-

zalandırdıkları bilinmekteydi. Bir gün Roikos adındaki bir kahraman çok yaşlı bir meşe ağacını hizmetkarlarına emir vererek yıkılmaktan son anda kurtarmıştı. Onun sayesinde bu ağaçta yaşayan Hamadryadlar da ölmekten kurtulmuşlardı. Bunun üzerine Nymphalar iyiliği karşısında Roikos’tan kendilerinden bir şey dilemesini istediler. Roikos onlardan iltifat diledi. Nymphalar onun dileğini hemen gerçekleştirdiler; ancak onu sadakatsizliğe karşı uyardılar. Bir arının onu izleyeceğini ve sadakatsizlik yapacak

Edward Burne-Jones,
Ağaca Zincirlenmiş
Prenses, 1866, New
York, Forbes
Koleksiyonu. Eco, U.
Güzelliğin Tarihi,
Doğan Kitap 2006.

olursa kendilerine haber vereceğini söylediler. Bunun üzerinden biraz vakit geçmişti ki Roikos bir gün satranç oynarken arı onu ziyarete geldi. Ancak Roikos arıyı hiç hoş karşılamadı. Arı da onu gözlerinden sokarak kör etti. Belki de arı bunu Roikos'un bir sadakatsizliğini gördüğü için yapmıştı (Grimal 1997).

Dryadlar da tıpkı Hamadryadlar gibi ağaç perileridir. "Drys" Yunanca meşe ağacı anlamına gelir. Tıpkı diğer ağaç nymphaları gibi onlarda bir meşe ağacı ile doğar ve onunla birlikte ölürlerdi. Ancak bazıları ölümsüzdü. Görevleri ağaçları ve ormandaki bitki örtüsünü korumaktır. Bir ağaca zarar verildiğinde Dryadlar büyük bir küskünlük yaşarlardı (Erhat 1984).

Duruidler ise meşe ormanlarında yaşıyor ve kendileri için kutsal değer taşıyan ökse otunu ayinler eşliğinde altın bir orakla meşe ağacının gövdesinden topluyorlardı. Kelt dilinde Duruid "meşe ağacını bulan-bilen" olarak karşılık bulmaktadır (Crow 2006; ayrıca bakınız ökseotu). Meşe ağacı Ari ırkların kutsal ağacıdır. Keltler, Almanlar ve Slavlar geçmişte meşe ağacını tanımlamışlardı. Kutsal ateş için daima meşe ağacı odunları kullanılmıştır. Meşe ağacı Duruid inancında tanrının seçtiği bir ağaç olarak kabul edilir ve bu ağacın gövdesinde bulunan her şeyin cennetten gönderildiğine inanılırdı (Frazer 1992).

MISIR. Kızılderili mitolojisine göre, ilk insanlar olan Aşiviler ve ardından pek çok insan soyu uzun bir yürüyüşün ardından dünyanın orta yerine yerleşmişler. Ancak insanlar henüz tarım yapacak tohumlara sahip değillermiş. Bu sebeple de hayatta kalmakta zorlanıyorlarmış. Bir süre sonra bu insanların yaşadığı topraklara iki büyücü gelmiş. Büyücüler ellerinde insanların çok işine yarayacak tohumları tutuyorlarmış. Ancak bu tohumları insanlara vermek için bir şartları varmış. Büyücüler yaşlı şeften bir erkek ve bir kız çocuğun kendilerine kurban verilmesini istemişler. Yaşlı şef önce bunu kabul etmek istememiş. Ama eğer çocukları vermezse büyücüler yağın yağmurları durduracak böylece insanlık yok olacaktı. Zaten yağmur olmadan tohumlar da bir işe yaramayacaktı. Yaşlı şef üzüntü içinde bir kız ve bir erkek çocuğunu büyücülere vermiş. Büyücüler, Şef'e çocukları geceleyin toprağa gömmesini söylemiş. O gece çocuklar gömülmüş; sonra dört gün dört gece erkek yağmurlar yağmış. Yağmurlar toprağı yumuşatmış ve erkek çocuk mezarından dirilerek ayağı kalkmış. Sonra dört gün dört gece dişi yağmurlar yağmış. Bu kez de kız çocuğı mezardan dirilerek çıkmış. Gece yarısı büyücüler tohumları toprağı dikmişler. Sabahleyin insanları uyandırıp filizlenen mısırları göstermişler. Sonra hep beraber mısırın büyümesini izlemişler. Sonra

büyücüler ilk ürünü insanlara tattırmış. Ancak tattıkları şey insanlara çok acı gelmiş. O zaman büyücüler çakal, baykuş ve kargayı çağırmış. Bu hayvanlar mısırı yemişler ve mısırın acılığı kaybolup tatlılaşmaya başlamış. İnsanlar kendilerine hediye edilen bu yaşam kaynağına çok sevinmişler. Ancak bundan böyle mısır tarlalarını daima bu üç hayvandan korumak zorunda kalmışlar (*Marriott ve Rachlin 2003*).

Kızılderililer eskiden tarım yapmayı bilmiyorlarken erkekler tüm yıl için gerekli besini sağlamak amacıyla yerleşim yerinden çok uzağa avlanmaya giderlermiş. Bazen yanlarında karılarını ve çocuklarını da götürürlermiş. İşte böylece kamp yerinden uzaklara giden bir aile Şayenlerin Domates Deresi dediği bir yerde çadırlarını kurmuşlar. Baba her gün ava çıkıyor anne ve çocuk da onun yolunu gözlüyormuş. Ancak bir gün baba avdan dönmemiş. Annesi ve oğlu günlerce beklemişler ve babanın başına kötü bir şey geldiğini anlamışlar. Dışarıda çok fazla kar yağıyormuş ve çadırdaki yiyecek hiçbir şey kalmamış. Anne yiyecek bir şey bulmak umuduyla dışarı çıkmış. Ancak dışarıda sadece küçük yaban domatesleri bulabilmiş. Onlar da o kadar azmış ki, ancak onları ölmekten kurtarabiliyormuş. Bu şekilde günler geçmiş. Anne her gün çadırdan çıkıp etraftaki tüm çalılarda yaban domatesi arıyormuş. Annenin dışarı çıktığı bir

gün çadırın kapısında şişko bir çocuk belirmiş ve zavallı zayıf çocuğa oyun oynamayı teklif etmiş. Küçük zayıf çocuk sıkıntısını gidecek bir oyun arkadaşı bulduğuna çok sevinmiş. İki çocuk dans edip oynamaya başlamışlar bu arada şişman çocuk sürekli “beni yiyebilirsin” diye şarkı söylüyormuş. Akşam olmaya yakın şişman çocuk yarın yine geleceğini söyleyerek çadırdan ayrılmış. Akşam anne topladığı azıcık domatesle çadıra döndüğünde oğlu ona oyun arkadaşından ve söylediği esrarengiz şarkıdan söz etmiş. Oğlunun anlattıklarına şaşırان anne oğluna bir bıçak vermiş ve birlikte bir plan yapmışlar. Ertesi gün anne çadırdan çıkınca şişman çocuk yine gelmiş ve önceki gün olduğu gibi “beni yiyebilirsin, beni yiyebilirsin” diye şarkı söylemeye başlamış. İşte o anda zayıf çocuk annesiyle yaptığı plana uyarak elinde sakladığı bıçağı şişman çocuğun karnına saplamış. Karnı yarılan şişman çocuktan odayı dolduracak kadar çok mısır tanesi dökülmüş. Şişman çocuk hızla koşarak çadırı terk etmiş. Peşinden de mısır tanelerini dökmeyi sürdürmüş. Anne saklandığı çalının arkasından çıkmış. Ana oğul çadırı dolduran mısır tanelerini tadinca çok beğenmişler. Etrafa saçılan her bir taneyi toplamışlar. Bu mısırlarla karınlarını doyurmuşlar, güç toplamışlar. Kısa süre sonra kamp yerinden onları aramaya çıkan yakınlarıyla buluşmuşlar. Komşuları yetim

anne oğla sahip çıkarak onlara avladıkları hayvanlardan vermişler. Ana- oğul da ellerindeki mısırlardan onlara vermişler. Böylece halk mısırla tanışmış ve bu kıymetli hediye için tanrıya şükür duasında bulunmuşlar (*Marriott ve Rachlin 2003*).

Kızılderili mitolojisiyle mısı-
rın ve bahçeciliğin öğrenilmesiyle
ilgi pek çok mitos vardır. Bunlar-
dan birinde ikiz erkek kardeşler
ve onlarla yaşayan anneanneleri-
nin hikayesi anlatılır. İkizler avcılıkta çok iyilermiş ve her gün yiyecek bulmak için ormana avlanmaya gider, akşam olana yakın yorgun argın o günün yemeğiyle dönerlermiş. Ancak her gün et yemek ve avlanmak onları sıkımsamaya başlamış. İki kardeş silahlarını temizlerken anneanneleri onların yüzündeki mutsuzluğu fark etmiş. Torunlarının derdine üzülen yaşlı kadın onlara akşam çok değişik bir yemek yapacağına dair söz vermiş. O gün av geçmek bilmemiş, ikizler akşama onları bekleyen sürprizi çok merak ediyorlarmış. Akşam olup eve geldiklerinde bu güne kadar hiç duymadıkları muhteşem bir koku onları karşılamış. Yaşlı kadın torunlarının getirdiği geyik etini de tencerenin içine atmış ve kısa süre sonra ikizlerin önüne dumanı tüten mis gibi bir yemek getirmiş. Delikanlılar yemeği tadınca çok beğenmişler ve neşeleri yerine gelmiş. Anneannelerine bu yemeği neyle yaptığını sormuşlar. Yaşlı kadın yemeği

mısırla yaptığını anlatmış. O günü izleyen günlerde her akşam ikizler avdan döndüklerinde anneanneleri onlara yeni bir yemek yapıyormuş. Gençler yemeğin içinde ne olduğunu sorduklarında ise da-
ima mısır cevabını alıyorlarmış. Çünkü anneannelerinin anlattığına göre mısırdan elde edilen tatların sayısı bilinmeyecek kadar çokmuş ve hiçbir ölümlü bu tatların hepsini yiyecek kadar yaşayamazmış. İkizlerin keyfi yerine gelmiş gelmesine ama anneannelerinin her gün pişirecek mısırları nereden bulduğunu da merak etmeye başlamışlar. Bir gün ava gitmek yerine bahçede bir çalılık arkasına gizlice saklanıp yaşlı kadını izlemeye koyulmuşlar. Yaşlı kadın kilere girmiş bir geyik derisi serip üzerine oturmuş ve önüne tahta bir kase koymuş. Sonra da ellerini üzerine sürtmeye başlamış. Yaşlı kadının her yerinden mısır taneleri dökülmüş. Torunları gördükleri karşısında kalakalmışlar. Meğer tadını çok sevdikleri mısır anneannelerinin ta kendisiymiş. Yamyam olmadıklarına göre nasıl olur da anneannelerini yemeleri mümkün olur diye düşünmüşler. Akşam yemek zamanı geldiğinde yaşlı kadın yine mis kokulu tabakları torunlarının önüne koymuş. Ancak iki kardeş suratları asık oturuyor ve yemeğe hiç dokunmuyorlarmış. Yaşlı kadın sırrının çözül-
düğünü anlayınca aniden yere yığılmış. Bu sır bir kimse tarafından öğrenilince yaşlı kadının ölmesi

gerekiyormuş çünkü. Torunları kadının başında gözyaşlarına boğulmuşlar. Yaşlı kadın ölmeden önce onlara birkaç söz söylemiş. Onlara kendisinin sonsuza dek onlarla kalacağını bunun için kendisini bataklığın yanındaki tarlaya gömmelerini söylemiş. Mezarının çevresini iyi çevirmelerini ve buraya kimseyi yaklaştırmamalarını tembihlemiş. Bir yıl sonra mezarın üzerinde bir bitki büyüyeceğini bu bitkinin üstündeki taneleri toplayıp farelerden uzak bir yerde depolamalarını söylemiş. Bundan sonra da ikizlerin kendilerine yakışır birer eş bulmalarını istemiş. Eşlerine sakladıkları taneleri vermelerini ve karılarının bu taneleri gelecek baharda tarlaya ekmelerini istemiş. Bu şekilde sonsuza dek çok rahat bir hayat yaşayacaklarını anlatmış ve ölmüş. Torunları anneannelerinin bu son sözlerini aynen yerine getirmişler. Kısa süre sonra gerçekten de çok büyük bir mısır tarlaları olmuş. Nesiller boyu mısırdan yararlanarak mutlu bir hayat yaşamışlar (*Marriott ve Rachlin 2003*).

Aztek mitolojisinde dört tanrı, yaratma işine ateşten başladılar. Ateşten sonra ikinci olarak güneşi yarattılar ancak güneşi yarım yarattıkları için yeryüzü çok aydınlanamıyordu. Bunun ardından ise ilk insan çiftini yarattılar; Oxomoco ve Cipactonal. Tanrıların arzusu insanların sadece çalışıp üremeleriydi. Kadınlar dokuma yapsın, toprağı eksin biçsin is-

tiyorlardı. Bu sebeple onlara mısır tohumları verdiler. Mısır hastalıklarına şifa olacak, onunla fal ve büyü bakılacaktı (Krickeberg 1998).

Aztek mitolojisinde tanrılar ilk insanları yaratınca onların neyle besleneceğini düşünmeye başladılar. O sırada ortaya çıkan kırmızı bir karınca yiyecek dağının ortasında mısır olduğunu söyledi. O zaman tanrı Quetzalcouatl siyah bir karıncaya dönüştü ve kırmızı karıncayla birlikte yiyecek dağına doğru yola çıktılar. Kırmızı karıncanın yardımıyla mısırı bulan tanrı Quetzalcouatl ilk tanrıların yaşadığı ve ilk insanların yaratıldığı yere Tamouanchan'a getirdi. Tanrılar insanlar bir an önce güçlensinler diye mısır tanelerini ağızlarında çiğneyip insanların dudaklarının üzerine koydular. Bu mitostan dolayı İlk insanlar ve mısır gece göğünde kabul edilen Tamouanchan'da doğduğu için her ikisi de yıldızlarla eş tutulurlardı ve karıncalar mısır bitkisinin sahibi olarak görülürdü

Aztek mitolojisinde tanrıça Xochiquetzal ile Piltzintecutli'nin birleşmesinden mısır tanrısı dünyaya geldi. Mısır tanrısı toprağın altına girdi ve insanlara mısırla beraber çok çeşitli yemişler verdi (Krickeberg 1998; ayrıca bkz. *pa-muk*).

Bir Toltek mitosuna göre, tanrılar toplanıp dünyanın karanlığına bir son vermeye ve güneşin yaratılmasına karar verdiler. Bunun için aralarından bu işi üstlenecek iki kişi aradılar. Önce kimse bu

zor görevi kabul etmeye yanaşmadı. Sonunda deniz salyangozu ülkesinden gelen Tocuciztecal ile şehvet tanrısı Nanauatzin bu görevi üstlendiler. İki tanrı dört günlük günahlarından arınma ibadeti gerçekleştirdikten sonra kutsal tören başladı. Yakılan büyük ateşin başına toplandılar. Tanrılar Tocuciztecal'a atlaması için tezahürat yaptılar; ancak ateşin yakıcı sıcaklığından ürken tanrı geri çekildi. Tanrılar bu sefer de şehvet tanrısı Nanauatzin'e baskı yaptılar ve şehvet tanrısı büyük bir cesaretle ateşe atladı. Onun atladığını gören Tocuciztecal da peşinden atladı. Söylenceye göre, onların ardından bir kartal ve bir jaguar da ateşe atladılar. Bu yüzden kartalın tüylerinin kahverengi olduğu söylenir. Bu törenin ardından tanrılar merak içinde güneşin çıkmasını beklediler. Bir süre sonra güneş doğudan parlak ışıklarıyla göründü. Hiçbir tanrı ona bakamadı çünkü güneş kör edici bir şekilde parlıyordu. Tocuciztecal ise ateşe daha geç atladığı için ay oldu ve ikinci sırada güneşin yanında yerini aldı. Ancak ay ve güneş aynı derecede ışık saçıyorlardı. Tanrılar bunun gereksiz olduğunu düşündüler. Rüzgar tanrı bir tavşanla Tocuciztecal'a yani aya vurdu böylece ay daha az ışık saçmaya başladı. Ay ve güneş gökyüzünde fazla yüksemeden öylece dona kaldılar. Tanrılar bu durumun kötülüğünden şikayet edip insanlarla aynı seviyede yaşamalarının doğru ol-

mayacağını düşündüler. Bunun üzerine tüm tanrılar ölüp güneş hayat vermeye karar verdiler. Rüzgar tanrı sırayla tanrıları kurban etmeye başladı. Ancak sıra ikiz tanrı Xoltil'a geldiğinde korkusundan hıçkırıklara kapılarak, kaçıp mısır tarlasına gizlendi ve tanrılar onu bulmasın diye kendisini mısıra dönüştürdü. Ancak ne var ki, kurban edilmekten yine de kurtulamadı. Sonunda tüm tanrılar kurban edilmiş ancak güneş hâlâ yerinden kıpırdamamıştı. O zaman rüzgar tanrı var gücüyle üfledi ve güneş hareket ederek yoluna devam etti. Ay ise güneş yolunu tamamlayınca kadar kıpırdamadı ve sonra onu takip etti. Bundan böyle güneş ve ay farklı zamanlarda doğmaya başladılar. Böylece günler meydana gelmiş oldu (Krickeberg 1998).

Aztek mitolojisinde yağmur tanrısının dört adet kovanı vardır. Kovalardan birindeki su çok iyidir. Eğer yağan yağmur bu kovanın suyundansa mısırlar hızla büyür ve güzel ürün verir. Diğer kovadaki ise su kötüdür ve yağmur bu kovadan yağarsa mısırları örümcek basar ve ürün kararır. Üçüncü kovanın suyundan yağan yağmur mısırların donmasına dördüncü kovanın yağmuru ise hiç mısır yetişmemesine sebep olur (Krickeberg 1998).

MİSK OTU. Misk otu Aziz John için kutlanan günün arifesinde toplanıldığı zaman sihirli bir etki

gösterirdi. Bu sebeple Avrupa'da bu ota Aziz John otu da denmekteydi. Şeytanı ve kötü güçleri kovduğu inancıyla toplanan misk otları muska şeklinde boyuna veya evlerin kapılarına asılırdı. Hayaletlere karşı da koruduğuna inanılan misk otu ayrıca hastalıklara karşı da şifalıydı. Bu ottan yapılan çelenkler yaz dönümü şenliklerini süslerdi. İnsanlar bu çelenklerin içinden bakınca tüm yıl baş ve göz hastalığından korunduklarına inanırlardı (Frazier 1992).

MOLY OTU. Odysseus'un macera dolu uzun gemi yolculuğunda, İtalya'da olduğu zannedilen Aia adasına yolu düşmüştü. Odysseus adaya çıkar çıkmaz adamlarını başlarına Eurylokhos'u koyarak keşfe gönderdi. Adayı turlayan tayfa ormanın derinliklerini aştıklarında göz alıcı güzellikte bir sarayla karşılaştılar. Sarayda kimlerin yaşadığını görmek ve misafirperverliklerini rica etmek niyetiyle saraya gitmeye karar verdiler. Ancak başlarında bulunan Eurylokhos her ihtimale karşı onlarla gitmeyip uzaktan olup bitenleri gözlemeyi uygun gördü. Adamlar sarayın kapısına geldiklerinde kapı açıldı ve büyük bir incelikle içeri davet edildiler. Sarayda güzel ve alımlı Kirke yaşamaktaydı. Kirke yorgunluk ve açlıktan gözü dönmüş adamlara zengin bir sofraya donattı ve lezzetli içecekler ikram etti. Hallerinden hoşnut karınlarını doyuran adamlar miskince yayıl-

mışlardı ki, Kirke elinde tuttuğu bir değnekle hepsine birer birer dokundu ve dokunduğu adamlar tek tek mizaçlarına uygun bir hayvana dönüştüler. Güzel büyücü, hayvan kılığına soktuğu bu adamları bir ahıra kapattı. Bütün bu olanları gizlice gözetleyen Eurylokhos şaşkınlıkla seyretti ve hiç zaman kaybetmeden geminin olduğu yere koşarak gördüklerini Odysseus'a anlattı. Bunun üzerine Odysseus saraya gidip adamlarını o büyücünün elinden kurtarmaya karar verdi. Ancak bunu nasıl yapacağını ve büyücünün lanetinden nasıl korunacağını bilmiyordu. Sarayın yolunu tutan Odysseus'a yardım elini tanrı Hermes uzattı ve Kirke'nin büyüsünü bozabilmesi için gerekli sırrı verdi. Bu sır sihirli Moly otuydu. Eğer Odysseus yediği ve içtiği şeylerin içine bu ottan atacak olursa ona büyü işlemeyecekti. Büyük bir sevinçle Moly otunu alan Odysseus sarayın kapısına dayandı. Kirke, kahramanı tıpkı adamlarını karşıladığı gibi kibarca karşıladı. Odysseus da hiçbir şey bildiğini belli etmeden içeriye girdi. Kirke hemen misafirine güzel yiyecekler ve hoş kokulu içecekler ikram etti. Odysseus hepsini zevkle kabul etti ancak büyücü kadın görmeden içlerine Hermes'in verdiği moly otundan koymayı da ihmal etmedi. Odysseus'un tüm ikramlardan tattığını gören Kirke keyifli bir gülümsemeyle değneğini eline aldı ve kahramana usulca değdirdi. Ancak

Odysseus'da hiçbir değişiklik olmamıştı. Büyücü şaşkınlık içinde kalmıştı ki, Odysseus belinden kılıcını çıkardı ve adamlarını serbest bırakmadığı takdirde öldürmekle tehdit etti. Bunun üzerine Kirke hemen ahırın kapısını açtı ve büyülediği adamları tekrar eski hallerine döndürdü. Ahırda Kirke'nin büyüleriyle hayvana dönüşmüş başkaları da vardı. Kirke onları da serbest bıraktı ve Odysseus'a pişmanlığını dile getirdi. En sonunda Kirke'nin ısrarlarıyla ikna olan Odysseus, bir süre adamlarıyla beraber sarayda misafir oldu. Kimi yazarlara göre Odysseus burada bir ay kimisine göre ise bir yıl kalmıştı. Hatta bazı anlatılarda Odysseus'un burada kaldığı süre içerisinde Kirke'nin onu büyüleyerek kendisine aşık ettiğinden ve ona bir oğul doğurduğundan bahsedilmekteydi (*Gezgin D. 2007*).

Odysseus mitinde Kirke'nin büyülerine karşı kahramanı koruyan sihirli ot Moly hakkında bir efsane daha vardır. Buna göre; ikinci kuşak tanrıların devlerle olan savaşında Pikoloos adındaki dev saklanmak için Kirke'nin yaşadığı adaya kaçmıştı. Burada tek başına hüküm sürmek isteyen dev Kirke'yi adadan kovmak istedi. Ancak Kirke'nin babası Helios (Güneş), kızını rahat bırakmayan Pikoloos'u öldürdü. Pikoloos'un kanından toprakta bir ot yeşerdi. Bu otun kökü devin kanı gibi siyahı ancak otun görünen kısmı tıpkı güneş gibi beyazdı (*Grimal 1997*).

MUZ. Bir Endonezya mitosuna göre bir zamanlar yer ve gök birbirine çok yakinken Tanrı, yaratılmış ilk çift armağanlarını yukardan aşağıya sarkıttığı bir ipe gönderiyormuş. Bir gün tanrı ipe bir taş bağlayıp sarkıtmış. Ancak insanlar taşı bir şeye benzetememiş ve bu armağanı kabul etmemişler. İkinci sefere Tanrı ipe bir muz bağlayıp aşağıya sarkıtmış. İnsanlar muzı görünce hemen uzanıp ipten almışlar ve bu hediyeye çok mutlu olmuşlar. Bunu gören tanrı insanlara seslenmiş ve onlara yaşam sürelerinin kabul ettikleri meyveninki ile aynı olacağını söylemiş. İlk çift eğer bir şeye benzetemedikleri taşı kabul etmiş olsalarmış tüm insanlar taşın ömrü gibi sonsuz bir yaşama sahip olacakmış (*Eliade 2003a*).

MÜRRÜSAFİ AĞACI. Bir zamanlar Suriye'de Theias adında bir kral hüküm sürüyordu. Kralın Smyrna adında güzeller güzeli bir kızı vardı. Smyrna'nın annesi gittiği her yerde, gördüğü herkese kızının, tanrıça Aphrodite'den bile daha güzel olduğunu söylüyordu. Kadının bu sözlerine çok öfkeleyen Aphrodite duyduğu kıskançlık yüzünden Smyrna'nın başına büyük bir bela açmayı planladı ve genç kızın içine kendi öz babasına karşı duyacağı bir arzu koydu. Bunun üzerine Smyrna babasını uzun uğraşlar sonunda kandırdı ve onunla tam on iki gece boyunca birlikte oldu. Ancak on ikinci gece babası olanları anladı ve bi-

çağını kaptığı gibi kızını kovalamaya başladı. Kral başına gelen bu şeyden dehşete kapılmış, kızını öldürerek utancını temizlemek istiyordu. Ölümünden kaçan Smyrna çareyi tanrılara yalvarmakta buldu ve sonunda tanrılar aslında masum olan bu kıza acıdılar ve onu bir Mürrüsafi ağacına dönüştürdüler. Aylar sonra garip bir şey oldu ve ağacın kabuğu yarılarak içinden bir bebek çıktı. Bu bebeği Aphrodite gördü ve çok beğendi. Güzel bebeğe Adonis adı verildi. Aphrodite, Adonis'i yeraltına götürdü ve onu Persephone'ye emanet etti. Ondan bebeği kendisi için büyütmesini istedi. Çok sonra Aphrodite, Adonis'i almaya geldiğinde Persephone çocuğa

bağlandığından onu vermek istemedi. Bunun üzerine iki tanrıça kavgaya tutuştu. Kavgaya Zeus hakemlik yaparak son verdi. Uzlaşmacı bir karar alındı. Böylece Adonis yılın dört ayını Persephone'yle, dört ayını Aphrodite'yle, diğer dört ayı ise nerede isterse orada geçirecekti. Adonis yılın üçte birini yeraltında Persephone'yle geçirirken kalan üçte ikisinin tamamını Aphrodite ile geçirmeyi tercih ediyordu. Adonis'in bu periyodu bitkilerin filizlenip, boy verişiyile özdeşleştirilmektedir. Ağaç kovuğundan doğan bu kahraman, mevsimler ve bitkiler arasındaki bağın önemli bir sembolüdür (*Grimal 1997*).

n

NANE. Yeraltında ölümler ülkesinin tanrısı Hades'in, Menthe adında bir Nympha sevgilisi bulunuyordu. Ancak Hades'in karısı Persephone bu ilişkiyi sezdği için Menthe'yi her fırsatta incitiyor, genç Nymphaya sıkıntı çektiyordu. Hades sonunda sevgilisinin incinmesine dayanamayarak onu korumak için nane (Mintha) bitkisine dönüştürdü. (Grimal 1997). Bu yüzden nane güzel nymphanın adını ve kokusunu taşımaktadır.

NAR. Grekçede nar Side olarak adlandırılır. Yunan mitolojisinde Side adında birçok kadın kahraman yer almaktadır. Bunlardan biri Fenike'de bulunan Sidon şehrine adını vermişti. Bir diğer Side ise Anadolu'da Pamhylia'daki Side şehrine adını vermiştir. Diğer bir Side, tanrıça Aphrodite'yle güzellik konusunda boy ölçüştüğü için Tanrıça onu cehenneme atarak cezalandırmıştı. Bunlardan başka genç bir kız olan Side'nin hikayesi tam da isminin anlamını açıklar niteliktedir. Bu mitte geçen Side adındaki kız babası tara-

findan eziyet edilen zavallı bir kızıdır. Babasının kötü emellerinden bıkip usanan Side, annesinin mezarı üzerinde kendi canına kıydı. Tanrılar Side'nin toprağa akan kanından nar ağacı çıkardılar. Kötü babasını ise çaylak kuşuna dönüştürerek cezalandırdılar. Bundan böyle çaylak kuşu hiçbir zaman nar ağacına yaklaşmaz ve üzerine konamaz olmuştur (Gezgin D. 2007).

Nar, Yunan mitolojisinde tanrıça Hera'ya adanmıştır. Ancak Persephone'nin ölümler ülkesine kaçırılması mitinde de nar önemli bir semboldür. Ölümler ülkesinin tanrısı Hades, Persephone'ye aşık olmuştur ve onu bir gün gizlice yer altına kaçırmıştır. Kızının kaybolması tanrıça Demeter'i büyük bir yasa boğar. Demeter'in tüm işlerden elini çekmesi doğa için çok olumsuz bir sonuç doğurur. Çünkü Demeter ekinlerin tanrıçasıdır. Onun küsmesi aynı zamanda toprağın küsmesi anlamına gelir. Ekinler boy atmaz, tarlalar ürün vermez olunca durum Olympos'taki tüm tanrıların başta da

Zeus'un harekete geçmesine sebep olur. Zeus, Hades'le görüşerek Persephone'yi bırakmasını ister. Ancak Persephone'nin ölüler ülkesinden temelli geri dönmesi artık imkansızdır. Çünkü Persephone ölüler ülkesinde bir nar yemiştir. Oraya giden bir kişi eğer bir şey yiyecek olursa sonsuza dek orada kalmaya mahkum olur. Persephone de Hades'in kendisini ayartması sonucu narı yemiş ve orada kalmaya mahkum olmuştur. Ancak toprağın kıtlıkla yüze gelmesi durumunda tanrılar bir uzlaşma yolu düşünürler ve sonunda Hades'i buna ikna ederler. Bundan böyle Persephone yılın üçte birini ölüler ülkesinde Hades'le beraber geçirir ancak üçte ikisinde yeryüzüne çıkar. Böylece Demeter kızına kavuşur ve küskünlüğü son bulur. Toprak da yeniden canlanır, ekinler tarlalarda filizlenirler. Ancak zamanı gelip de Persephone yeralına ineceği zaman Demeter'i yine bir hüznün alır. İşte bu zamanlar yeryüzünde kış yaşanır. Demeter'in kızına kavuştuğu mutlu günlerde ise doğa uyanır ve ilkbahar yaşanır (*Gezgin D. 2007*).

Phrygia sınırlarında yer alan Agdos'ta taştan bir Kybele'ye tapılırdı. Zeus Kybele'ye aşık olmuş ve onunla birleşmek için her yolu denediyse de başarılı olamamıştı. Duyduğu şehvetten dolayı fıskıran tohumlarını etraftaki bir kayaya serpiştirdi. Bu kayanın Zeus'un tohumlarıyla döllenmesi

sonucu Agdisitis adındaki hermafrodit varlık dünyaya geldi. Dionysos, bir gün Agdisitis'i şarap içirip sarhoş ettikten sonra hayalarını keserek hadım etti. Agdisitis'in hayalarından akan kandan bir nar ağacı çıktı. Bu ağacın meyveleri göz alıcı güzellikeydi. İrmak tanrı Saggarios'un kızı Nana, ağaçtan bir nar kopardı ve bu meyveyi göğsüne koydu. Böylece Nana, Attis'e hamile kalmıştı. Nana'nın doğurunca hemen terk ettiği çocuk çok güzeldi. Ona ilk bakınca görülen insanüstü bir kumsuzluktu. Bu yüzden onu bulanlar adını "yakışıklı" anlamına gelen Attis koydular. Agdisitis bu delikanlıyı görür görmez ona karşı şiddetli duygular beslemeye başladı. Ne de olsa aralarında do laylı bir kan bağı vardı. Ancak Attis'in kral Midas'ın kızıyla evlenecek olması her şeyi karıştırdı. Düğün sırasında Agdisitis, Attis'e göründü ve o anda Attis garip bir şekilde aklını kaçırdı. Bir çam ağacının yanına koşarak herkesin önünde erkeklik organını kesti. Sonunda da kan kaybından öldü. Kanları ise toprağı suladı ve buradan Attis'in güzelliğini anımsatan menekşeler çıktı (*bkz. menekşe, badem ve çam ağacı; Grimal 1997*).

Anadolu'da anlatılan bir masalda aynı kaderi paylaşan iki aile vardır. İki ailenin de çocukları olmuyordu. O bölgede kutsallığına inanılan murat suyunu giderek çocukları olması için dilekte bulu-

nurlar. Onlar bu dileği dilerken suyun yüzeyinde bir nar belirir. Narı alırlar ve bölerek tanelerini yerler. Aradan dokuz ay geçer; her iki ailede birer çocuk sahibi olur; üstelik aynı anda. Ailelerden birinin Asman adında bir oğulları diğer ailenin ise Zeycan adında bir kızları olur. Asman ve Zeycan aynı narın tanelerinden doğmuş sayılırlar. Bu yüzden kader birliğiyle bağlanırlar ve sonsuza dek birbirlerinden hiç ayrılmazlar (Hançerlioğlu 1993).

NARTEKS. Narteks, zambakgillerdendir. Anadolu topraklarında yaygın olan bu bitkiye mitoslarda da rastlanır. Yunan mitolojisinde insanların en büyük yardımcısı olan Prometheus'dur. O bir kurban töreninde kesilen sığırı iki parçaya böldü. Bir tarafa hayvanın etlerini işkembeyle sararak ayırdı, diğer tarafa ise kurbanın etlerinden ayrılmış kemiklerini iç yağına sararak gizledi. Sonra da Zeus'a bir payı seçmesini söyledi. Anlaşmaya göre Zeus kendi payını seçecek kalan pay ise insanlara verilecekti. Zeus iç yağlarından oluşan payı seçti. Prometheus'un kurnazlığı işe yaradı. Tüm etler insanların olmuştur. Ancak Zeus iç yağının içinden çıkan kuru kemikleri görünce kandırıldığını anladı ve buna sebep olan insanları lanetleyerek ateşi onlardan aldı. İnsanlar kazandıkları eti pişiremediler. Ancak Prometheus yine insanların yardımına koştu. Gizlice

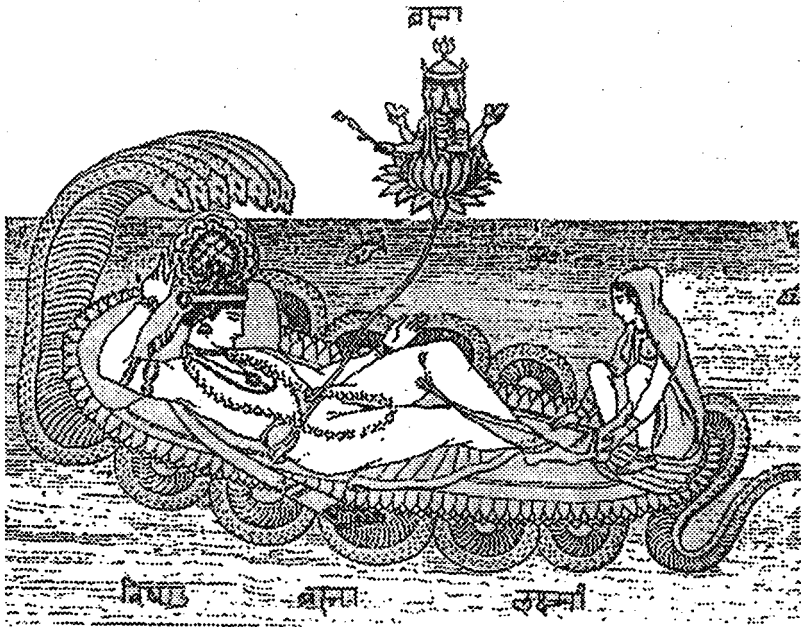
Hephaistos'un demirci ocağına girdi ve elindeki Narteks dalını tutuşturarak bu yolla ateşi insanlara geri getirdi (Grimal 1997; Hançerlioğlu 1993).

NERGİS. Yunan mitolojisinin kendini beğenmiş kahramanı Narkissos tanrı Kephisos ve nympha Liriope'nin oğlu olarak dünyaya gelmişti. O günlerde kahin Teiresias, Narkissos'un kendi yüzünü hiç görmediği takdirde çok uzun yaşayacağını söylemişti. Narkissos bir delikanlı olduğunda onu gören tüm nymphalar yakışıklılığından etkilenip aşık oluyorlardı. Ancak Narkissos kendisine aşık olanlarla alay ediyor, hiç birine karşılık vermiyordu. Zaten bu genç kahraman aşka inanmıyordu ve aşk için düşülen durumları anlamsız buluyordu. Bir gün nympha Ekho, Narkissos'u görür görmez aşık oldu. Ancak tıpkı diğerleri gibi oda aşkına karşılık alamadı. Bu acı onu her geçen gün mahvediyor, kendisini kapatarak hiçbir yere çıkmıyordu. Aşkı yüzünden her geçen gün eriyip mumla dönen acılı nympha sonunda tamamen eridi ve geriye sadece inilti halindeki sesi kaldı. Bu durum artık tüm nymphaların sabrını taşırmıştı, hepsi toplanıp öç tanrıçası Nemesis'ten intikamlarının alınmasını dilediler. Nemesis kızlara hak verdi ve hemen bir plan yaptı. O gün Narkissos ava çıkmıştı ve çok yorulup bir pınara başına geldi. Su içmek için pınara

eğildiğinde durgun suda kendi aksini gördü. Bu gördüğü çok güzel bir delikanlıydı. Belki de dünyada bundan daha güzel bir yüz yoktu. Narkissos bu yüze aşık oldu ve ona bakmaktan kendini alamadı. Sonunda da sudaki aksine baka baka öldü. Onun öldüğü yerde bir çiçek çıktı. Bu çiçeğe onun adı narkissos (nergis) verildi (*Grimal 1997*).

NİLÜFER. Latince adı Nymphaea olan Nilüfer çiçeği bataklık-larda açan ve daima yapraklarını temiz tutan nadide bir çiçektir.

Nilüfer çiçeğinin bir diğer adı da Lotus'dur. (bkz. Lotus maddesi) Mitolojide önemli bir sembol olan Nilüfer, Latince adından da anlaşılabilirliği gibi aynı zamanda Nymphaların çiçeği olarak bilinir. Nilüfer suda yetişir. Su birçok kültürde yaşam demektir. Su hayat verendir. İşte bu yüzden yakınlarında büyük nehirlerin ve sulak alanların olduğu kültürlerde nilüfer çiçeği farklı bir değer taşımaktadır. Bu kültürlerin başında adından da anlaşıldığı üzere "iki nehir arasında" yer alan Mezopotamya, kutsal Ganj nehrinin sula-

Yılan Ananta üzerinde Lakshmi ile birlikte Tanrı Vişnu ve onun göbeğindeki nilüfer çiçeğinden çıkan Brahma. Georges I. Hint Uygarlığında Sayısal Simgeler Sözlüğü. Rakamların Evrensel Tarihi IV (çev. Kurtuluş Dinçer). Tübitak, 1998.

rıyla hayat bulan Hindistan ve tabii ki Nil'in doyurduğu Mısır yer almaktadır.

Başlangıçta boşluk vardı. Ne evren ne de varlık yaratılmıştı. Sonra kozmik sularda güneş gibi ışıldayan, bin yapraklı, altından dev bir nilüfer açtı. Bu kozmik nilüfer evrenin rahim ağzıydı. O ilkel yaratıcı güçtü. Hindu inancında su dışıdır ve doğurgandır. Kozmik nilüfer suların üreme organıdır ve yeryüzü tanrıçası olarak kişileştirilir. Nilüfer tanrıçasının sağlık, yaşam, bolluk ve bereket sağladığına inanılır. Tanrı Vişnu'nun müstakbel eşi olan Nilüfer tanrıçası tanrının ayaklarının dibinde oturur ve daima bir nilüferin üzerinde tasvir edilir. Nilüfer tanrıçası sanat eserlerinde de altından yapılır. Çünkü o altın kadar ışıltılı ve paha biçilmezdir.

Hint Budist inancında da ilahi özün sırrı, kutsal bilgisi kozmik nilüferde saklıdır. Nilüfer tanrıçası Budist inancında beyaz fil ile bütünleştirilir. "Samanyolu Okyanusu Çalkantısı" mitinde evrenin sütünden ilk doğanlar arasında Nilüfer tanrıçası ve süt beyaz fil Airavata vardır. Beyaz file saygı duyulması durumunda Nilüfer tanrıçası Şri-Lakşmi, insanlığı bolluk ve bereketle ödüllendirecektir (*Zimmer 2004; Gezgin, D. 2007*).

Asya'nın kutsal simgelerinden birisi olan nilüfer, saflığı simgeler. Nilüfer rengine, taç yapraklarının ve tomurcuklarının sayısına göre çok çeşitli simgelere dönüşmektedir. Hint aritmetiğinde çok büyük sayıların karşılığı olarak nilüfer kullanılmıştır (*Georges 1998*).

Ö

ÖKSE OTU . Mitolojide hazinelerin kapısını açan meşhur “altın dal”ın ökseotu olduğu düşünülmektedir.

Kelt dininde ağaç büyük önem taşırdı. İnanişâ göre kökleri yeraltına uzanan ve gövdesi göğe yükselen bir ağaç yeraltı dünyasıyla göksel dünya arasındaki bağı oluştururdu. Sihre dayalı bir din olan Druidlik’de ökse otu kutsal bir değer taşıyordu. Ökse otundan her derde çare olduğuna inandıkları bir ilaç yapıyorlardı. Bu otu kutsallığına inandıkları meşe ağacının gövdesinden topluyorlardı. Ökse otunun bu kutsal ağacın ruhunu taşıdığına inanıyorlardı. Ökse otuna “meşe suyu” adını veriyorlardı (Hançerlioğlu 1993; ayrıca bakınız meşe ağacı). Ökseotu meşenin yaşayan ruhunun göstergesiydi. Kışın tüm yapraklarını döken meşe ağacının üzerinde yemyeşil duran ökse otu onun canlılığını simgeliyordu. Bu haliyle uyurken kıpırtısız yatan bir insanın atan kalbine benzetiliyordu. Meşe ağacı üzerine ökseotu olduğu sürece yaşardı. Ökseotunun

ağaçtan alınmasıyla meşe ağacı da yaşamını sonlandırırdı (Frazer 1992).

Kelt yaz dönümü şenliğinde çok nadir rastlanan kutsal ve sihirli Ökseotu düzenlenen özel bir ayinle toplanırdı. Ağacın altına iki adet beyaz boğa getirilir; tanrıya dualarda bulunulur ve sonrasında rahip ağaca tırmanır ve beyaz bir kumaşla ökse otunu tutarak altın bir orakla keserdi. Ökse otunun altın dışında başka bir şeyle kesilmesi kabul görmezdi. Çünkü ökseotu ancak kendisi gibi değerli bir madenle ağaçtan ayrılabilirdi. Toplanan ökse otundan yapılan ilaçlar kısır hayvanlara içirilirdi. Böylece doğurganlıklarını geri kazanırlardı. Ayrıca ökse otu ilacı zehirlenmeye karşı koruyucu ve iyileştirici etkiye sahipti (Frazer 1992).

İskandinav mitolojisinin iyi tanrısı olarak bilinen Balder yaşamını yerle gök arasında geçirirdi. Tanrılar pek çok konuyu Balder’e danışırdı. Onun adaletli ve merhametli yapısı tüm tanrılar tarafından sevilmesine sebep olmuştu. An-

cak Balder zaman zaman ölümü hakkında düşler görüyordu. Bu onda ve tüm tanrılarda kaygıya sebep oluyordu. Böylece tanrılar toplanıp Balder'i korumak üzere bir karar aldılar. Tanrıça Frigg doğadaki tüm bitkilerden, hayvanlardan, madenlerden, taşlardan, sudan ve hastalıklardan Balder'i incitmemeleri üzerine söz aldı. Böylece Balder bir nevi ölümsüz kabul edilmişti. Artık tanrılar çok mutluydu. Balder'i karşılarna alıp üzerine doğru atış denemeleri yapıyor ya da çeşitli cisimlerle bedenini kesmeye çalışıyorlardı. Bunların hiçbirinin Balder'e zarar vermediğini görünce çok eğleniyorlardı. Ancak şeytan Loki Balder'in bu denli saygı görmesini ve ölümsüz olmasını hazmedemiyordu. Bu işin sırrını çözmek için yaşlı bir kadın kılığına girerek tanrıça Frigg'e gitti. Tanrıçaya nasıl olup da Balder'in hiçbir şeyden zarar görmediğini sordu. Tanrıça ona doğadaki her şeyin bu uğurda yemin ettiğini anlattı. Loki kurnazlıkla yemin etmemiş bir şey olup olmadığını sordu. Frigg bir

tek ökseotunun yemin etmediğini ama zaten bu otun son derece zararsız olduğunu söyledi. Aradığı bilgiyi alan Loki vakit kaybetmeden ökseotunu kopardı. Loki ökseotunu Balder'in kardeşi olan ve gözleri görmeyen Hödur'a verdi. Onu kandırarak tıpkı diğer tanrılar gibi şaka yapmak için Balder'e bu otu fırlatmasını söyledi. Hödur Balder'e bir şey olmayacağını zannettiğinden Loki'nin yön göstermesiyle Balder'e ökse otunu fırlattı. Ökseotu Balder'e çarptı ve gövdesini keserek ikiye böldü. Balder'in cansız vücudu toprağa serildi. Tüm tanrılar acı içinde feriat ettiler. Çok büyük üzüntü içinde Balder'in cesedini gemisi Ringhorn'un üzerine yatırdılar. Balder'in karısı Nanna acıya dayanamayarak patladı. Nanna'yı da Balder'in yanına yatırdılar ve ateşe verdiler (Frazer 1992; Sturluson 1964).

İskandinav kültüründe bir erkeğin ökseotunun dalının altında herhangi bir kızı öpmesi serbestti (Fiske 2002).

P

PALMIYE. Dum palmiyesi, özellikle Sudan'da kırsal kesim halkının inanışlarında önemli bir yere sahiptir. Tayyib Salih'in "Vad Hamid'in Dum Ağacı" adlı hikayesinde bu ağaca atfedilen önem çok güzel bir dille aktarılmıştır. Bu hikayede kişilerin gördüğü rüyalardan söz edilir. Rüya'da bir kişi kendisini çölde yürürken görür. Çok acıkmış ve çok susamış olduğundan yürümekte güçlük çekiyordur. Ancak zorlukla aştığı tepenin doruk noktasına vardığında karşısındaki vadide geniş bir dum ormanı görmüş ve bu dum ormanının ortasında diğer ağaçlardan çok daha büyük bir dum ağacı tüm heybetiyle dikkat çekiyormuş. Adam, Vad Hamid'in dum ağacının altına vardığında orada süt dolu bir kap bulmuş ve susuzluğunu doyasıya gidermiş. O ne kadar içerse içsin kaptaki süt hiç azalmıyormuş. Bu rüyayı dinleyen kişi bunu, rüyayı gören arkadaşını zorlu bir sürecin ardından çok büyük bir sevinç beklediğine yormuş. "Vad Hamid'in Dum Ağacı" hikayesi bu-

nun gibi dum ağacı rüyalarını aktarmaktadır. Öyle ki kadın, yaşlı, genç hemen herkesin rüyasına Vad Hamid'in dum ağacı mutlaka bir kez bile olsa görünmüştür. İnsanlar bunu gizemli şeylere yorarlarmış. Bu yüzden dilekleri gerçekleşsin diye Vad Hamid'in dum ağacına adaklar adarlarmış. Dum palmiyesinin Eski Mısır'da da önemli bir yeri olduğu düşünülmektedir. Bunun en güçlü delili ölülerin dum meyveleriyle gömülüyor olmasıdır (*Schimmel 2005*).

Marco Polo'nun kayıtlarında geçen bir hikayede Kubilay Han, efsanevi Anka kuşunun tüyünün bulunup, kendisine getirilmesini istemiş. Bunun üzerine tüm dünyada bu kuş aranmış ancak bulunamayınca Kubilay Han'a Anka kuşunun tüyü diye özel bir palmyenin yaprağı götürülmüş (Ana Britannica). Buna bir açıklama oluşturur mu bilinmez ancak Latince'de anka kuşunun ismi Phoeniks olarak geçer. Yunan mitolojisinde de bu efsanevi kuştan Phoeniks adıyla bahsedilir. Ayrıca Yunanca'da Phoinikas, palmye ağa-

cı anlamına da gelir. Bu yakın ilişki anka kuşunun kökeninin Mısır dolaylarında aranmasına sebep olmuştur (Gezgin D. 2007).

Bazı kabilelerde erkeklik organını nazardan korumak amacıyla bir çeşit kılıf giydirilirdi. Melanezya, Güney Amerika, Sudan yerlileri arasında kullanımı yaygın olan bu kılıf genellikle palmiye yapraklarından yapılırdı (Hançerlioğlu 1993).

Borneo Dyakları palmiye ağacını kader ağacı olarak görürlerdi. Palmiye ağacının yeşerip, yükselmesi, ağacı diken kişinin yazgısının iyi olacağına işaretti. Ancak palmiye kuruyup, solarsa o zaman kişiyi şanssızlıklar bekliyor demektir (Frazer 1992).

PAMUK. Aztek mitolojisinde mısır tanrısı toprağın altına girdi ve tanrının saçlarından pamuk, gözlelerinden Meksika'da çok sevilen bir bitki, burnundan Chian adında bir bitki, parmaklarından yer elması, tırnaklarından ise iri cins mısırlar oldu. Toprağın yüzüne çıkan bu bitkileri insanlar topladılar ve kendilerine bu nimetleri gönderen mısır tanrısına büyük şükran duyular (Krickeberg 1998; ayrıca bkz.mısır).

Aztek mitolojisinde adı geçen sazlıklar ülkesi Tollan, gece gündünde yer alıyordu ve ilk insanlar burada yaratılmışlardı. Bu ülkede her üründen bolca yetişiyordu. Ayrıca Tollan'da yetişen pamuklar rengarenkti. Neredeyse her

renk pamuk vardı. Bu yüzden boyanmalarına gerek kalmıyordu (Krickeberg 1998).

PATATES. Yeni Zelanda'da yaşayan Maori'lerin mitolojik kahramanı Rongo-Maui patatesi tanrılardan çalarak insanlara vermişti. Rongo-Maui'nin gökyüzünde ikamet eden kardeşi Whanau patatesi sadece kendisi için saklıyordu. Maui gökyüzüne gizlice çıkarak kardeşinin sakladığı patatesi çaldı ve bu patatesle karısını döledi. Bir süre sonra kadın suyun akıntısına doğum yaptı. Bu suyun suladığı araziler boylu boyunca patates tarlasına dönüştü. Böylece Maui sayesinde patates insanların da yararlanabileceği önemli bir besin oldu (Hançerlioğlu 1993).

Tarım kültürlerinin pek çoğunda tahıl-ruhu inancı yaygındır. Patatesin içinde tahıl-ruhu taşıdığına dair inançtan ötürü Litvanya'da taze patates yerken sofrada oturan herkes birbirinin saçını çekerti. Böylece patatesin içindeki ruhun yiyen kişiye zarar vermesinin önüne geçileceğine inanılırdı. Suttherlandshire'da ise taze patatesler toplandığında ailenin tüm üyelerinin ondan yemesi şart olurdu. Eğer bir kişi bile bu patatesten tatmayacak olursa patatesin içindeki ruh gücenir ve böylece o yılın ürünü dayanıksız olurdu (Frazer 1992).

Kızılderili mitolojisinde yer alan bir mitosta güneş yeryüzünü seyre daldığı bir gün nehirde yü-

zen bir kız gördü. Kız insanların belki de en güzeliydi. Güneş onu çok beğendi ve aşık oldu. Bu kıza bir an önce yakın olmak isteyen güneş onu suyun içinden emerek göklere yanı başına aldı. İşte güneş ve karısının tanışmaları böyle gerçekleşmişti. O günden sonra insan soyundan olma karısı ile güneş gökyüzündeki huzurlu evlerinde çok mutlu bir çift olmuşlardı. Onların yaşadığı yerden yeryüzü görünmüyordu. Çünkü yeryüzünün mavi tavanı onların yaşadığı yerin mavi tabanıydı. Güneş ve karısının mutlulukları ailelerine katılan bir erkek çocuğuyla daha da arttı. Güneş her sabah gecedan kalma bulutlarla yüzünü yıkar sonra da karısı ve oğluyla neşe içinde kahvaltı yapardı. Kahvaltıdan sonra ise ailesini doyurmak için ava giderdi. İşte böyle bir günde karısı o gün dışarı çıkacağını ve kışa kurutmak için yaban patatesi toplayacağını söylemişti. Güneş bunu duyunca karısını sıkı sıkıya tembihlemiş; asla ama asla üstü yaban sığın tarafından ısırılmış bir patatese dokunmamasını, böyle bir patatese dokunmanın başlarına büyük bir felaket getireceğini söylemişti. Kadın kocasının uyarılarını dinledikten sonra oğlunu da yanına alıp tüm gün çuvalını dolduruncaya kadar yaban patatesi topladı. Güneş akşam eve avladığı ceylan ile geldi. Ailece çok mutlu oldular. Karınları doydu. Ertesi gün güneş evden çıkarken karısı yine yaban patatesi toplama

maya gideceğini söyledi. Güneş tedirgin oldu ve karısını bir kez daha yaban sığırının ısıracağı patateslere karşı uyardı. O gün de böyle geçti. Üçüncü gün kadın yine yaban patatesi toplamaya gitti. Çok mutluydu çünkü tüm kış hem ailesine hem de misafirlere yetecek kadar patatesleri olmuştu. Kadın o gün çuvalını tam doldurmadı; ancak eve dönmeye karar vermişken yolun kenarında üzeri ısırılmışa benzeyen bir patates gördü. Patates öyle büyüktü ki onu kökünden çıkarmayı başarırca çuvalını ağzına kadar doldurmuş olacaktı. Kadının aklına kocasının uyarıları geldi ama kendi kendine bunların Güneş'in kuruntusu olduğunu düşünerek yine de bu kocaman patatesi sökmeye karar verdi. Büyük uğraşlarla patatesi söktü. Kadının kocaman kökü topraktan koparmasıyla mavi tabanda küçük bir yırtık oluştu. Bu yırtıktan aşağıdaki dünya görünüyordu. Kadın dünyayı gördü, insanları hatta nehirde yıkanan kadınları bile gördü. Sonra onların neşe içindeki oyunlarını hasretle seyre daldı. Kadınların güzel elbiselerine gıptayla bakıyordu. O böylece dünyayı seyre dalınca vakit hızla akşam oldu. Çok sonra kendine gelip oğlunu kucaklayıp kocasından önce eve yetişmeyi başardı. O gün ve onu takip eden diğer günlerde kadın kocasından ısrarla yaban sığın avlamasını istedi. Bunu yaparken de kocasının şüpheini çekmemeye dikkat etti. Güneşin

getirdiği yaban sığırının yünlerinden gizlice sağlam bir organ ördü. Bir sabah güneş yine avlanmak için evden çıktığında kadın da oğlunu kucaklayıp deliğin başına koştu. Urganın bir kısmını kendi beline bir kısmını da oğlunun beline bağlayıp aşağıya bırakıverdi. Ancak organla oğlunu ve kendini bağlamak için düğüm atınca urganın boyu epeyce kıaldı. Bu yüzden kadının ayakları yere basmak şöyle dursun havada sallanmaya başladı. Çocuk korku içinde ağlıyor; kadınsa çaresizce havada sallanıyordu. Akşam olduğunda güneş evde karısını ve çocuğunu bulamayınca telaş içinde ormanda onları aramaya koyuldu ve kısa sürede oğlunun ağlama seslerini duyup deliğin yanına vardı. O an karısının uyarılarına karşı geldiğini ve oğlunu da alıp kendisinden kaçma planı kurduğunu anladı. Bu ihanet güneşin gururuna dokunmuştu. Hemen yanı başındaki söğütten bir dal koparıp üzerine deri sürerek bir çember yaptı. Çembere oğluna dokunmadan karısının üzerine doğru gitmesini emretti ve çemberi aşağıya doğru fırlattı. Çember Güneş'in emrine uyarak oğlanın üzerinden dokunmadan atladı ve kadına çarparak onu öldürdü. İşte böylece güneş ve ailesinin mutlu hayatları bir acı ile son buldu (*Marriott ve Rachlin 2003*).

PELİN OTU. Pelin şifalı bir ilaç olarak bilinmektedir. Özellikle de

bakire ilacı olarak bilinir. Bu sebeptendir ki, pelin bakire tanrıçası Artemis'in bitkisi olarak tanınır. Tanrıça bu bitkiye adını vermiştir; pelin otunun orijinal ismi Artemissia Absinthium'dur. Pelin tıpkı ay gibi kadının periyodik düzenini kontrol altında tutar. Kadınlara her türlü düzensizliğinde başvurulan şifalı bir bitkidir (*MacKenzie 1996*).

PIRASA. Pırasa Galler'in ulusal sembolüdür. Galler mitolojisine göre Galler'in koruyucusu olan St. David bir savaş sırasında askerleri birbirini tanısan ve düşman zannedip zarar vermesinler diye miğferlerinin tepesine pırasa koydurmuş. Bu sayede Galli askerler düşmanı kolayca ayırt edip savaşı kazanmışlar. Galli askerler, aziz David'e şükranlarını iletip, zaferlerine yol açan pırasayı kutsal kabul etmişlerdir (*mythencyclopedia 2007*).

PIRİNÇ. Japon yerli dini olan Şintoizm çok tanrıcılığa dayalı bir inançtır. Bu inançta ruh tapımı temel alınır. Tanrılar da doğa varlıkları olarak tasvir edilirler. Şintoizmin tanrılarında birisi İnari adındaki Pirinç tanrıçasıdır. Tanrıça İnari insanlarla iletişim kurmak amacıyla haberci tilkilerini kullanır. İnari bir tarım tanrıçasıdır. Dolayısıyla bolluk ve bereketin simgesidir. Japon kültüründe pirinç büyük önem taşımaktadır. Japonya'nın en önemli besin kaynağı

olan pirincin ekimi sırasında tanrı-
ça İnari'den bereket istenir. Pirinç
ekiminin yapıldığı topraklarda
özellikle de Kyoto bölgesinde
İnari tapınımı oldukça yaygındır
(Opler ve Hashima 1946).

Budha inzivaya çekildiği gün-
lerde nefesine hakim olmuş, bedene
büyük acılar çekirmiş, gün
içinde sadece tek bir darı tanesiy-
le ayakta kalmak için direnmıştır.
O günlerde dinine bağlı bir kadın
ona iyilikle yaklaşıp bir kase pi-
rinç lapası uzatınca, Budha bu iyi
kalpli kadını geri çevirmemiş ve
pirinç lapasını kabul etmişti. İşte
onun bu davranışı beş müridiyle
yollarının ayrılmasına yol açmıştı
(Eliade 2003b).

PORTAKAL AĞACI. Japon-
ya'da yüz kırk bir yıl hüküm sür-
müş bir kral olan efsanevi Sui-nin
bir gün büyük bir kahraman olan

Tajima-mori'yi yanına çağırır ve
ondan "Ebedi Hoş Kokulu Ağacı"
bulmasını ve bu kutsal ağacın
meyvesini kendisine getirmesini
ister. Tajima-mori hemen yola çı-
kar ve bir zaman sonra arayışının
sonuna gelerek "Ebedi Hoş Ko-
kulu Ağacı" bulur. Ağacın meyve-
sinden kopartarak ülkesine döner.
Ancak kutsal kral Sui-nin ölmüş-
tür. Taji-mori elindeki meyveyi
ikiye böler. Bir parçasını Büyük
İmparatoriçeye sunar kalan par-
çayı ise kutsal kralın mezarına gö-
türür. Kahraman meyveyi zama-
nında kralına yetiştiremediği için
büyük bir üzüntü duyar ve kede-
rinden ölünceye kadar kralın me-
zarı başında yas tutar. "Ebedi Hoş
Kokulu Ağaç" Portakal ağacıdır.
Kralın istediği meyve de bugün
tüm dünyanın bildiği portakaldır
(Mackenzie 1996).

r

RADİKA. Yahudiler Mısır'dan çıkışlarını yad etmek için Fısıh bayramı adı verilen bir geleneğe sahiptir. Fısıh bayramı aynı zamanda bahar bayramıdır. Bu bayramın vazgeçilmezi "seder" adı verilen törensel fısıh yemeğidir. Seder töreninde, seder tabağında özel yemekler sunulur. Bugün için özel hazırlanan bu yemeklerin her biri yad edilen öyküye anlam katar niteliktedir. Yemek ma-

sasında kölelerin gözyaşlarını temsilen tuzlu suya batırılmış maydanoz bulunur. Acı bir bitki olan radika ise bu sofranın vazgeçilmezidir. Radika esir hayatının acı ve zorluğunu simgeler. Fındık ve meyvelerden hazırlanan charoset ise Yahudilerin esirken yapmaya zorlandıkları tuğlaların harçlarını simgeler. (Altman 2002).

S

SAFRAN. Safran çok eski çağlardan beri bilinen bir bitkidir. Hititler safran'a A-zupiru derlerdi ve ondan ilaç olarak faydalanırlardı. Yunan, Roma ve Osmanlı dönemlerinde safran ticareti önem taşımaktaydı. Strabon Geographica'sında, Roma döneminde en iyi safranin cehennem mağarası yakınında yani bugünkü Silifke'de yetiştiğini yazmıştır (Baytop 1999).

Safran'ın Latince karşılığı *Crocus Sativus*'tur. Adını mitolojideki *Crocus* (Krokos)'tan aldığı söylenir. *Crocus* aslında çiğdem bitkisinin adıdır. Safran çiğdem kurutulmuş dişi organlarından elde edilir. Çiğdem ile safran arasındaki ilişki buradan gelir (Somer 2003; ayrıca bakınız Çiğdem). Bir Yunan mitinde *nympha Smilaks* ile *Krokos* adındaki delikanlı büyük bir aşk yaşamışlar ancak ne yazık ki iki aşkın kaderleri onlara kötü bir son hazırlamış ve böylece *Krokos* safrana, *Smilaks* ise kendi adında bir bitkiye dönüşmüştür (Grimal 1997; ayrıca bkz. Çiğdem).

Sardes'li bir kahraman olan Til kışın bir yılan sokması sonucu ölmüştü. Ancak ilkbaharda açan safran çiçeği koklatılınca Til ölüm uykusundan uyanarak hayata gözlerini yeniden açtı. Bu sembolik bir şeye dönüşmüş ve ilkbaharın gelişinin müjdecisi olarak simgeleşmiştir. Lydia'da her yıl geleneksel olarak kutlanan bahar bayramının başkahramanı Til'dir. Ondan dolayı safran çiçeği de baharın sembolü olmuş ve bu bayramlara "altın çiçek" bayramı adı verilmiştir. Ayrıca Lydia paralarında bu mitos bir altın dal tasviriyle sembolize edilmiştir (Hançerlioğlu 1993).

Bugün Güneydoğu Anadolu'da Mardin yakınlarında bulunan Deyr-ül Zeferan adındaki Süryani manastırı ismini safran bitkisinden almıştır. "Deyr" manastır, "Zeferan" ise safran demektir. Bir inanışa göre manastır yapım aşamasındayken buradan geçen bir kervan sahibi manastırda konaklamak için durur. Ancak buradaki ortamdan çok etkilenen adam hayatını değiştirerek ma-

nastırda kalmaya karar verir. Ker-
vanında taşıdığı safranı da manas-
tır yapımında kullanılan harca ka-
rıştırır. İşte bu sebeple manastırın
etkileyici gövdesi sarımsı bir renk
taşımaktadır (*Baytop 1999*).

SAKIZ AĞACI. Bir zamanlar
Kızılderililer kuzeybatıya uzak or-
manlarda yaşar, sel baskınların-
dan, ırmak taşkınlarından korun-
mak için nehir terasları üzerine
köylerini kurarlarmış. Ancak bir
gün köylerinin çevresinde onları
doyuracak zenginlikler tükenmiş.
Bu durumda yeni bir ülke arayışı
şart olmuş. Tüm kabile şefleri
toplantı yapmışlar ve büyük gö-
çün başlaması gerektiğine karar
vermişler. Ancak yaşlı şef artık
çok bitkin olduğundan göçe katıl-
ması imkansızmış. Bu göçte kabi-
lelere önderlik yapması için iki
kişinin seçilmesi gerekmiş. An-
cak bu iki kişi öyle olmalı ki bir-
biri ile yarışmayacak, rekabete
girmeyecek, her anlamda eşit
özelliklere sahip olacaktı. Yaşlı
şef bu önderlerin ikiz kardeşler
Çatah ve Çikasaş olmasına karar
vermiş. Onları karşısına alarak
halka büyük göçte önderlik ede-
ceklerini ilan etmiş ve kendisinin
de onlara uzaktan yardım edece-
ğini söylemiş. Yaşlı şef ikizleri
ormana göndermiş ve onlardan
uzun ve ince ancak güçlü ve hafif
bir sakız ağacı bulup kesmelerini
istemiş. İkizler şefin bahsettiği
gibi bir sakız ağacı sırtığını bulup
getirmişler. Şef bu sırtığı büyük bir

özenle kırmızı ve beyaz çizgilerle
boyamış. Kırmızı savaş, beyaz ise
barışı simgeliyormuş. Şef ikizlere
çok zorunda kalmadıkça kırmızı
tarafı kullanmaktan kaçınmalarını
mümkünse hep beyazı yani barışı
tercih etmelerini tembihlemiş.
Sonrada bu sırtığı köyün ortasına
dikmelerini buyurmuş. Sırtığı dik-
mişler ve sakız ağacı sırtığı doğuya
doğru eğilmeye başlamış. Şef on-
lara göç yollarının doğu yönünde
olduğunu söylemiş ve daha fazla
dayanamayıp ölmüş. Kabile bü-
yük şefe son görevlerini yerine
getirip onu gömdükten sonra do-
ğuya doğru yol almaya başlamış.
Çok uzun sürmüş bu yolculuğun
bazı yerlerinde durup dinlenmiş
kilden yeni kapacaklar yapmış-
lar. Ancak sakız ağacı sırtığı tam
olarak dim dik durmadığı için yo-
la devam etmişler. Sonunda öyle
bir yere gelmişler ki, sırtık dimdik
oluvermiş. Yerleşecekleri yerin
burası olduğunu anlamışlar. Ger-
çekten de bu topraklar mısır ek-
meye ve yaşamaya çok müsait-
miş. Ancak nehrin yamacındaki
bu yeri dik bir bayır bölüyormuş.
Tüm halkın buraya sığması im-
kansızmış. Böylece ayrılmaları
gerektiğini anlamışlar. Kimin ay-
rılması gerektiğini yine sırtığa da-
nışmışlar. Sırtık kardeşlerden Çi-
kasaş'a doğru eğilince gidecek
kişi belli olmuş. İki kardeş göz-
yaşları içinde sarılarak vedalaş-
mışlar ve güneş her gün doğudan
doğduğunda kardeşliklerini hatırla-
yacaklarına yemin etmişler. Bir

tepenin üzerine yolda yitirdikleri yapınlarının kemiklerini topluca gömmüşler. Böylece bağlılıklarını bir kez daha güçlendirmişler. İşte Missisipi’de Nanih Waya’daki Çikasawlar ile Çoktawların kutsal yerleri bu şekilde meydana gelmiş (*Marriott ve Rachlin 2003*).

SANDAL AĞACI. Altay Türk mitolojisindeki tufan mitosu diğer kültürlerdeki tufan mitoslarıyla benzerlik gösterir. Buna göre; bir zamanlar tanrı Ülgen yeryüzünün düzenini tekrar kurmak için bir tufan yaratmaya karar vermiş. Ülgen, bu kararını ülkede yaşayan meşhur bir adam olan Nama’ya açıklamış. Tanrı Ülgen, Nama’dan Sandal ağacından bir gemi yapmasını istemiş. Nama üç oğluyla birlikte hızla tıpkı Tanrının istediği gibi sandal ağacından bir gemi yapmış. Sonra Ülgen’in emriyle gemiye insanları ve hayvanları bindirmişler. Böylece olacakları beklemeye başlamışlar. Bir süre sonra büyük bir afet kopmuş. Durmaksızın yağan yağmurla yeryüzü sular altında kalmış. Nama’nın gemisi yükselen suların üstünde uzun süre yüzmüş. Fırtına ve yağmurdan göz gözü görmüyormuş. Günlerce yağan yağmur bir gün durmuş ve yavaş yavaş sular çekilmiş. Nama’nın gemisi Comdgoday ve Tuluttu dağlarında karaya oturmuş. Geminin içindekiler inme vakti geldi mi diye merak ediyorlarmış. Bunun üzerine Nama dışarıda her şeyin yo-

lunda olup olmadığını öğrenmek için gemideki hayvanlar içinden kuzgunu dışarıya göndermiş; ancak kuzgun geri gelmemiş. Bunun üzerine Nama kargayı göndermiş; fakat karga da gelmemiş. Saksaganı göndermiş saksagan da gelmeyince son olarak güvercini göndermiş. Güvercin bir süre sonra ağızda bir dal parçası ile gelmiş. Nama, güvercinden, kuzgun, karga ve saksaganı görüp görmediğini sormuş. Güvercin de gördüğünü onların buldukları leşleri yemekle meşgul olduklarını söylemiş. Bunun üzerine Nama onları lanetlemiş: “onlar kıyamete kadar leş ile geçinsinler, sen benim sadık hizmetçim oldun; sonsuza kadar insanla birlikte yaşa” demiş. Böylece insanlar ve hayvanlar gemiden inerek toprağa ayak basmışlar. Nama’nın sayesinde insan ve hayvan soyu tufandan korunarak hayatta kalmayı başarmış. Nama bu hizmeti karşılığında tanrıların yanına gitmeye hak kazanmış. Bundan böyle insanlar şükran duygularını Yayaçı (Yaratıcı) ve Yayık (tufan) Han isimleriyle Nama’ya kurban keserek iletmişler (*İnan 1995*).

SARMAŞIK. Sumatra’da yaşayan Kay halkının inancına göre, başlangıçta sadece bir kaya vardı. Sonra bu kayanın üzerine yağmur yağdı ve kayanın üzerinde yosun oluştu. Gübre böceklerinin katkısıyla solucanlar burada toprak meydana getirdiler. Bundan sonra

güneşten bir kılıç sapı geldi ve bir ağaç oluştu. Aydan bir sarmaşık gelerek bu ağaca sarıldı. Sarmaşık ve ağaç yani güneş ve ay böylece birleştiler. Birbirlerine sarılarak kendilerini rüzgara bıraktılar. İşte bu birleşmeden ilk insanlar dünyaya geldi (*Mackenzie 1996*).

Yunan mitolojisinde şarap ve keyif tanrısı Dionysos'un bitkilerinden birisi de sarmaşıktır. Tanrının uzun dökümlü elbiseleri sarmaşık motifleriyle süslenirdi. Sarmaşık ölümsüzlük sembolü olarak kabul edilirdi (*mythencyclopedia 2007*).

SARIMSAK. Yunan mitolojisinde Apollon'un çocuğuna hamile olan Koronis sevgilisinin Delphoi'ye gitmesini fırsat bilerek epeydir hoşlandığı bir genç olan İshys'le beraber oldu. Apollon, Delphoi'ye giderken Koronis'in yanında gözcü olarak ak tüylü kargayı bırakmıştı. Ancak ne var ki, Koronis kargayı atlatıp planını gerçekleştirdi. Kötü haber çok geçmeden Delphoi'ye ulaştı. Apollon öfkeden deliye dönmüş bir halde önce sevgilisine göz kulak olmayı beceremeyen kargayı lanetledi ve bembeyaz tüylerini kapkara yaptı; böylece tüm karga soyu kararmaya mahkum kılındı. Sonra da oklarıyla İshys'i öldürdü. Koronis'in cezasını ise Apollon'un kız kardeşi tanrıça Artemis verdi ve onu oklarıyla delik deşik etti. Apollon büyük bir derde gömülmüştü. Bir yandan uğradığı

iharetin, diğer yandan ise sevdiği kadını kaybetmenin acısını derinden hissediyordu. Acısını biraz hafifletmek ve vicdanını rahatlatmak için Hermes'ten yardım istedi. Hermes, Koronis'in ateşler içindeki bedenini yararak hâlâ hayatta olan bebeği çıkardı. Bu çocuğa Asklepios adı verildi. Apollon oğlunu Kenthauros Kheiron'a emanet etti. Kheiron Asklepios'a iyileştirme meziyetlerini öğretti. Bu sayede Asklepios daha genç bir delikanlıyken şifa dağıtan bir hekim olmuştu. Athena ona Medusa'nın sihirli kanını hediye edince Asklepios'un hünerlerine ölüler diriltilemek de eklendi. Onun bu meziyetleri Olympos'tan izleniyordu ve ölüler diriltmesiyle ün kazanması özellikle Zeus'un huzurunu bozmaktaydı. Ölülerin diriltülmesi ve sihirli reçetelerin kullanılması dünyanın düzenini bozabilirdi. Zeus Asklepios'un aşırıya kaçtığına kanaat getirdi ve onu yıldırımlarıyla çarpı. Asklepios yere düşerken elinde ölümsüzlük reçetesini tutuyordu. Bedeni toprağa serildiğinde reçetede toprakla buluştu. Gökten düşen yağmur damlalarıyla ölümsüzlük sırrı da toprağa karıştı ve ardında filizlenen yepyeni bir bitki bıraktı. İşte bu bitki bin derde deva olduğu söylenen sarımsaktı (*Graves 2004; Gezgin 2004*).

Çingene mitolojisinde insanların başına bela olan hastalık cinleri bulunmaktadır. Bu cinlerin en meşhurlarından olan Melalo (kir-

li) babasına bir sarımsak verir. Adam Melalo'nun öğüdü üzerine sarımsağın üzerine işer ve bunu karısına yedirir. Bu sarımsağı yiyen kadın hamile kalır ve Bitoso (oruçlu) adındaki kurtçuğu doğurur. Bitoso insanların midelerine ve başlarına sancı yaparak öksürük ve iştahsızlığa yakalanmalarına sebep olur (Berger 2000).

Sarımsağın tıpkı kardeşi soğan gibi kötü ruhlara karşı koruyucu olduğuna inanılırdı. Bu sebeple evin çeşitli yerlerine sarımsak asılır. Söylencelerde de vampir gibi doğaüstü varlıkların karşısında sarımsak koruyucu bir tılsım olarak kullanılır (ayrıca bakınız soğan).

SEDEF OTU. Sedef otu pek çok kültürde şifalı bir bitki olarak bilinmektedir. Bunun yanı sıra sedef otunun nazara karşı koruyucu olduğuna da inanılır. Üzerlik olarak da bilinen bu otun kurutulması pek çok bölge insanının bildiği bir şeydir. Anadolu'da yaygın olan üzerliklerle, rengarenk kumaşlarla süsledikleri nazarlıklar yapılır ve bunlar evlere asılır. Anadolu'nun yanı sıra Doğu Avrupa'da da üzerlik bilinmektedir. Bu bölge halkı için sedef otu bakirelik sembolü olarak kullanılır. Yani saflığı ve temizliği simgeler. Evlerde bulundurulması gelenekselleşmiştir. Bir kız evlendiğinde sedef otu tütsülenir.

SEDİR. Mezopotamya mitolojisinin en önemli mitoslarından

olan Gılgamış'ta, Humbaba adında dev bir yaratıktan söz edilir. Buna göre Sümerlerin en büyük tanrılarında olan hava-tanrı Enlil Sedir ormanını koruması için Humbaba'yı bekçi yapmıştı. Humbaba varken hiç kimse sedir ormanına girmeye cesaret edemezdi. O herkesin içine korku salıyordu. "*Humbaba'nın gürlemesi seldir; ağız ateş, nefesi ölümdür. Herhangi bir hırsız ormandan 100 fersah öteden bile duyabilir. Kim giderse onun ormanına, çarpılır*". İşte bu korku saçan yaratığın karşısına bir kişi, Uruk kentinin efsanevi kralı Gılgamış çıkmaya cesaret etmişti. Gılgamış ölümlü bir varlık olarak cesaretiyle ölümsüzlüğü yakalamak niyetindedir. Bu ilkesini yerine getirmek için Sedir ormanına gidip Humbaba'yı yok etmeye karar verdi. Gılgamış bu yolculukta arkadaşısı Enkidu'nun da kendisine eşlik etmesini istedi. Ne de olsa Enkidu vahşi doğadan gelmişti; hayvanların ve bitkilerin dilinden anlıyordu. Enkidu bu zorlu yolda Gılgamış'a ihtiyaç duyduğu cesaret ve güveni verebilirdi. Enkidu ilk başta bu macerayı bir delilik gibi gördüyse de sonunda Gılgamış'a katılmaya ikna oldu. İki kahraman Sedir ormanına vardılar. Tüm yol boyunca sık sık güneş-tanrı Şamaş'a sunuda bulundular. İki arkadaş kararlı bir şekilde Sedir ormanına daldılar ve yedi sediri yere serdiler. Öyle hızlı ve cesur davrandılar ki Humbaba

ba'yı kısa sürede köşeye sıkıştırdılar. Humbaba küçüldükçe küçüldü ve zavallı bir esir gibi yaşamını bağışlaması için Gılgamış'a yalvardı. Ancak Enkidu'nun ısrarıyla Gılgamış ona acımadı ve öldürdü. Enkidu ise canavarın kafasını kopardı. Bunun üzerine Humbaba'nın kopmuş başını gören Enlil onları şu sözlerle lanetledi: *'Bunun neden yaptınız? Bundan böyle ateş yüzünüzü kapasın; Yediğiniz ekmeği yesin; İçtiğiniz yerden içsin (Gezgin 2007; ayrıca bakınız Zeytin maddesi).*

SERVİ. Yunan mitolojisinde tanrı Apollon, kadınlara karşı duyduğu aşklar kadar bazı delikanlılara duyduğu aşklarla da anılırdı. Bunlardan biri de yakışıklılığıyla dikkat çeken Kyparissos'du. Kyparissos ilginç bir gençti. Evcilleştirilmiş bir geyikle arkadaşlık ediyordu ve bu geyik onun hayatta en sevdiği varlıktı. Ancak bir gün Kyparissos mızrak atışları yaparken attığı bir mızrak yanlışlıkla otların üzerinde serilerek uyuyan geyiğe saplandı. Kyparissos'un yakın arkadaşı oracıkta can verdi. Delikanlı bu yaptığına öylesine pişmanlık duydu ki gözyaşları sel gibi aktı. Acısı dinmeyen Kyparissos hüznü boğularak ölmenin eşğine gelmişti ki, tanrılar onu hüznün ağacı olarak bilinen serviye dönüştürdüler (*Grimal 1997; Gezgin D. 2007; ayrıca bkz. Zeytin maddesi*).

Çin'li simyacı Ko Hung, servi ağacının özüyle ayaklarını ovan bir kişinin su üzerinde yürüyebileceğini, hatta tüm vücudunu servi özüyle ovan kişinin görünmez olabileceğini iddia eder. Ayrıca servi meyvelerinin ezilip bir meşalede yakılmasıyla çok parlak bir ateş oluşacağını ve bu ateşin toprağın altında altın ya da yeşim taşı olması durumunda mavi ışık saçarak madenin olduğu yöne eğildiğine inanılır. Servi meyvelerinin bir özelliği de onu yutan kişinin bin yıl yaşam kazanmasıdır (*Eliade 2002a*).

Mezopotamyalılar bitkilerin cinselliğiyle ilgili gözlemler yaparak bitkinin şekli hangi cinsel organa benziyorsa ona göre bitkinin cinsiyetine karar vermiş ve büyü sırasında dişi ve erkek bitkileri birleştirmişlerdi. Buna göre servi ve güzelavratotu erkek olarak kabul edilmişlerdi (*Eliade 2002b*).

SİLPHIUM. Bir zamanlar sadece Kyrene'de (Libya) yetiştirilen bu bitki Roma ve Yunanlıların yemeklerinde eksik etmediği bir baharatı. Ancak bunun yanı sıra Silphium şifalı özelliğiyle de ün salmıştı. Roma döneminde bu bitki oldukça değerliydi; altın ve gümüşlerin yanında saklanıyordu. Romalı yazar Plinius, bu bitkinin Libya'da bulunan Roma'lı tacirler tarafından fark edilerek Roma imparatoru Nero'ya gönderildiğini yazmaktadır. Tarlada otlayan bir

koyun şayet Silphium yerse olduğu yerde uyuyakalırdı. Eğer bir keçi Silphium yerse o da yüksek bir sesle hapsirirdi. Anlatılana göre Libya'nın meşhur Silphium'unu son yiyen imparator Nero oldu. Çünkü burada bu bitkiye bir daha rastlanmadı. Silphium'un Ermenistan ve İran'da yetişen bir çeşidi de vardı; ancak bu Libya Silphium'unun yerini dolduracak nitelikte değildi (*Dalby ve Granger 2001*).

SOĞAN. Eski Mısır'da soğan bazen evreni, bazense ölümsüzlüğü temsil ediyordu. Firavun Keops, Piramidinin inşasında çalışan işçilerin ücretini soğan, sarımsak ve maydanozla ödüyordu. Ayrıca Eski Mısır'da ölen kişilerin soğanlarıyla gömülmesi yaygın bir adetti (Belge 2001). Böylece bedensel ölümü gerçekleştiren kişinin ölümsüzlük yolculuğuna çıktığı bu soğanla simgeleniyordu.

Soğanın kendine has kokusu pek çok kültürde kötülüklerden koruyan bir tılsım olarak kabul edilirdi. Soğanın ve onun gibi keskin kokulu sarımsağın evlerin kapılarına ve çeşitli yerlerine asılmasıyla o evin kötü ruhlardan korunması sağlanırdı (Ayrıca bkz. sarımsak maddesi). Osmanlı adetlerinde yeni doğum yapan kadınların memeleri yıkanır ve ortadan ikiye kesilmiş bir soğanla ovulurdu. Daha sonra bu soğan mavi boncuk ve sarımsak ile beraber bir şişe geçirilerek tülbentle bağ-

lanır ve loğusanın ayak kısmındaki duvara asılırdı. Kırk gün sonra bebeğin kırkını çıkarmak için herkes en güzel giysilerini giyinir bebek de güzel bir şalla kundaklanırdı. Evden çıkmadan evvel loğusanın ayakucunda asılı olan şişe geçirilmiş soğan kapının eşiğine konur, sırayla anne, büyükler ve en son kucağında bebekle ebe bu soğanın üzerinden atlayarak dışarıya çıkarlardı (*Abdülaziz Bey 1995*).

SOMA BİTKİSİ. Hint mitolojisinde adı geçen bu bitkiyi bir kartal göklerin üstündeki tunç kapıyı kırıp almış ve yeryüzüne getirmişti. Soma tanrıların çok sevdiği bir bitkiydi. Tanrıların koruyucusu kabul edilen soma İndra'nın dostu olarak tanınır ve ona kral Soma da denirdi. Tanrılar arasında somayı ezme törenleri yapıları. Somanın ezilmesiyle elde edilen sıvı tanrıların ölümsüzlük içeceğiydi. Soma içeceği hastalıkları kovar, cesaret verir, cinsel gücü artırır, tanrılar ve rahiplerin birlikte soma içmesi yerle göğü birbirine yakınlaştırırdı (*Eliade 2003a*).

SÖĞÜT AĞACI. Yunan mitolojisinde "gün batımı" nymphaları olarak tanımlanan Gece'nin kızları Hesperisler yer almaktadır. Hesperisler'in Atlas dağının eteklerinde yaşadıkları söylenir. Burada ambrosios (tanrıların ölümsüz yiyeceği) fışkıran kaynaklar vardı.

Hesperisler günlerini bu kaynaklar etrafında neşeli şarkılar söyleyip, dans ederek geçirirlerdi. Ayrıca Hesperisler önemli bir de görev üstlenmişlerdi. Tanrıça Hera ve Zeus'un düğün törenlerinde kutsal çifte Yer tarafından çok değerli olan altın elmalar hediye edilmişti. Hera, bu elmaları çok sevmiş bunları Hesperislere vererek bahçelerinde yetiştirmelerini istemişti. Hesperisler bir dragonun bekçiliğinde bu elmaları yetiştirip, koruyorlardı. Ancak Herakles Dragonu uyutup da bu elmaları çalınca Hesperisler çok

üzüldüler. Tanrılar onları birer ağaca çevirdi ve böylece onlar da kavak, karaağaç ve söğüt ağacına dönüştüler (*Grimal 1997; bkz. elma*).

Aztek mitolojisinde tanrılar ilk insanları yarattıklarında onlara çalışmayı ve üremeyi görev vermişlerdi. Mutlu olmak, zevk almak insanların bilmediği duygulardı. Tanrılar bir süre sonra insanların mutsuz yaşamalarından rahatsızlık duydular. Onları keyfe getirip, mutlu edecek bir içecek yapmaya karar verdiler. Bunun üzerine rüzgar-tanrı Quetzalco-

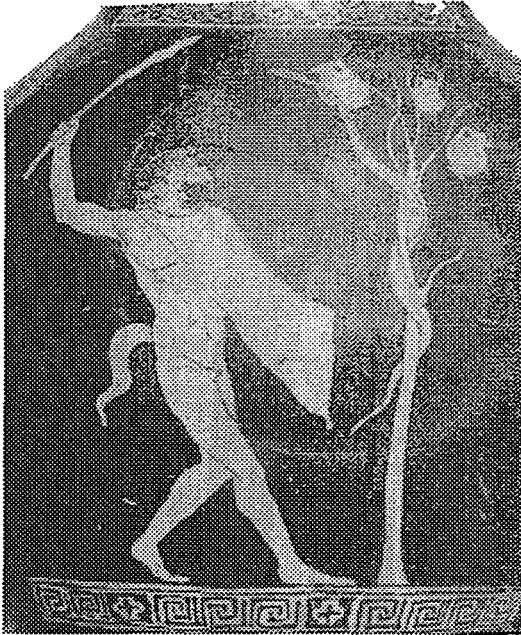

Herakles Hesperislerin bahçesinde. Siyah figürlü vazo M.Ö.6.yy. Carpenter, T.H. Art and Myth in Ancient Greece. Thames und Hudson, 1994.

uatl'ın aklına bakire tanrıça Maya- uel geldi. Mayauel dört yüz adet memesiyle gökyüzü okyanusunun balıklarını yani yıldızları emzirirdi. Quetzalcouatl babaannesinin yanında uyuyan bakire tanrıça Mayauel'i uyandırdı. Birlikte dünyaya indiler ve ağaca dönüştüler. Ağacın iki dalından biri söğüt ağacı, rüzgar tanrıydı. Diğer dalı ise çiçek dalı yani bakire tanrıçaydı. Mayauel'in babaannesi uyanınca torununu göremedi ve tüm tanrıçalara haber verdi. Böylece bütün tanrıçalar bakire tanrıçayı bulmak için dünyaya indiler. İnerken ağacın dallarını kırdılar. Babaanne ba-

kire torununa ait olan çiçek dalını tanıdı ve onları küçük küçük kırarak tanrıçalara yedirdi. Sonra tanrıçalar tekrar yukarı çıktılar. O zaman söğüt dalına dönüşen rüzgar-tanrı eski haline geri döndü. Tanrıçaların yediği bakire tanrıçanın dallarından arta kalan kemikleri toplayarak, toprağa gömdü. Buradan melt (Agave) bitkisi çıktı. Bu bitkiyle Kızilderililer sarhoş edici meşhur şaraplarını yapıyorlardı (Krickeberg 1998).

SUSAM. Hintliler Brahmanizm inançlarına göre vücutlarına ve özellikle alın bölgelerine renkli

Herakles Hesperidlerin bahçesinde. Kırmızı figürlü vazo, M.Ö. 5.yy. Carpenter, T.H. Art and Myth in Ancient Greece. Thames und Hudson, 1994.

tozlardan bir işaret yaparlar. Bu işaretin kutsal bir anlamı vardır ve özellikle alın bölgesine yapılan bu bölgedeki çakraların açılması-na yöneliktir. Bu kutsal işarete Tilaka adı verilir. Tilaka, Sanskritçe'de susam tanesi anlamına gelir (*Hançerlioğlu 1993*).

Dünyaca ünlü masal Kırk Haramiler'de içi hazinelerle dolu mağaranın açılması için "açıl susam açıl" parolasının söylenmesi gerekiyordu.

Zulu mitolojisinde yamyamlar tarafından kaçırılıp mağaraya kapatılan bir kız mağaranın kapısını açmayı sağlayan gizli şifreyi öğrenerek kaçmayı başarır. Ancak çok geçmeden yamyamlar onun kaçtığını fark eder ve peşine düşerler. Kız onları duraklatmak için koşarken yere susam taneleri döker. Gerçekten de susamın cazibesine dayanamayan yamyamlar yemek için yavaşlayınca kız bir ağaca tırmanacak zamanı elde eder. Kız burada rüyasında gördü-

ğü erkek kardeşiyle karşılaşır. İki kardeş ağacın daha da yükseğine tırmanır ve sonunda besili öküzlerle dolu gökyüzü ülkesine varırlar (*Fiske 2002*).

SÜSEN. Bu çiçeğin Latince adı İris'tir. Yunan mitolojisinde İris gökkuşağını temsil eder. İris aynı zamanda tanrılarla insanlar arasında haberleşmeyi sağlar. Özellikle tanrı Zeus ve Hera'nın hizmetindedir. Hatta tanrıça Hera'nın nedisini olarak görülür. İris tasvirlerinde gökkuşağı renginde bir tüle sarınmış kanatlı bir kız olarak gösterilir. Bundan dolayı gökkuşağının tanrılarının sesini duyulur hale getirdiğine inanılır (*Grimal 1997*).

Süsen bitkisinin daha çok mezarlıklarda yetişiyor olması ilginçtir. Belki de süsen ölen kişilerle tanrılar arasındaki haberleşmeyi sağlasın diye buralarda açılıyordu

ŞAKAYIK. Şakayık kökünün özellikle Doğu'da sara hastalığını tedavi amaçlı olarak kullanıldığı bilinmektedir. Mısır'da şakayık kökü sara nöbeti geçiren hastanın göğsünde haç şeklinde gezdirilir ve hastanın bu şekilde rahatlama-sı sağlanırdı. Mısır'da şakayık köküne "haçotu" adı verilmesi bundan kaynaklanmaktadır. Bazı durumlarda sara hastası bu otu haç gibi boynuna asarak üzerinde taşırdı (*Baytop 1999*).

ŞEFTALİ. Çin inancında bir kişi öldüğü zaman öteki dünyaya giden ruhu, burada bulunan "dünya ağacı"ndan bir şeftali yediği zaman üç bin yıl yaşama hakkı kazanır. Ruh bu şeftaliden yedikçe tazelenir, gençleşir ve ömrüne ömür eklenir (Mackenzie 1996). Ayrıca Çinliler için büyülmeyen meyve olan şeftalinin çiçeği de bekaretin simgesi olarak kabul ediliyordu (Belge 2001). Çin Simyasında şeftali ağacının reçi-

nesinin insanın ısıltı saçmasına yol açacağına inanılır (*Eliade 2002a*).

ŞEKER KAMIŞI. İncil'de "tatlı calamus" ile aynı olduğu sanılan "tatlı kamış" Yunanlılar ve Romalılarından önce Mısırlılar ve Fenikeliler tarafından tıp alanında kullanılıyordu. Tatlı kamışın Latince adı officinarum'du.

Mitolojide şeker kamışının izleri Asya'ya dayanmaktadır. Burada'nın ataları bir şeker ülkesi olarak tarif edilen Bengal'den gelmişlerdi. Sanskrit destanı Ramayana'da "masalar dolusu tatlılar, şuruplar ve çiğnenmek için kamışlar..." sunulan bir ziyafet tasvir edilir. Çin'de M.Ö. 8.yüzyıla dayanan bir efsanede, Çin'lilerin şeker kamışı suyunu çiğ olarak tükettikleri daha sonra bu suyu kaynatarak elde ettikleri şerbeti kurutarak bir çeşit boğaz pastili yaptıkları anlatılmaktadır (*Şavkay 2000*).

TATULA. Tatula tıpkı kenevir gibi uyuşturucu etkisi saptanmış bir bitkidir. Tatula Osmanlı İmparatorluğu zamanında iyi bilinen bir ottur. Avrupa'da Osmanlı ordusunun başarısı tatula otuna yorulmuştur. O dönemlerde bazı Avrupalı yazarlar Osmanlı askerlerinin tatula yapraklarını balla karıştırarak hazırladıkları macunu yiyerek kendilerinden geçtiklerini ve böylece korkusuzca savaştıklarını yazmışlardır. Yine Osmanlı döneminde haremden dışarıya çıkmaları kesinlikle yasak olan cariyelerin kocalarını tatula otu içirerek uyuttukları böylece gizlice haremden çıkıp rahatça gezdikleri anlatılmaktadır (*Baytop 1999*).

Uzun yıllar bekar yaşamış bir adam artık evlenmek ve yaşamadan öğrendiklerini devredecek soyu olsun istemektedir. Ancak bu adam evleneceği kadının kendisine sonsuza kadar itaat etmesini beklemektedir; çünkü eğer karısı kendisine bir şekilde karşı gelecek olursa onu lanetlemekten kendini alıkoyamayacağını bilmektedir. Bu kaygısı yüzünden

evlilik isteğini gerçekleştiremeyeceğini düşündüğü bir zamanda, genç bir bakire onunla evlenmeyi kabul eder. Bu kız aynı zamanda karısı olduğu zaman ona sonsuza dek itaat edeceğine de yemin eder. Bu sayede bilge adam genç kızla evlenir. Birbirlerine sadakatle bağlı uzun yıllar geçirirler. Bu evliliğin birden çok meyvesi olur. Her şey adamın istediği gibi olmuştur ki, günlerden bir gün kadının kocasına karşı gelme gafletinde bulunur. İşte o zaman adam karısına büyük bir beddua eder; "Lanet olsun sana. İnsanların ve hayvanların saklandığı bir bitki olasin ve meyvelerin içinde dünyaya getirdiğin çocukların sayısı kadar çekirdek olsun. Çocukların tüm dünyayı dolaşıp seni her yere götürsünler. Sen ise onlara hizmet ve itaat etmek zorunda kalasın." İşte böylece kadın tatulaya dönüşür. Söylenceye göre çingeneler bu bilge adam ve karısının çocuklarının soyundan gelirler ve bu beddua yüzünden hayatları boyunca dolaşmaya mahkum olmuşlardır (*Berger 2000; 88*).

Tatula son derece zehirli bir bitkidir ve aynı zamanda uyuşturucu tesiri yüksektir. Büyücü kadınlar tatula tohumlarından faydalanarak kafalarını sarhoş eder ve bu sayede farklı bir dünyaya yolculuk ederlerdi. Tatula büyücü kadınların kehanette bulunmalarına ve büyü yapmalarına aracılık ederdi. Çingene geleneğinde kadın büyücüler Tatula tohumlarını nazarlık yapmak için kullanırlardı. İnanişa göre Tatula kem gözlerden ve kötülüklerden koruyan sihirli bir bitkiydi (Berger 2000).

TÜTÜN. Tütün kullanımı ilk olarak Amerikan yerlilerine aittir. Büyücü-şifacılar tütün çubuğunu (Calumet) ayinlerde kullanıyorlardı. Tütün çubuğunun tedavi aracı olarak kullanımının yanı sıra yerliler sahip oldukları bu değerli aracı konuklarına sunarak, misafirperverlik gösterirlerdi. Kullanımı zamanla gelişen tütün çubuğu "barış çubuğu" olarak adlandırıldı ve yerlilerle "beyaz adam" arasındaki barışın simgesi oldu (Crow 2006).

Amerikan mitolojisinde tütün içince tüten dumanların yağmur yağdırdığına inanılırdı. Bu sebeple bereketi simgelerdi. Kuzey Amerika mitoslarında ise tütün seksle

ilişkilendirilirdi. Genç bir kadın ile bir adam uzun bir yolculuk esnasında kalabalıktan uzaklaşarak bir patıkaya sapsmışlar. Bu kuytu yerde çılgınca sevişmişler. Ardından bu kadın ve adam evlenmişler. Bu çiftin mutluluğu öyle büyük, aşkları öyle ateşliymiş ki, tüm halk onlara gıpta ile bakıyormuş. Kısa süre sonra genç adam karısıyla ilk kez seviştikleri yerden geçerken buradan tatlı bir koku almaya başlamış ve kokuyu takip edince tam seviştikleri yerde bir bitkinin çıktığını fark etmiş. Tatlı koku bu bitkiden geliyormuş. Adam bitkiyi alarak halkına getirmiş. Hepsi bu bitkinin onların aşkının ürünü olduğuna karar vermişler. Bir süre sonra kuruyan bitkinin yapraklarının daha da bir güzel koktuğunu fark etmişler. O zaman bu yaprakları yakmayı denemişler. Yanınca kokunun güzelliği daha da artmış. Merak edip bu otu içmeyi denemişler. Bu otun adı tütünmüş ve bu bitkinin tıpkı örnek çift gibi insanlar arasındaki barışı ve mutluluğu sağladığına inanmışlar. Böylece tütün içmek bu halk tarafından alışkanlık haline gelmiş. Tütün barışın sembolü olarak kabul edilmiş (mythencyclopedia 2007).

U

UNUTMA BENİ ÇİÇEĞİ. Adamın biri dağda gezinti yapıyorken yerde mavi bir çiçek görmüş ve bu çiçeği koparıp şapkasına tutturmuş. O anda önünde kocaman demir bir kapı aralanmış. Adam kapıdan içeri girdiğinde dört bir yanda yakut, zümrüt, elmas ve daha pek çok değerli taşın yığılı olduğunu görmüş. Adam bu hazinenin karşısında büyük bir heyecana kapılmış ve ceplerini, kollarını her yerini taşlarla doldurmuş. Bu değerli hazine karşısında adamın gözünü hırs bürümüş, heyecandan düşen şapkasını fark etmemiş bile. Sonunda kucakladığı hazinelerle kapıdan çıkmak üzereyken şapkasıyla yere düşen mavi çiçek “unutma beni” diye seslenmiş. Adam arkasını dönüp aç gözlülükle biraz daha değerli taş toplamış ve kapıdan dışarı adımını atmış. Bu sırada demir kapı aniden kapanmış. Adamın topuğu

kapıya sıkışmış ve kopmuş. Ancak adam kurtulmuş. Bir daha o esrarengiz kapıyı aradıysa da asla bulamamış çünkü kapının sırrı “unutma beni” çiçeğindeymiş (Fiske 2002).

Bir Avusturya söylencesinde Tuna nehri kenarında oturan iki sevgili suyun akışını seyre dalmışken, akıntıya kapılmış mavi güzel bir çiçek görürler. Kız çiçeğin öyle savunmasızca akıp gitmesine içinin acıdığını söyler. Bunun üzerine sevgilisi kızın üzülmesine dayanamaz ve nehre atlar. Sularla boğuşarak mavi çiçeğe uzanır ve sevgilisine fırlatır. Ancak kendisi de sulara kapılmış sürüklenmekte yavaş yavaş gözden kaybolmaktadır. Kızın duyduğu son sözler sevgilisinin sular içinde ona haykırduğu “unutma beni” olmuştur. Bu sebeple mavi çiçeğin adı “unutma beni” olarak kabul edilmiştir.

YASEMİN. İslam inanışında doğa varlıkları önemli birer simge olmuşlardır. Hint-Pakistan bölgelerinde İslam şairleri Allah'ı yasemin ağacıyla simgeleştirirler. O kişinin kalbinde büyür ve O'nun kokusu tüm varlığını sarıncaya kadar kelime-i şahadetle sulanır yasemin ağacı (*Schimmel 2004*).

YAŞAM OTU. Büyük Tufan'dan sonra Sümer'de yönetime geçen Kiş hanedanlığının kralı Etana hakkında pek çok mit vardır. Etana çok büyük bir kraldı; ancak çocuğu olmuyordu ve kendisinden sonra tahtı devralacak bir varis bırakamayacaktı. Bu çaresiz dert kralı kederlendiriyordu. Etana efsanesini duyduğu bir bitkinin derdine çare olabileceğini umuyordu. Bu bitki yaşam otuydu ve sadece gökyüzünde bulunabilirdi. Etana kendisine yardım etmesi için güneş tanrı Şamaş'a gecelerce yakardı. Şamaş Etana'ya kartalı bulması için yol gösterdi. Etana, kartalı bulduğunda kartal kanatları yolunmuş, bir çukurda hapsedilmişti. Ona bunu bir zamanlar

dost olduğu yılan yapmıştı. Kartal ve yılan yıllarca bir ağacı kardeşçe paylaşmışlardı. Yılan ağacın altında kartal ise üstünde yuva kurmuştu. Birbirlerine zarar vermemek için karşılıklı yemin etmişlerdi. Ancak kartal yılanın yuvadan uzaklaştığı bir günde şeytana uymuş ve yılanın yuvada bıraktığı zavallı savunmasız yavrusunu insafsızca midesine indirmişti. İşte bu yüzden yılan ondan büyük bir intikam almış, onu ölü bir öküzün karnına saklanarak tuzağa düşürmüş ve kanatlarını yolup, bir çukura yuvarlamıştı. Etana Şamaş'ın tavsiyesiyle kartala yardım ederek onu tutsaklıktan kurtardı. Kral Etana'nın bu iyiliği karşısında kartal da onu sırtına bindirerek göğün görünmez yüksekliğine doğru yolculuğa çıkardı. Kral listelerindeki Etana'nın arkasından gelen varislerine bakılacak olursa Etana gittiği bu yerde derdine derman olacak yaşam bitkisini bulmuş olmalı (*Black ve Green 1993*).

Bugün halen daha pek çok kültürde doğan çocukla beraber

bir ağaç dikilmesi yaygındır. Bu davranış çok eski çağlardan itibaren çok sayıda kültürde uygulanmıştır. Bu ritüel “yaşam bitkisi” inancına dayanmaktadır. Doğan çocukla birlikte kutsal kabul edilen bir bitkinin dikilmesi ve bu bitkinin çocukla bir yaşayacağı inancı gelişmiştir. Yaşam bitkisi doğan çocuğun yaşamını simgeler. Bitkinin ölmesi çocuğun yaşamı içinde uğursuzluk olarak kabul edilir (*Frazer 1992*).

Anadolu efsanelerinde Lokman hekim şifacılığıyla halkın saydığı bir kişiydi. O tüm otları ve çiçekleri tanıır onlardan nasıl yararlanılacağını çok iyi bilirdi. Üstün bilgileriyle yaptığı ilaçlarla neredeyse her hastalığa çare bulurdu. Bu bilgileri tüm dünyayı gezerek öğrenmiş ve sonunda yine gezgin olarak geldiği topraklara Misis’e (Adana) yerleşmişti. Bu bölgenin bitki örtüsü karşısında hayran kalan Lokman hekim çevredeki tüm bitkileri incelemeye başladı. Öğrendiklerini yanından hiç ayırmadığı defterine not ediyordu. Halk Lokman hekimin sayesinde hastalıktan uzak bir yaşam sürüyordu. Bunun üzerine insanlar Lokman hekimden daha fazlasını, ölümsüzlük ilacını yapmasını istemişlerdi. Lokman hekim duyduğu sorumlulukla tüm bitkileri araştırdı ve Çukurova’yı karış karış dolaştı. Çalışmaktan yorgun düştüğü bir akşam bir çınar ağcının altında uyuya kaldı. O anda bir ses duydu. Bir ot kendisine sesle-

niyordu. Lokman hekim bu sesle yerinden sıçradı. Ona seslenen ota yaklaştı. Ot aradığı sırrın kendisi olduğunu söyledi ona. Bunun üzerine Lokman hekim bu otu koparıp defterinin arasına koydu. Ayrıca otu koparmadan önce kendisine verdiği sırrı da defterine not etti. Lokman hekimi izleyen Tanrı çok kızdı ve hemen meleği Cebrael’e seslenerek Lokman’ın ölümsüzlük ilacını yapmasını engellemesini istedi. Eğer bu ilaç yapılır da insanlar ölümsüz olursa dünya büyük bir karmaşaya dönüşebilirdi. Tanrının emriyle Cebrael insan kılığında Misis köprüsünün üzerinde Lokman hekimin karşısına çıktı. Ondan elindeki deftere bakmak için izin istedi ve Lokman hekim bir şey söyleyemedi ani bir hareketle defteri ondan alıp Ceyhan nehrine fırlattı. Lokman hekim defterin peşinden nehre atladıysa da onu bulamadı. Söylenceye göre bu defterin ardından sadece bir yaprak Ceyhan kıyısındaki bir arpa tarlasında bulunmuş. Bu yaprakta yazılı olanlar bugünkü tıp bilimi için temel oluşturmuş. Ayrıca bu tarlanın toprağı yöre halkınca kutsal kabul edilmiş. Bugün bile yöre insanı şifa bulmak için bu tarlanın toprağını ısıtıp bir bezle karnı ağrıyan çocukların karınlarına bağlamak-tadırlar (*Okuşluk 2000*).

Çin mitolojisinde ölümsüzlük otunun yetiştiği bir adanın varlığından söz edilir. Bu adada yaşayanların bu ota beslendikleri ve

yaşlılık, ölüm nedir bilmedikleri anlatılır. Burada sadece kutsanmış kişilerin yaşadığına inanılır. Bu mucize adayı bulmak için pek çok kişi girişimde bulunmuş ancak ya adanın izini hiç bulamamışlardı ya da adayı bulmuş ancak yaklaştıkça uzaklaşmışlar (*Eliade 2002a*).

YER ELMASI. Cennetten kovulmaya sebep olan yasak meyve Kenya mitolojisinde yer elması olarak geçer. Buna göre tanrı Ruwa ilk çifti ölümsüz olarak yaratmıştı ve onları birbirinden güzel meyvelerin olduğu cennet bahçesine yerleştirmişti. Ancak Ruwa bu çiftte yer elması yemeği yasaklamıştı. Bir gün Ölüm bu çifti kandırarak yer elmasından tatmalarına sebep oldu. Ruwa her şeyi bilen olduğundan yarattığı insanların yaşağını ihlal edip, Ölüm'ün sözüne uyduklarını anladı. Bunun üzerine Ruwa bu çifti cennetten kovdu ve Ölüm'ün sözüne kandıkları için onları ölümlü yaptı (*mythencyclopedia 2007*).

Güney Amerika'nın Trio halk söylencelerinde tarım öncesi dönemde yaşamış Paraparawa adlı bir adamın hikayesi yer alır. Paraparawa bir gün nehirde avlanırken

bir balık yakalamış. Tam balığı yemeğe hazırlanmışken bir de bakmış balık güzeller güzeli bir genç kıza dönüşmüş. Paraparawa gözlerine inanamayarak karşısında gördüğü güzelliğe aşık olmuş ve hemen bu kıza evlenmek istemiş. Bunun üzerine genç kız nehirdeki babasına seslenerek ondan düğün hediyesi getirmesini istemiş. Bir süre sonra kızın babası beraberinde düğün hediyeleriyle nehirden dışarıya çıkmış. İnanışa göre baba ya bir timsah ya da bir yılan görünümündeymiş. Kızına düğün hediyesi olarak yer elması, avize ağacı, tatlı patates ve muz getirmiş. Bu hediyeleri alan çift onları toprağın üzerine bırakmışlar ve böylece yeryüzünün tüm toprakları bu bitkilerle dolmuş. İnsanlar tarımı bu sayede keşfetmişler (*mythencyclopedia 2007*).

YOSUN. Bir çeşit su bitkisi olan yosun Borneo yerlilerince kutsal sayılırdı. İlkelerin inancına göre yosun dişi bir gergedan-kuşun boğazından çıkmış ve insana dönüşmüştü. Yani insan yosundan olmuştu (*Hançerlioğlu 1993*).

Z

ZAMBAK. Hyakinthos, göz alıcı güzellikte bir delikanlıydı. Hyakinthos, kusursuz ölçüdeki güzelliğiyle Apollon'u kendisine aşık etmişti. Apollon ve Hyakinthos bir gün beraber disk atarlarken disk bir kayaya çarpıp geri döndü ve Hyakinthos'a çarparak ölümüne sebep oldu. Hyakinthos'un ölümü Apollon'da derin bir acı uyandırdı. Apollon, Hyakinthos'un akan kanlarını bir çiçeğe dönüştürdü. Bu çiçek adına "Hyakinthos" denilen dağ zambağı oldu. Çiçeğin taç yaprakları Apollon'un onu kaybedince attığı feriyadın "Ai" işaretini taşıyordu (Grimal 1997).

Zambak, Floransa'nın sembollerinden biri olarak kabul edilmektedir. Bunun böyle oluşu Rönesans'da yaşanan bir hikayeye dayanır. Bilindiği gibi Rönesans döneminde resim sanatının en çok tasvir ettiği konu İsa ve yaşamıdır. İsa'nın yaşamından alınan pek çok sahne Rönesans resmine konu olmuştur. Bu sahnelerden birisi olan baş melek Cebrail'in Meryem'e Tanrı'nın çocuğunu doğu-

racağını ilan ediş sahnesidir. Bu sahne müjde sahnesi- Annunciation olarak isimlendirilir. Floransalı ressamlar bu sahneyi işledikleri tablolarının bir köşesine küçük bir zambak motifi eklemişlerdir. Zambağın Floransa simgesi olduğunu bilmeyenler bu motifi bakirelik sembolü olarak yorumlarlar. Aslında zambak genel olarak aklığın, arınmışlığın ve beka-retin sembolüdür. Ancak Rönesans tablolarındaki kullanımında Floransalı ressamların bir çeşit şifresi olmuştur. İşte bu dönemde Floransa karşıtı bazı ressamlar annunciation tablolarına zambak yerine zeytin motifi koymuşlardır (Belge 2001).

İsa, insanların maddi şeyler için büyük kaygılar taşıdığını görmüş ve onlara şöyle bir örnek vermiştir "kır zambaklarına bakın; ne çalışırlar, ne de iplik eğirirler, bununla birlikte Süleyman bile en görkemli döneminde bunlardan biri gibi giyinmiş değildi (Matta VI, 7-11)."

Böylece insanlara tanrıya güvenmelerini öğütlemiş ve tanrının

dileyen herkese verecek kudrete sahip olduğunu anlatmıştır (*Chal-laye 2002*).

ZEYTİN. Yunan mitolojisinde Attike'nin koruyucu tanrısının seçilişi ilginç bir mitle aktarılır. Attike'nin koruyucu tanrılığına iki aday vardı. Bunlardan biri denizlerin tanrısı güçlü Poseidon, diğeri ise Zeus'un kafasından silahıyla doğan tanrıça Athena'ydı. Poseidon kendisini ispatlamak için üç

dişli yabasını bir vuruşla salladı ve Atina akropolisinde bir tuz gölü meydana geldi. Athena ise bu şehre verebileceği en değerli hediye olan bir zeytin ağacı olduğunu düşündü ve Atina'da bir zeytin ağacının topraktan bitmesini sağladı. Bu seçime hakemlik yapan Olympos'un on iki tanrısı Atina için en değerli ve yararlı hediye olan zeytin olduğuna karar verdiler ve Athena'yı seçtiler. Athena, Atinalıların akıl tanrıçası olmuşt.

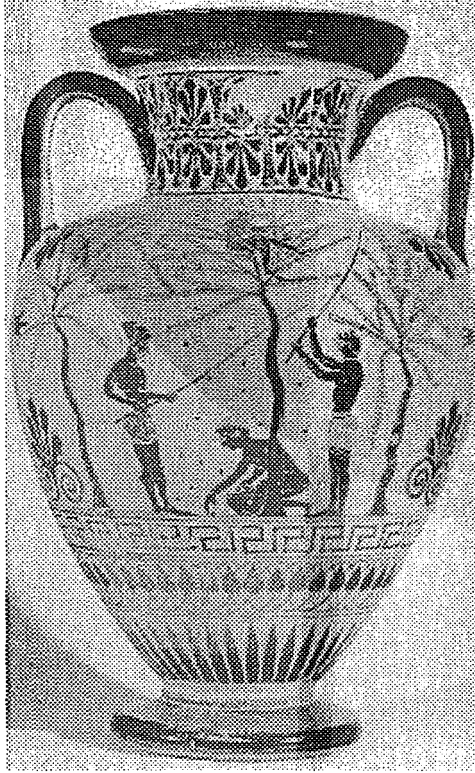
Cesare dell'Acqua'nın Argonatlar tablosu, 19. yy. Christou, P.- Papastamatis, K. Greek Mythology Gods and Heroes. The Trojan War, The Odyssey, And The Aeneid. Bonechi, 1988.

Attike halkı, zeytin yetiştirmeyi ve zeytinyağını ona borçlu olduklarını düşünüyorlardı (*Grimal 1997*).

Attike için yapılan seçimi Athena kazanmış, Poseidon kaybetmişti. Bir zaman sonra Poseidon'un nympha Euryte'den olma oğlu Halirrothios, babasının Atina'yı alamayışına duyduğu öfkeyi, Athena'nın Attike'ye hediye ettiği zeytin ağacından çıkarmak istedi. Ancak niyeti boşa çıktı ve

ağacı kesmek için zorladığı balta büyüülü bir şekilde ters dönerek Halirrothios'un kendi kafasını kesti (*Grimal 1997*).

Persler Atina'yı fethettiğinde akropolis ve civarındaki zeytinlikleri ateşe vermiş ve tüm zeytinleri yakmışlardı. Ancak kısa süre içinde zeytin kütüklerinin, kül-lerin içinden filiz vermesi Atina'nın yıkılmadığının bir işareti olarak yorumlanmıştı (*Belge 2001*).

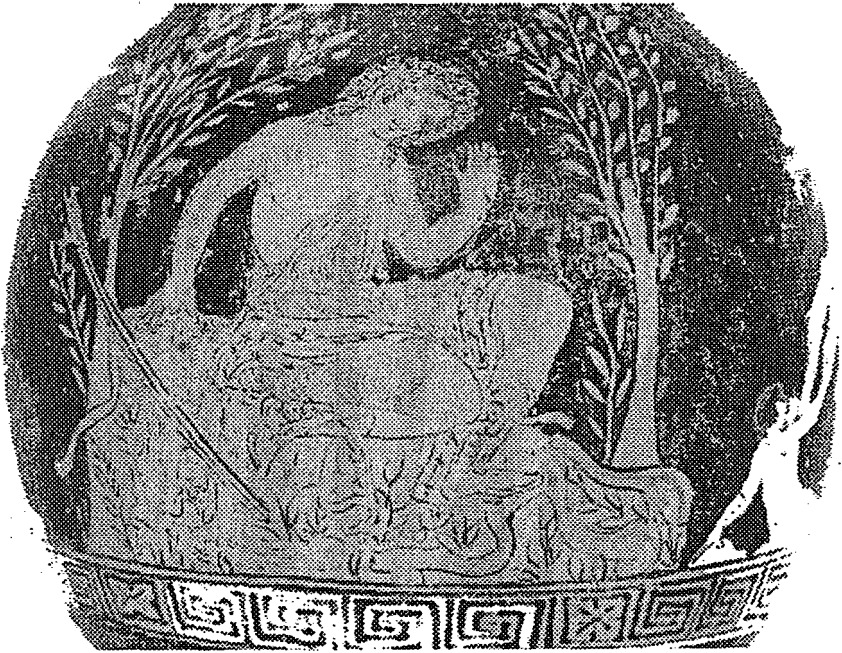

Zeytin çırpma sahnesi, siyah figürlü amphora M.Ö. 6 yy. Jenkins, I. Greek and Roman Life. British Museum Press, 1993.

Apollon'un, Roi (Nar) ile birleşmesi sonucunda doğan Anios, babası Apollon tarafından kendisine bahşedilen kehanet gücüne sahipti. Anios, Dorippe ile birleşmiş ve bağcılar adı verilen üç kızı olmuştı. Bu kızlardan birisi Elais (zeytinyağı) adını taşıyordu. Elais, kardeşleri Spermo (buğday tane-si) ve Oino (şarap) ile Troya savaşında Yunanlı askerlere gönüllü olarak yardıma gitmişti. Ancak uzun yıllar geçmesine rağmen savaş bir türlü bitmeyince üç kız kardeş gençlikleri solmadan çareyi oradan kaçmakta buldular. Çok geçmeden kızların yokluğunu fark

eden Yunanlar peşlerine düştü. Sonunda bu kovalamacaya tanrı Dionysos bir son verdi ve kızlara acıyarak onları güvercine dönüştürdü (Grimal 1997).

Akdeniz dünyasının yaşam kaynağı niteliği taşıyan ve çoğu mitosta "Ölmez Ağacı" olarak adlandırılan zeytinin tanrı tarafından insanlığa armağan edilişi pek çok mitosta anlatılır. İlk insan olarak kabul edilen Adem ve eşi Havva cennetteki rahat hayatlarından işledikleri günah sebebiyle kovulmuşlardı. Allah onlara cennetin tüm nimetlerini sunmuş ancak bir tek ağacın; iyilik ve kötülüğü bil-

Kallisto tasviri, kırmızı figürlü vazo M.Ö. 5.yy. Trendall, A. D. Red Figure Vases of South Italy and Sicily. Thames and Hudson, 1989.

me ağacının meyvesini yasaklamıştı. Bir gün yılan Havva'yı ayartarak İyilik ve Kötülük meyvesinden yemesini sağladı. Havva onun sözüne uyup meyveden yedi ve kendi yemekle kalmayıp Adem'e de yedirdi. İşte böylece ikisi de çıplak olduklarını bildiler. Bu durumdan büyük utanç duyarak örtünme gereksinimi duyular. Edep yerlerini incir yapraklarıyla sakladılar. Allah onları görmüştü. Kendi sözüne değil de yılanın sözüne inandıkları için Adem ve Havva'yı lanetledi; onları cennetten kovdu. Bundan böyle Adem ekmeğini topraktan çıkaracak, emek sarf edecek, zorluk çekecekti. Havva ise sancılı doğumlar yapacaktı. Yılan da onlar gibi lanetlendi ve o da yerlerde sürünmeye mahkum oldu. Böylece yeryüzünde hayat mücadelesine giriştiler. Hiçbir şey cennetteki gibi hazır değildi; artık her şey için çok ama çok emek harcamaları gerekiyordu. Onlara verilen en büyük ceza ise artık ölümlü olmalarıydı. Gün gelecek topraktan gelen bedenleri yine toprağa geri dönecekti. Yıllar geçti ve

Adem artık ölüm zamanının yaklaştığını anladı. Ancak Allah'a karşı işlediği günahın çok büyük pişmanlık duyuyordu. Ölmeden önce hem kendisinin hem de onun günahı yüzünden lanetlenen tüm insanlığın affedilmesini umuyordu. Bu sebeple oğlu Şit'i cennet bahçesine elçi olarak gönderdi. Şit, Adem'e vardı ve burada Allah'ın Adem'i ve soyunu bağışlaması için dua ederek yakardı. Cennet bahçesinin bekçiliğini yapan melek onun dualarını duydu ve iyilik ve kötülüğü bilme ağacından üç adet tohum alarak bu tohumları Şit'e verdi. Melek, Şit'e bu üç tohumu Adem öldüğü zaman onun ağzına koyarak onunla birlikte gömmesini söyledi. Şit geri döndüğünde Adem hayata gözlerini yumdu. Meleğin söylediği gibi tohumları Adem'in ağzına koydular ve Adem'i Hebron vadisi'ne gömdüler. Bir süre sonra Adem'in mezarı üzerinde üç ağaç yeşerdi. Bu ağaçlar Akdeniz'in üç ünlü ağacı; zeytin, sedir ve servi ağaçlarıydı (Ünsal 2003).

SEL YAYINCILIK

Salâh Birsal

Kahveler Kitabı

Ah Beyoğlu Vah Beyoğlu

Boğaziçi Şingir Mingir

Sergüzeşt-i Nono Bey ve Elmas Boğaziçi

İstanbul-Paris

Raymond Queneau

Zazie Metroda

Zorlu Bir Kış

Biçem Alıştırmaları

Dostum Pierrot

Alain de Botton

Proust Yaşamınızı Nasıl Değiştirebilir

Romantik Hareket

Öp ve Anlat

Seyahat Sanatı

Aşk Üzerine

Felsefenin Tesellisi

Statü Endişesi

Mutluluğun Mimarisi

Yılmaz Erdoğan

Hüzünbaz Sevişmeler

Kadınlık Bizde Kalsın

Haybeden Gerçeküstü Konuşmalar

Anladım

Kayıp Kentin Yakışıklısı

Hijyenik Aşklar

Feriştah'ın Fantezileri

Bana Bir Şeyhler Oluyor

Laz Bakkal ile Tombalak

Enis Batur

Elma

Cüz

Bir Varmış Bir Okmuş

Frenhoferolmak

Kurşunkalem Portreler

Gönderen: Enis Batur

Kırkpâre

Yazboz

Kediler Krallara Bakabilir
Su Tüyün Üzerinde Bekler
Kravat
Plati: Bir Ada Denemesi
Gövde'm

William Golding
Geçiş Ayinleri *Deniz Üçlemesi 1*
Yan Yana *Deniz Üçlemesi 2*
Aşağıdaki Yangın *Deniz Üçlemesi 3*

Selçuk Altun
Annemin Öğretmediği Şarkılar
Ku(r)şun Lezzeti
Kitap İçin
Yalnızlık Gittiğin Yoldan Gelir
Bir Sen Yakınsın Uzakta Kalınca

Metin Üstündağ
Denemeyenler
Hasar Tespit Çalışmaları
Görüşmeyeli Uzun Zaman Oldu
Pazar Sevişgenleri 2 / 3

Ali Teoman
Bir Garip Cindi Zümrüdüanka
Aşk Yaşama Çok Uçuk
Karadelik Güncesi
Gizli Kalmış Bir İstanbul Masalı

Truman Capote
Gümüş Damacana
Tiffany'de Kahvaltı
Soğukkanlılıkla
Yaz Çılgınlığı
Başka Sesler Başka Odalar

Nick Hornby
Ölümüne Sadakat
Bir Erkek Hakkında
İyi de Nasıl
Hece Cümbüşü
Düşerken
Melekle Sohbet
Futbol Ateşi

Pascal Quignard
Amerikan İsgali
Roma'daki Teras
Adı Dilimin Ucunda
Villa Amalia
Albucius

küçük iskender
Rahibinden Satılık Kilise
Karanlıkta Herkes Biraz Zencidir
İskender'i Ben Öldürmedim
Burç Hikayeleri
İt Cazi
Teklifsiz Serseri
Lezzetli Tümörler Lokantası
Lucifer'in Bisikleti
Hasta Hayat Depoları

Ferit Edgü
Doğu Öyküleri
Hakkâri'de Bir Mevsim
Avara Kasnak
Devam
İnsanlık Halleri
Tüm Ders Notları
Yazmak Eylemi
Abidin
Kimse
Nijinski Öyküleri

Abidin Dino
Kızılbaş Günlerim
Ölüm mü? Ne buluş!
Eller
Yüzler
Pera Palas
Nâzım Üstüne

Araştırma-Sözlük-Antoloji
Hayvan Mitosları / Deniz Gezgin
Romanın Hazırlanışı / Roland Barthes
Mitologya Sözlüğü / Behçet Necatigil
İsyankâr Yüzyıl / Larousse
Ütopya Sözlüğü / Larousse
Kara Mizah Antolojisi / Enis Batur
Lumpen Sözlüğü / Levent Tülek

Roman

Elmanın Suçu / Cem Selcen

Acı / Marguerite Duras

Yann Andrea Stainer / Marguerite Duras

Satranç Ustası D. S.'nin Romanı / Miguel de Unamuno

Dört Asker / Hubert Mingarelli

Bulutlar / Joan José Saer

İsveç Kibritleri / Robert Sabatier

Berlin-Aleksander Meydanı / Alfred Döblin

Pura Vida William Walker'ın Yaşamı / Patrick Deville

Arthur'un Ölümü / Sir Thomas Malory

Goldberg Paşa / Erje Ayden

Gatien'in Tutkusu / Jeanne Cordelier

Charles Baudelaire'nin Son Günleri / Henri Lévy

Gözyaşlarının Kıyısındaki Ev / V. Khoury-Ghata

Mark Twain Hatırlıyor / Thomas Hauser

Maximum / Caroline Bongrand

Sarı Zarf / Münir Göle

Kuşevi'nin Efendisi / İbrahim Yıldırım

Yaralı Kalmak / İbrahim Yıldırım

Suskun Güneş / Zeynep Avcı

Bambaşka Hayatlar / Cem Uçan

Boşluğun İzinde / Cem Uçan

Ayan Beyan / Sadık Yalsızuçanlar

Bir Dakikalık Öyküler / István Örkény

Duvargeçen / Marcel Aymé

Aşkla Dayanmak / Jale Sancak

Bir Aşk Daha / Muzaffer Buyrukçu

Hayat Siyah Ölüm Beyaz / Turgay Kantürk

Fotoğraf ve Toplum / Gisèle Freund

Harikalar Odası / Georges Perec

Bir Katedral İnşa Etmek / Beuys, Cucchi

Zibaldone 2 / Cem Akaş

İçimde Bir Boşluk Var / Altay Öktem

Gölgenin Ucunda / Mehmet Ergüven

Apollinaire ve Faik Bey / Luan Starova

Elma Nasıl Bir Roman / Mustafa Durak

Marcos / Ignacio Ramonet

Türkiye'de Çeviri Eğitimi / Turgay Kurultay

Mysia ve Işık İnsanları / Sefa Taşkın

Ege Rüzgarları / Sefa Taşkın